

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳು

ಸಂಪಾದಕ

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹೊಸಪಾಳ್ಯ

“ಈ ದೇಶದ ನೀರ ಸುಸ್ಥಿತಿಯ ಕೀಲಿಗೈ
ಇರುವುದು ಸಮಾಜ ಮರೆತು ಬಿಡುತ್ತಿರುವ
ಇಲ್ಲಿನ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲಸಂರಕ್ಷಣಾ
ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ.”

- ದಿ. ಅನಿಲ್ ಅಗರ್ವಾಲ್

ಮುಖಪುಟ ಚಿತ್ರ: ಮಂಡ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆ ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿರುವ ಅತ್ಯಂತ ಹಳೆಯ, ಬೃಹತ್ತಾದ,
ಈಗಲೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿರುವ ಪುಷ್ಕರಣಿಯ ಪಕ್ಷಿನೋಟ.

ಕರ್ನಾಟಕದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲಸಂರಕ್ಷಣಾ ವಿಧಾನಗಳು

ಸಂಪಾದಕ
ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹೊಸಪಾಳ್ಯ

cdl

“25ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲೂ ರಾಜಸ್ಥಾನದ
ಮಟ್ಟಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿ ಆಗುವುದು ಅಲ್ಲಿನ
ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳು
ಮತ್ತು ಅವು ಮಾತ್ರ. ತಮ್ಮ
ತಿಳಿವಳಿಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಜ್ಞಾನವೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಅಂತ
ಹೊರಗಿನಿಂದ ತಂದ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಿಗೆ
ಹೇರುವುದು ವಿಘ್ನ.”

- ಅನುಪಮ್ ಮಿಶ್ರಾ
ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲಸಂರಕ್ಷಣಾ ಕ್ರಮಗಳ ಬಗೆಗಿನ ಖ್ಯಾತ
ಲೇಖಕ

NASHISUTTIRUVA NEERINA GNANA
Karnatakada Paramparika Jalasamrakshana Vidhanagalu
*A book on indigenous practices of water conservation and
management in Karnataka*

© 2006 Communication for Development and Learning

Pages : 124
Cover Photo : Nethra Raju
Illustrations : Chandru Gangolli and M. L. Somavarada
Printed at : Aditya Printers, Bangalore
Price : Rs. 95/-

**Communication for Development
and Learning**

11/A, 7th Cross, 17th Main,
Koramangala 6th Block
Bangalore 560 095
Tel: 080-25503481. Telefax: 25524192
e-mail: cfdal@dataone.in
www.waterjournalism.org

ಅರ್ಪಣೆ

ಅಶ್ವಿನಿ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ
ಈ ಪ್ರಪಂಚದಲ್ಲಿ ಜಲಚರಗಳು,
ಭೂಚರಗಳು, ವೈಯೋಮಚರಗಳು ಮತ್ತು
ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳೂ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿದು ತೃಪ್ತಿಪಡಲಿ,
ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವಂತಾಗಲಿ

- ಅಥರ್ವವೇದ

ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ, ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಕ್ತಿ ಇಟ್ಟು ವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು
ಮನೋನಿಶ್ಚಯಗಳು ನಮಗೆ ಅಪಾರ ಸ್ಫೂರ್ತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ...

ಈ ಪುಸ್ತಕವನ್ನು ನಾವು
ತಮ್ಮ ದೂರದೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಒಳನೋಟಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ನವೀನ,
ಸೃಜನಾತ್ಮಕ ವಿಧಾನಗಳು ಸೃಷ್ಟಿಯಾಗಲು ಕಾರಣಕರ್ತರಾದ

ಶ್ರೀ ಸಂಜೊಯ್ ದಾಸ್ ಗುಪ್ತ, ಐ.ಎ.ಎಸ್

(1954 – 2005)

ರವರಿಗೆ ಸಮರ್ಪಿಸುತ್ತಿದ್ದೇವೆ

ಪರಿವಿಡಿ

1. ನೀರ ನೆಮ್ಮದಿಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆ	: ಶಿವಾನಂದ ಕಳವೆ	1
2. ಕರ್ನಾಟಕದ ಕೆರೆಗಳು-ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ	: ವತ್ಸಲ ಐಯ್ಯಂಗಾರ್	7
3. ನೀರುಳಿಸುವ-ನೀರುಣಿಸುವ ನೀರಗಂಟಿಗಳು	: ಡಾ. ಎಸ್. ಟಿ. ಸೋಮಶೇಖರ ರೆಡ್ಡಿ	15
4. ಪಾರಂಪರಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು;ಜಲಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳು	: ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಏತಡ್ಡ	21
5. ಬಿಜಾಪುರದ ಬಾವಡಿಗಳು	: ಸುಮಂಗಲಾ	27
6. ಬರದಲ್ಲೂ ಬದುಕು ನೀಡುವ ದಾಮಾಷಾ	: ಹೆಚ್. ಎ. ಪುರುಷೋತ್ತಮ ರಾವ್	35
7. ಬಾಗಲಕೋಟೆಯ ಬರನಿರೋಧಕ ಜಾಣ್ಮೆ	: ಶೈಲಜ ಡಿ. ಆರ್.	43
8. ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರ	: ಪೂರ್ಣಪ್ರಜ್ಞಾ ಬೇಳೂರು	51
9. ಮರಳ ನೀರಿಗೊಂದು ಸರಳ ಬೋರು	: ರೇಣುಕಾ ಮಂಜುನಾಥ್	59
10. ಅಟ್ಟ ಸೇರಿರುವ ಜೊಟ್ಟೆ ಪದ್ಧತಿ	: ರಾಧಾಕೃಷ್ಣ ಎಸ್. ಭಡ್ಡಿ	65
11. ಸುರಂಗಗಳೆಂಬ ಸುಜಲ ರಂಧ್ರಗಳು	: ರವಿಶಂಕರ ದೊಡ್ಡಮಣಿ	69
12. ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಮದಕಗಳು	: ಹರೀಶ್ ಹಳೇಮನೆ	75
13. ಮೇಲುಕೋಟೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆನೀರು ಸಂಗ್ರಹದ ಮಾದರಿ	: ರವೀಂದ್ರ ಭಟ್ಟ ಐನಕೈ	83
14. ಗೋಕಟ್ಟೆ ಎಂಬ ಅಕ್ಷಯ ಜಲಪಾತ್ರೆ	: ಗಾಣಧಾಳು ಶ್ರೀಕಂಠ	89
15. ನೂರಾರು ಬಾವಿಗಳ ಊರು ರಾವೂರು	: ಆನಂದತೀರ್ಥ ಪ್ಯಾಟಿ	95
16. ಬಳ್ಳಾರಿ ಕೋಟೆಯ ಮೇಲೆ ನೀರು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟ ಟಿಪ್ಪು	: ಶ್ರೀಪಾದ ಜೋಷಿ	101
17. ಕೆರೆ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆಯ ಪಾಠಹೇಳುವ ಯಜಮಾನ್ ಪಣಗಾರ ಮತ್ತು ತುಕಡಿ ಪದ್ಧತಿ	: ಎ. ಎಂ. ವೀರೇಶ್	105
18. ದಾರಿಗರ ದಣಿವು ತಣಿಸುವ ಸಿಸಂದ್ರಗಳು	: ಚ. ರಾ. ನಾಗೇಂದ್ರ ಪ್ರಸಾದ್	113
19. ತಲಪರಿಗೆಗಳು	: ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹೊಸಪಾಳ್ಯ	117
20. ಗ್ರಾಮದ ನೀರಾಸರೆಯಾಗಿದ್ದ ಕುಂಟೆಗಳು	: ಪೂರ್ಣಿಮ ಕೆ. ಕೆ.	121

ಮುನ್ನುಡಿ

ಭಾರತವು ಶ್ರೀಮಂತವಾಗುತ್ತದೆಯೋ ಅಥವಾ ಬಡರಾಷ್ಟ್ರವಾಗಿಯೇ ಉಳಿಯುತ್ತದೆಯೋ ಎಂಬುದನ್ನು ನೀರು ನಿರ್ಧರಿಸುತ್ತದೆ. ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯೆಂದರೆ ಕೇವಲ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವುದು, ಅಥವಾ ನಮ್ಮ ನಗರಗಳಿಗೆ ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೀರು ಹರಿಸಲು ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು, ನಂತರ ಮನೆಯಲ್ಲಿನ ಕೊಳೆಯನ್ನು ಹೊರಕಳಿಸಲು ಕೊಳವೆಗಳನ್ನು ಜೋಡಿಸುವುದು ಎಂದಲ್ಲ. ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯೆಂದರೆ ಸಮಾಜದ ಜೊತೆ ನೀರಿನ ಸಂಬಂಧ ಬೆಳೆಸುವುದು. ಇದರಿಂದ ನಾವು ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಮಳೆಹನಿಯ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲು, ಹಾಗೂ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲವಾದ ನೀರನ್ನು ವಿವೇಚನೆಯಿಂದ ಮತ್ತು ಮಿತವ್ಯಯವಾಗಿ ಬಳಸುವವರೆಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರಿಗೂ ಸಾಕಾಗುವಷ್ಟು ನೀರು ಸಿಗುವುದು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬುದನ್ನು ಅರಿಯುವುದೇ ಆಗಿದೆ.

ಹಾಗಾದರೆ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆ ಎಂದರೆ ನೀರನ್ನು ಉತ್ತಮವಾಗಿ ಬಳಸುವಲ್ಲಿ ಸಮಾಜದ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುವುದು. ಹಾಗೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅಗತ್ಯವಿರುವ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು, ಅದರಲ್ಲೂ ಬಹುಮುಖ್ಯವಾಗಿ ನೀರನ್ನು ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳಲು ಬೇಕಾದ ತಾಂತ್ರಿಕತೆಯನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿಪಡಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಈ ಕಾರಣಕ್ಕಾಗಿ ನಾವು ತಪ್ಪದೇ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರ ಕಾಲದ ಜಲ ಸಮೃದ್ಧತೆಯನ್ನು ಮತ್ತೆ ಕಲಿಯಬೇಕಾದ್ದು ಅವಶ್ಯ. ೧೯೯೦ರ ದಶಕದಲ್ಲಿ *Dying Wisdom: The Rise, Fall and Potential of India's Traditional Water Harvesting Systems* ಪುಸ್ತಕವನ್ನು CSE (Centre for Science and Environment) ಪ್ರಕಟಿಸಿತು. ಈ ಪುಸ್ತಕವು ದೇಶದ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ಸಮುದಾಯ ಜಲ ನಿರ್ವಹಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅಭೂತಪೂರ್ವ ದಾಖಲೆಯಾಗಿತ್ತು. ಹಿಮಚ್ಚಾದಿತ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಮಂಜುಗಡ್ಡೆಯನ್ನು ನೀರನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತಿಸುವುದರಿಂದ ಹಿಡಿದು ಈಶಾನ್ಯ ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಬಿದಿರು ಬೊಂಬನ್ನು ಬಳಸಿ ಹನಿ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡುವಂತಹ ಕುತೂಹಲಕಾರಿ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಇದು ಒಳಗೊಂಡಿತ್ತು.

ಸರಳ ಮತ್ತು ಅತ್ಯಂತ ಪರಿಣಾಮಕಾರಿ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನಕ್ಕೆ ಉತ್ತಮ ಉದಾಹರಣೆ, ಭಾರತದ ಮರುಭೂಮಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಕುಂದಿ ಪದ್ಧತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಕೃತಕವಾಗಿ ತಯಾರಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಒಂದು ತುಂಡು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಭೂಭಾಗವು ಇಳಿಜಾರಿನಂತಿದ್ದು ಇದರ ಮೂಲಕ ಹರಿದ ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ನೀರು ಗಣಿತ ಸಹ ಬಹಳ ಸುಲಭ; ೧ ಹೆಕ್ಟೇರ್ ಜಾಗದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ೧೦೦ ಮಿ.ಮಿ. ಮಳೆನೀರಿನಿಂದ ಈ ವಿನ್ಯಾಸದಲ್ಲಿ ೧ ಮಿಲಿಯನ್ ಲೀಟರ್‌ನಷ್ಟು ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಬಹುದು. ಕಡಿಮೆ ಮಳೆ ಬೀಳುವ ಕಡೆ ಇಂತಹ ಪದ್ಧತಿಗಳಿದ್ದರೆ ದೇಶದ ಬೇರೆ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಪ್ರವಾಹದ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ಮಾದರಿಗಳೂ ಇವೆ.

ಇದನ್ನೇ ಬೇರೆ ಶಬ್ದಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ನಮ್ಮ ಜನರು ನೀರಿನ ಅತಿವೃಷ್ಟಿಯಿದ್ದಾಗ ಮತ್ತು ಕೊರತೆಯಿದ್ದಾಗ ಬದುಕುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಕಲಿತಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಷದ ೮೭೬೦ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೇವಲ ೧೦೦ ಗಂಟೆಗಳಷ್ಟು ಮಳೆ ಬರುವ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಮಳೆ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ಸಿದ್ಧಾಂತದ ಮೇಲೆ ಬದುಕುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. ವರ್ಷಪೂರ್ತಿ ಬರಬಹುದಾದ ಮಳೆಯು ಒಂದೇ ಬಾರಿ ಸುರಿಯಬಹುದೆಂಬುದನ್ನು ಕೂಡ ಅರಿತಿದ್ದಾರೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಪರಿಹಾರವೆಂದರೆ ಸೀಮಿತ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಬೀಳುವ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು, ಆ ಮೂಲಕ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನು ಮರುಪೂರಣಗೊಳಿಸಿ ವರ್ಷದ ಉಳಿದ ದಿನಗಳಿಗಾಗಿ ಬಳಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಅಂದರೆ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ಮಳೆನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟು ಬಳಸುವುದೇ ಅಂತಿಮ ಉತ್ತರ. ಸರಳವಾಗಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ ಮಳೆ ನೀರು ಎಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ, ಆ ಕ್ಷಣವೇ ಹಿಡಿದಿಡುವುದು. ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಅವರು ಅನ್ವೇಷಿಸಿದ, ಅನುಸರಿಸಿದ ಮಾರ್ಗಗಳು ಅನೇಕ.

ಆದರೆ ಕಲಿಯಬೇಕಾದದ್ದು ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ; ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಹೀಗೆ

ಅರ್ಥಮಾಡಿಕೊಂಡ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಕವಾಗಿ ಪ್ರಸಾರಿಸುವ ಮೂಲಕ ಅದೊಂದು ನಿಯಮವಾಗಿ ಬದಲಾಗಬಹುದು. ಕಮ್ಯುನಿಕೇಶನ್ ಫ್ಲಾರ್ ಡೆವೆಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಅಂಡ್ ಲರ್ನಿಂಗ್‌ನ ಈ ಪ್ರಕಟಣೆಯು ಭಾರತದಲ್ಲಿನ ಇಂತಹ ಅನ್ವೇಷಣೆಗಳ ದಾಖಲೆಯ ಭಾಗವಾಗಿದೆ. ಈ ಪ್ರಕಟಣೆಯು ನಮ್ಮ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮೂಲಕ ನಾವು ಜಲ ಸುಭದ್ರ ಭಾರತವನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು.

ಮೊದಲು ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟತೆಯಿರಲಿ, ಈ ಮಾಹಿತಿ ಸಂಗ್ರಹವು ಕೇವಲ ಅಕಡೆಮಿಕ್ ಪ್ರಸ್ತುತವಾಗಿರಬಾರದು. ಭಾರತಕ್ಕೆ ಅದರ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಲು ಉತ್ತರಗಳು ಬೇಕಾಗಿದೆ. ಭಾರತವು ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಗಳ ಉತ್ಪಾದಕತೆಯನ್ನು ಉತ್ತಮಪಡಿಸುವ ಕ್ಲಿಷ್ಟಕರ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಎದುರಿಸುತ್ತಿದೆ. ಹಲವಾರು ವರ್ಷಗಳು ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಾಗಿ ಬಂಡವಾಳವನ್ನು ಹಾಕಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಭಾರತದ ಶೇಕಡ ೬೦ ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ಭೂಮಿಯು ಮಳೆಯಾಶ್ರಿತವಾಗಿದೆ ಮತ್ತು ಅಂದಾಜು ಶೇಕಡ ೮೦ರಷ್ಟು ನೀರಾವರಿಗಾಗಿ ಅಂತರ್ಜಲವನ್ನೇ ಅವಲಂಬಿಸಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದೇಶದಾದ್ಯಂತ ವಿಸ್ತರಿಸುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ ಎಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ಮತ್ತೊಂದು ಮಾತಲ್ಲಿ ಹೇಳುವುದಾದರೆ, ದೇಶದ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಎಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತದೆಯೋ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಹಿಡಿದಿಡುವ ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಇಂತಹ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸ್ಥಳೀಯ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಜಲ ಭದ್ರತೆಯನ್ನು ಒದಗಿಸುವುದರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಬಾವಿಯನ್ನು ಮರುಪೂರಣಗೊಳಿಸಬಹುದು.

ಇದೊಂದು ಸವಾಲು, ಈ ಸವಾಲನ್ನು ನಿಜವಾಗಿಸಿದರೆ, ಪ್ರಸ್ತುತ ಬರಡಾಗಿರುವ ದೇಶದ ಬಹುಭಾಗವನ್ನು ಉತ್ಪಾದನಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವುಳ್ಳ ಭೂಮಿಯನ್ನಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನೆ ಮಾಡಬಹುದು, ಬಡತನವನ್ನು ಕಡಿಮೆ ಮಾಡಬಹುದು ಮತ್ತು ನಿಜಕ್ಕೂ ಅಗತ್ಯವಿರುವೆಡೆ ಆದಾಯವನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಬಹುದು. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆ ಒಂದು ಕಡಿಮೆ ಖರ್ಚಿನ, ಪರಿಣಾಮಕಾರಿಯಾದ ವಿಧಾನ ಹಾಗೂ ಇದು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದು ಸಮುದಾಯದ ಸಹಭಾಗಿತ್ವದಿಂದ ಮಾತ್ರ ಸಾಧ್ಯ.

ಸ್ಥಳೀಯ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವ ಸಿ.ಡಿ.ಎಲ್.ನ ಈ ಪ್ರಯತ್ನ ನಮಗೊಂದು ನಮ್ಮ ಪಾಠವನ್ನು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಟಣೆಯು ಅಳಿವಿನಂಚಿನಲ್ಲಿರುವ ಜನರ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಗೌರವಿಸುತ್ತದೆ. ಜಗತ್ತಿನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಅಕ್ಷರ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಿಂದ ವಿನಾಯಿತಿ ಹೊಂದಿರುವ ಅನಕ್ಷರ ಸಂಜನಿಯರುಗಳು ಮತ್ತು ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಕರ ಬುದ್ಧಿ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಅಭಿನಂದಿಸುವ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನವಾಗಿದೆ.

ದೇಶದ ಅಕ್ಷರಸ್ಥರೆನಿಸಿಕೊಂಡವರು ಎಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಉಳ್ಳವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆಂದು ಇದು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ಜಲ ಸಾಕ್ಷರತೆಯ ಆಂದೋಲನ ನಮ್ಮಿಂದಲೇ ಆರಂಭವಾಗಬೇಕಾದ ಅನಿವಾರ್ಯತೆಯನ್ನು ಇದು ಕಲಿಸುತ್ತದೆ. ನಾವು ತಪ್ಪದೆ ಈ ದೇಶದ ಅದ್ಭುತ ವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಅನ್ವೇಷಿಸಬೇಕು. ಆಗ ಮಾತ್ರ ಎಲ್ಲರೂ ಒಟ್ಟಾಗಿ ಉತ್ತಮ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಕಟ್ಟಬಹುದು.

ಮಾರ್ಚ್ ೨೦೦೬

Sunil Kumar
ಸುನಿತಾ ನರೈನ್

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಒಂದು ಪುಸ್ತಕ ತರಬೇಕೆಂಬ ಯೋಚನೆ ನಮಗೆ ಬಂದಿದ್ದು ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಮುಂಚೆ. ಪತ್ರಿಕೆಗಳಲ್ಲಿ ಬಂದ ನೀರಿನ ವರದಿಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಹೀಗನ್ನಿಸಿತು. ಇದು ಜಲ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಯೋಜನೆಯ ಒಂದು ಸಮಗ್ರ ಭಾಗ. ಮೂರು ತಿಂಗಳ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ೯೦ ಪತ್ರಿಕಾ ವರದಿಗಳ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ ಮಾಡಿದಾಗ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಕಡ ೧೦ರಷ್ಟು ವರದಿಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ನೀರಿನ ಅಪಾಯ ಸ್ಥಿತಿಗಳನ್ನೇ ಬಿಂಬಿಸಿದ್ದವು. ಈ ವರದಿಗಳು ನೀರಿನ ಕೊರತೆ, ಅಸಮರ್ಪಕ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮತ್ತು ಒತ್ತಡದ ಪರಿಸ್ಥಿತಿಗೆ ಸಂಬಂಧಪಟ್ಟಿದ್ದವು.

ನಿಜ, ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಬದುಕಿನ ಒಂದು ಕಠೋರ ವಾಸ್ತವ, ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಮಾರ್ಗಗಳಿರಲಿಲ್ಲವೇ? ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯನ್ನು ನಮಗೆ ನಾವೇ ಕೇಳಿಕೊಂಡೆವು. ಸರ್ಕಾರ ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆ, ಪೂರೈಕೆ ಮತ್ತು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ತನ್ನ ಕೈಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವ ಮುನ್ನ ಸಮುದಾಯಗಳು ಹೇಗೆ ತಮ್ಮ ನೀರಿನ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಕೆ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದವು?

ಜನರಿಗೇ ಸ್ವತಃ ನಿರ್ಧರಿಸುವ ಅವಕಾಶ ಕೊಟ್ಟರೆ, ನೀರಿನ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸಂರಕ್ಷಣೆ, ಅದರ ಸಮಾನ ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಥವಾಗಿ ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಜೊತೆಗೆ, ಸಾಮುದಾಯಿಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳ ಮೂಲಕ ಸ್ಥಳೀಯ ಅಗತ್ಯಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಶಕ್ತರಾಗಿದ್ದ ಸಾಕಷ್ಟು ನಿದರ್ಶನಗಳು ಲಭ್ಯವಿವೆ. ಈ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದ್ದವು ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಪರಿಸರಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿದ್ದವು. ಇವು ಯಾವುದೇ ವ್ಯತ್ಯಯವಿಲ್ಲದೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬರ ಅವಶ್ಯಕತೆಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವ ಭರವಸೆ ನೀಡಿದ್ದವು. ಈ ನಿರ್ವಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ವಿಭಿನ್ನವಾಗಿದ್ದರೂ ಸಹ ಸಾಮುದಾಯಿಕ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಸಮಾನ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿದ್ದವು. ಜನರೇ ಜಲ ನಿರ್ವಹಕರಾಗಿದ್ದಾಗ ನೀರು ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸಮುದಾಯಗಳ ಸ್ವತ್ತಾಗಿತ್ತು.

ಆದರೆ, ಇಂದು ನೀರ ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಬದಲಾವಣೆಗೊಳಪಟ್ಟಿದೆ. ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಜಾಗವನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳು ಆಕ್ರಮಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಇದರ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಕಾಣಿಸುತ್ತಿದೆ.

ಈ ಹಿನ್ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ನೀರ ನಿರ್ವಹಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಸಂಶೋಧಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಾತಿ ಮಾಡುವ ಯೋಜನೆ ಮೂಡಿತು. ಒಂದು ವೇಳೆ ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳು ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಂಡಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ಕೆಲವು ಆಯ್ಕೆಗಳು ಲಭ್ಯವಾಗುತ್ತವೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲನೇ ಹೆಜ್ಜೆ, ಇಂತಹ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದು.

ಈ ಪುಸ್ತಕವು ರಾಜ್ಯದ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ೨೦ ಅಪರೂಪದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಮಾಹಿತಿಯನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಇಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲೇಖನಗಳೂ ಅಯಾಯ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಕಾರ್ಯವಿಧಾನ, ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯ ಮತ್ತು ಪರಿಣಾಮಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಗಮನಹರಿಸುತ್ತವೆ.

ಆದರೂ, ಇಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕಾದ ಸಂಗತಿ ಏನೆಂದರೆ, ದಾಖಲಾತಿ ಮತ್ತು ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಣೆಗಷ್ಟೇ ಇದು ಸೀಮಿತವಾಗಬಾರದು. ಈ ಪುಸ್ತಕದ ನೈಜ ಉದ್ದೇಶವೇನೆಂದರೆ, ಇಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿರುವ ಮಾಹಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವಾದರೂ ಜನರ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೆ ಬಳಸಲ್ಪಡಬೇಕು. ನೀರ ನಿರ್ವಹಣೆಗೆ ಹೊಸ ಭರವಸೆಗಳಾಗಬೇಕು. ಜನರ ಮಾನಸಿಕ ಬದಲಾವಣೆಗೆ ಕಾರಣವಾಗಬೇಕು. ಹಾಗಾಗುವುದಾದರೆ ಪಾರಂಪರಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಈ ಬೃಹತ್ ಜ್ಞಾನದ ಪುನರುಜ್ಜೀವನಕ್ಕೂ ಒಂದು ಮೌಲ್ಯ ಲಭಿಸಿದಂತೆ, ಈ ಪುಸ್ತಕ ಮಾಡುವಲ್ಲಿನ ಶ್ರಮ ಸಾರ್ಥಕವಾದಂತೆ.

ನಮ್ಮ ಜಲ ಪತ್ರಿಕೋದ್ಯಮ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಬೆಂಬಲಿಸಿ, ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಿಸಿದ ನ್ಯಾಷನಲ್ ಫೌಂಡೇಶನ್ ಫಾರ್ ಇಂಡಿಯಾ ಅವರಿಗೆ, ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಪುಸ್ತಕ ಹೊರಬರುವಲ್ಲಿ ಶ್ರಮಿಸಿದ ಪೂರ್ಣಿಮ, ಸಂಧ್ಯಾ ಹಾಗೂ ಪುಟ್ಟದಾದ, ಆದರೆ ಅಪಾರ ಶ್ರದ್ಧೆಯುಳ್ಳ ಸಿ.ಡಿ.ಎಲ್. ತಂಡಕ್ಕೆ ವಂದನೆಗಳು. ಪ್ರೀತಿ, ಕಳಕಳಿಯೊಂದಿಗೆ ಲೇಖನಗಳನ್ನು ಓದಿ, ನೇರ್ಪುಗೊಳಿಸಲು ನೆರವಾದ ಡಾ.ವತ್ಸಲ ಐಯಂಗಾರ್ ಹಾಗೂ ಅಮೂಲ್ಯ ಸಲಹೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮೊಂದಿಗೆ ಹಂಚಿಕೊಂಡ ಶ್ರೀ ಪಡ್ಡೆ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ದೇವರಾಜ ರೆಡ್ಡಿಯವರಿಗೆ ಕೃತಜ್ಞತೆಗಳು.

ಮಾರ್ಚ್ ೨೦೦೬

ಶಾಂಗೋನ್ ದಾಸ್ ಗುಪ್ತ
ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ನಿರ್ದೇಶಕಿ

ಸಂಪಾದಕರ ಮಾತು

“ರಾಜಸ್ಥಾನದ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲಸಂರಕ್ಷಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿನ ಹಳ್ಳಿಗರು ತಮ್ಮ ಅನುಭವವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಕ್ಕಿಳಿಸಿದ ಒಂದು ವಿಜ್ಞಾನ.” ಪಾರಂಪರಿಕ ರಚನೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಸಂಭಾವ್ಯ ಎಂಬ ಸರಕಾರೇತರ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಮುಖ್ಯಸ್ಥರಾದ ಫ್ಲಾರ್ಡ್ ಕಂಟ್ರಾಕ್ಟರ್ ಅವರ ಈ ಮಾತುಗಳು ಕರ್ನಾಟಕವೂ ಸೇರಿದಂತೆ ದೇಶದ ಎಲ್ಲಾ ರಾಜ್ಯಗಳಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಮಾತುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವಾಗ ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಮಾಡಿದ ಪದ್ಧತಿಗಳೇ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಎಂಬ ಭಾವುಕತೆಗೆ ಬದಲಾಗಿ, ರಾಜಸ್ಥಾನದ ರಾಜೇಂದ್ರ ಸಿಂಗ್, ನಮ್ಮ ರಾಣಿಬೆನ್ನೂರಿನ ಕಾಕೋಳದ ಚನಬಸಪ್ಪ ಶಿವಪ್ಪ ಕೊಂಬಳಿ, ಹುನಗುಂದದ ಮಲ್ಲಣ್ಣ ನಾಗರಾಳ ಮುಂತಾದವರ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಸಾಧನೆ ನನ್ನ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿದೆ.

ನಶಿಸುತ್ತಿರುವ ನೀರಿನ ಜ್ಞಾನ ಪುಸ್ತಕವು ಎಂತಹ ಅದ್ಭುತ ಜಲಪರಂಪರೆ ನಮ್ಮಲ್ಲಿತ್ತು ಎಂಬುದರ ದ್ಯೋತಕ. ಇಲ್ಲಿರುವ ೨೦ ಲೇಖನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಅಪಾರವಾದ ವೈವಿಧ್ಯತೆಯನ್ನು ನೋಡಿ. ಇಲ್ಲಿ ಬರನಿರೋಧಕ ಜಾಣ್ಮೆ ಇದೆ, ನೀರು ಹಿಡಿದಿಡುವ, ಹಿಂಗಿಸುವ, ಮರುಪೂರಣಗೊಳಿಸುವ ರಚನೆಗಳಿವೆ, ಕೆರೆ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಪಾಠಗಳಿವೆ, ನೀರು ಹಂಚಿಕೆಯ ಕೌಶಲ್ಯಗಳಿವೆ, ರಾಜ-ಮಹಾರಾಜರು, ಸುಲ್ತಾನರುಗಳ ನೀರಿನ ಕಾಳಜಿ ಇದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಜೊಟ್ಟೆ, ಜಾರುಕಟ್ಟೆ, ಗುಂಡಾವರ್ತಿ, ತಲಪರಿಗೆ, ಸಿಸಂದ್ರ, ಬಾವಡಿ, ತುಕಡಿ, ದಾಮಾಷಾ ಮುಂತಾದ ಹೆಸರುಗಳೇ ರೋಮಾಂಚನಗೊಳಿಸುತ್ತವೆ, ಕುತೂಹಲ ಹುಟ್ಟಿಸುತ್ತವೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಲೇಖನಗಳೂ ಮತ್ತಷ್ಟು ವಿಸ್ತೃತ ಅಧ್ಯಯನಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾಗಿವೆ. ಎಲ್ಲಾ ಪದ್ಧತಿಗಳಲ್ಲಿರುವ ಸಾಮ್ಯತೆ ಎಂದರೆ ಸಮುದಾಯಗಳ ಪಾಲೊಳ್ಳುವಿಕೆ, ಜನರು ತಮ್ಮ ಅಗತ್ಯಗಳಿಗಾಗಿ ಹುಡುಕಿಕೊಂಡ ಮಾರ್ಗಗಳಿವು. ಹಾಗಾಗಿಯೇ ಇಲ್ಲಿ ಸರಳತೆಯಿದೆ, ಸುಸ್ಥಿರತೆಯಿದೆ.

ನನಪಿಡಬೇಕಾದ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಇಲ್ಲಿರುವುದು ಕೇವಲ ಕೆಲವು ಮಾತ್ರ. ಒಂದೊಂದು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯೂ ಇಂತಹ ಅಗಣಿತ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಜ್ಞಾನ ನಮ್ಮಲ್ಲಿದೆ. ಈ ಪುಸ್ತಕಕ್ಕಾಗಿ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಹುಡುಕುವಾಗ ನಮ್ಮ ಗಮನಕ್ಕೆ ಬಂದ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಒರತೆಗಳು, ಗುಂಡ. ಚಿತ್ರದುರ್ಗದ ಸರಪಳಿ ಕೆರೆಗಳು, ನರಗುಂದ-ನವಲಗುಂದದ ಪವಿತ್ರ ಕೆರೆಗಳು, ಮಲೆನಾಡಿನ ಅಬ್ಬಿಗಳು, ಕಲ್ಯಾಣಿಗಳು... ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಹಲವಾರು ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಕೈಬಿಡಬೇಕಾಯಿತು. ಮುಂದೆ ಅವಕಾಶ ಸಿಕ್ಕಾಗ ಇವುಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸಬಹುದು.

ಬೇರೆಲ್ಲದಕ್ಕಿಂತ ನೀರಿನ ಸುತ್ತ-ಮುತ್ತಲಿರುವ ಪಾರಂಪರಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ದಾಖಲಿಸುವುದು ಇಂದಿನ ತುರ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ನೀರು ತನ್ನ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಸಂಧಿಗ್ಧ ಕಾಲವಿದು. ಅದಕ್ಕಿದ್ದ ಜೀವಪರ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಕಳಚಿ ಆರ್ಥಿಕ ಮೌಲ್ಯವನ್ನು ಆರೋಪಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮುಂದೆ ಇದು ಎಲ್ಲಿಗೆ ತಲುಪುತ್ತದೆಯೋ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಮುಂದಿನ ದಿನಗಳು ಕಷ್ಟಕರವಾಗುವುದಂತೂ ನಿಶ್ಚಿತ. ಹಾಗಾಗುವ ಮುಂಚೆ ನಮ್ಮ ಹಿಂದಿನ ದಿನಗಳನ್ನು ನೋಡಿ ಕಲಿಯಬೇಕಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲಿಂದ ನೀರ ಸಮಸ್ಯೆಗಳಿಗೆ ಪರಿಹಾರಗಳನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿದೆ. ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಒಂದು ಪ್ರಯತ್ನ ಈ ಪ್ರಕಟಣೆ.

ನಾಡಿನ ಹಿರಿ-ಕಿರಿಯ ಬರಹಗಾರರ ಲೇಖನಗಳಿಂದ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ಮೌಲ್ಯ ಅಧಿಕಗೊಂಡಿದೆ. ಈ ಎಲ್ಲರೂ ನೀರಿನ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ಪ್ರೀತಿಯುಳ್ಳವರು, ಕಾಳಜಿಯುಳ್ಳವರು. ನಮ್ಮ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಶ್ಲಾಘಿಸಿ ಲೇಖನಗಳನ್ನಿತ್ತ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ವಂದನೆಗಳು.

ವೈವಿಧ್ಯಮಯ ವಸ್ತು ವಿಷಯ, ಭಾಷೆ, ಶೈಲಿಯ ಲೇಖನಗಳಿಗೆ ಮೊದಲ ಓದುಗನಾಗುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಋಷಿಯ ಸಂಗತಿ. ಹಾಗೆಯೇ ಇವುಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪ-ಓರಣ ಮಾಡುವುದು ಗುರುತರ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ಸಹ. ಈ ಅವಕಾಶಕ್ಕಾಗಿ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಕಾರ್ಯಕಾರಿ ನಿರ್ದೇಶಕರಾದ ಶಾಂಗೋನ್ ದಾಸ್ ಗುಪ್ತರವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಎಲ್ಲ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳಿಗೆ ನಾನು ಚಿರಋಣಿ. ಇಂತಹ ಇನ್ನಷ್ಟು ಪ್ರಯತ್ನಗಳಿಗೆ ಇದು ಪ್ರೇರಣೆಯಾಗಲಿ ಎಂಬ ಹಂಬಲ ನನ್ನದು.

ನಶಿಸುತ್ತಿರುವ ನೀರಿನ ಜ್ಞಾನ ವನ್ನು ಪೋಷಿಸಿ, ಪುನರುಜ್ಜೀವನಗೊಳಿಸಲು ಬನ್ನಿ, ಜೊತೆಯಾಗಿ.

ಮಾರ್ಚ್ ೨೦೦೬

ಮಲ್ಲಿಕಾರ್ಜುನ ಹೊಸಪಾಳ್ಯ

ಡಾ. ಪಿ. ಬೋರೇಗೌಡ,
ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣಾ ನಿರ್ದೇಶಕರು

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ
ಜಲ ಸಂವರ್ಧನೆ ಯೋಜನಾ ಸಂಘ

08ನೇ ಮಾರ್ಚ್, 2006

ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಲಭ್ಯತೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಹಾಗೂ ನೀರಿಗಾಗಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲೂ ಹಾಹಾಕಾರ, ಹೊಡೆದಾಟ, ರಾಜ್ಯ ರಾಜ್ಯಗಳ, ದೇಶ ದೇಶಗಳ ನಡುವೆ ವೈಶಮ್ಯ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದೆ. ಕಳೆದ ನೂರು ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಂತಹ ಮಳೆಯ ಪ್ರಮಾಣವನ್ನು ಅವಲೋಕಿಸಿದರೆ ಅಂತಹ ಗಮನಾರ್ಹವಾದ ಬದಲಾವಣೆ ಏನು ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲವಾದರೂ ಜಲಕ್ಷಾಮ ಇರುವುದು ನಿಜವಿದೆ. ಬಿದ್ದ ಮಳೆಯನ್ನು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸದೇ ಹೋದರೆ, ಲಭ್ಯವಿರುವ ನೀರಿನ ಮಿತ ಬಳಕೆ ಮಾಡದೇ ಇದ್ದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ನೀರಿನಿಂದ ಬೆಳೆಯುವ ಬೆಳೆ ಪದ್ಧತಿಗೆ ಬದಲಾವಣೆ ಆಗದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ಷಾಮದ ಬವಣೆಗೆ ಸಿಗುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟ. ನೀರಿನ ಮಹತ್ವ ಎಷ್ಟರಮಟ್ಟಿಗೆ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆಯನ್ನು ಪಡೆದಿದೆಯೆಂದರೆ ವಿಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮತ್ತೊಂದು ಮಹಾಯುದ್ಧವಾದಲ್ಲಿ ಅದು ನೀರಿಗಾಗಿಯೇ ಹೊರತು ಬೇರೆ ಯಾವ ಕಾರಣಕ್ಕೂ ಇರುವುದಿಲ್ಲ.

ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ಮಳೆಯ ನೀರನ್ನು ಶೇಖರಣೆ ಮಾಡುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಸಾವಿರಾರು ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಮ್ಮ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿಯೇ ನಿರ್ಮಿಸಿರುವುದು, ಆ ದಿನದಲ್ಲಿಯೇ ಮಳೆಕೊಯ್ಲು ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಂತೆ ಹಿರಿಮೆ ಇವರದಾಗಿದೆ. ವಿವಿಧ ಕಾರಣಗಳಿಂದಾಗಿ ಸಮುದಾಯ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಕೆರೆಗಳು, ತಮ್ಮ ಶೇಖರಣಾ ಸಾಮರ್ಥ್ಯವನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ರಾಜ್ಯದ ಆರ್ಥಿಕ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ಅವುಗಳು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ಕೊಡುಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವುದು ಅತ್ಯಂತ ಗಂಭೀರವಾದ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕ ಸರ್ಕಾರ, ಜಲ ಸಂವರ್ಧನೆ ಯೋಜನಾ ಸಂಘದ ನೇತೃತ್ವದಲ್ಲಿ ಈಗಾಗಲೇ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯಪ್ರವೃತ್ತವಾಗಿದ್ದು, ವಿಶ್ವ ಬ್ಯಾಂಕ್ ನೆರವಿನಿಂದ ಸಮುದಾಯ ಆಧಾರಿತ ಕೆರೆ ನಿರ್ವಹಣೆ ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನಗೊಳಿಸುತ್ತಿದೆ. ಈ ಪ್ರಯತ್ನದ ಮೂಲ ಉದ್ದೇಶ ಕೇವಲ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಹೂಳಿತ್ತಿ ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರವಲ್ಲ. ಕೆರೆ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಂಘಗಳನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆಗಳ ಭವಿಷ್ಯವನ್ನು ಅಯಾ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಹಂಚಿ ಉತ್ತಮ ನಿರ್ವಹಣೆ ಮಾಡುವುದಾಗಿದೆ. ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾಗುವ ಪ್ರತಿ ಹನಿ ನೀರನ್ನು ಪೋಲಾಗದಂತೆ ಕಾಪಾಡುವ ಹಾಗೂ ಅದನ್ನು ಬಳಸಿ ಹೆಚ್ಚು ಉತ್ಪಾದಿಸುವ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ರೈತರನ್ನು ಸನ್ನದ್ಧಗೊಳಿಸುವ ಹಾಗೂ ನೀರಿನ ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಶಿಸ್ತನ್ನು ತರುವ ಪ್ರಮುಖ ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಯೋಜನೆ ಹಾಗೂ ಕೆರೆ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಂಘಗಳ ಮೇಲಿದೆ. ನಮ್ಮ ಹಿರಿಯರು ಪಾಲಿಸುತ್ತಿದ್ದಂತಹ ಅನೇಕ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳು ನೀರಿನ ಮಿತ ಬಳಕೆ ಹಾಗೂ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರ ಪಾತ್ರವಹಿಸಿದ್ದವು ಹಾಗೂ ಇಂದಿಗೂ ಅವು ಪ್ರಸ್ತುತ.

ಈಗಾಗಲೇ ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ನೀರುಗಂಟಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದೆ. ಆದರೆ ಬಹುತೇಕ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ನಾವು ತಿಲಾಂಜಲಿ ನೀಡಿ ಅತ್ಯಮೂಲ್ಯವಾದ ನೀರನ್ನು ವ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗಲು ಬಿಟ್ಟಿದ್ದೇವೆ. ಒಂದು ದುಃಖಕರವಾದ ವಿಚಾರವೆಂದರೆ ಇಂದಿನ ನಮ್ಮ ರೈತ ಪೀಳಿಗೆಗೆ ಹಲವಾರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಅರಿವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವುದು. ರಾಗಿ ಹಾಗೂ ಜೋಳ ಬೆಳೆಯುವ ಮಾದರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಭತ್ತ ಬೆಳೆಯುವ ಜಲಶ್ರೀ ಎಂಬ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತಂದಿದ್ದು ಇದರಿಂದ ಶೇಕಡೆ ಒಂಕೊಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರಿನ ಉಳಿತಾಯವಾಗುವುದಲ್ಲದೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಇಳುವರಿಯನ್ನು

ಪಡೆಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಅದೇ ರೀತಿ ಕಡಿಮೆ ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಲಾಭದಾಯಕ ಬೆಳೆ ಬೆಳೆಯುವ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಯೋಜನೆಯು ಅಳವಡಿಸಿದ್ದು, ಈ ರೀತಿಯ ಹಲವಾರು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಪದ್ಧತಿಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಕೆರೆ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಂಘಗಳಿಗೆ ಹಾಗೂ ರೈತ ಬಾಂದವರಿಗೆ ಅರಿವು ಮೂಡಿಸಿ ಪುನಃ ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಅಳವಡಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಅನುವಾಗುವಂತೆ, ಜಲ ಸಂವರ್ಧನಾ ಯೋಜನಾ ಸಂಘ, ಕಮ್ಯುನಿಕೇಶನ್ ಫಾರ್ ಡೆವಲಪ್‌ಮೆಂಟ್ ಅಂಡ್ ಲರ್ನಿಂಗ್ ಸಂಸ್ಥೆಯ ಸಹಯೋಗದೊಂದಿಗೆ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ನಶಿಸಿಹೋಗದೆ ಇನ್ನೂ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿರುವ ಹಲವು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣಾ ಪದ್ಧತಿಗಳನ್ನು ಹುಡುಕಿ, ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಈ ಪುಸ್ತಕದ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಹೊರ ತರುತ್ತಿದೆ. ಕೆರೆ ನಿರ್ವಹಣಾ ಸಂಘಗಳಿಗೂ ಹಾಗೂ ಸಮಸ್ತ ಕೆರೆ ಬಳಕೆದಾರರಿಗೂ ಈ ಪುಸ್ತಕದಲ್ಲಿನ ವಿಚಾರಗಳು ಮಾರ್ಗದರ್ಶಿಯಾಗಿ ನಮ್ಮ ಕೆರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪುನರ್‌ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಲ್ಲಿ, ಅಮೂಲ್ಯವಾದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಟ್ಟು ಹೋದ ನಮ್ಮ ಪೂರ್ವಜರಿಗೆ ನಾವು ಸಲ್ಲಿಸುವ ನಮನವಾಗಲಿ ಎಂದು ಆಶಿಸುತ್ತೇನೆ.

ಧನ್ಯವಾದಗಳೊಂದಿಗೆ

ಡಾ|| ಪಿ. ಬಾಸರೇಗೌಡ ೨೨/೦೬
ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಾಹಕ ನಿರ್ದೇಶಕರು

ನಂ.೪೨/೧, ೫ ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ಆರ್.ಎಂ.ವಿ. ಬಡಾವಣೆ, ಸದಾಶಿವನಗರ, ಬೆಂಗಳೂರು - ೫೬೦ ೦೮೦
ಫೋನ್: ೨೩೬೦೩೦೦೦/೨/೩ ಫ್ಯಾಕ್ಸ್: ೨೩೬೦೩೦೦೬ ಇ-ಮೇಲ್: jsys@vsnl.net

ನೀರ ನೆಮ್ಮದಿಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಪರಂಪರೆ

ಶಿವಾನಂದ ಕಳವೆ

ಮಲೆನಾಡು ನೂರಾರು ಜಲಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಕತೆಗಳನ್ನು ತನ್ನ ಒಡಲಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡಿದೆ. ಇವು ಒಂದಕ್ಕಿಂತ ಒಂದು ಭಿನ್ನ, ಕುತೂಹಲಕಾರಿ. ಇವುಗಳನ್ನು ಓದುತ್ತಿದ್ದರೆ ಎಂತಹ ಅಮೂಲ್ಯ ಜ್ಞಾನದ ಕೊಂಡಿ ಕಳಚುತ್ತಿದೆಯಲ್ಲಾ ಎಂದು ವ್ಯಥೆಯಾಗದಿರದು. ಜಾರುಕಟ್ಟೆ, ನೀರುಬಾರಿ, ನೀರು ಸೋಕುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಪದ್ಧತಿಗಳ ವಿಸ್ಮಯಕಾರಿ ವಿವರಗಳ ದಾಖಲೆ ಇಲ್ಲಿದೆ.

ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಿರಸಿ ದಬ್ಬೆಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಶೀಲಿಗ ವನವಾಸಿಗರು ೩೫ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸುಮಾರು ೧೨೫ ಅಡಿ ಉದ್ದ, ೮ ಅಡಿ ಎತ್ತರಕ್ಕೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಒಡ್ಡು ಬೇಸಿಗೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ. ಮಳೆಗಾಲದ ಅಬ್ಬರಿಸುವ ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗಕ್ಕೂ ಒಡೆಯದ ಒಡ್ಡು ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ಭದ್ರವಾಗಿ ನಿಂತಿದೆ. ಟೇಪು ಹಿಡಿದು, ಪಾಂಡೇಶನ್ ತೆಗೆದು, ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಕಬ್ಬಿಣ ಬಳಸಿ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ನೇತ್ರತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬಾಂದಾರ (ವೆಂಟೆಡ್ ಡ್ಯಾಮ್) ಗಳು ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ಹೊಡೆತಕ್ಕೆ ನೆಲಕಚ್ಚಿದ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಲಕ್ಷಾಂತರ ರೂಪಾಯಿ ಖರ್ಚು ಮಾಡಿದ ಬಾಂದಾರಗಳೆಂಬ ನಿರುಪಯುಕ್ತ ಸರಕಾರಿ ಕಾಂಕ್ರೀಟ್ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನು ಇಲ್ಲಿನ ಪ್ರತಿ ಹಳ್ಳಗಳಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು. ಆಧುನಿಕ ಬಾಂದಾರಗಳು ಸೋಲುವಲ್ಲಿ ಶಾಲೆ ಓದದ ಶೀಲಿಗರ ಒಡ್ಡು ಗೆದ್ದದ್ದು ಹೇಗೆ?

ನಾಡಿನ ನೆಲ ಪರಂಪರೆಯ ಅನುಭವ ರೂಪಿಸಿದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನ ಇದು. ಇದಕ್ಕಿರುವ ಮತ್ತೊಂದು ಹೆಸರು ಜಾರುಕಟ್ಟೆ. ಹೆಸರೇ ಸೂಚಿಸುವ ಜಾರುಕಟ್ಟೆನದು ದ್ವಿಪಾತ್ರ ದುಡಿಮೆ! ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರು ಸಲೀಸಾಗಿ ಹರಿದು ಹೋಗಬೇಕು, ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ನೀರು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲಬೇಕು.

ಬಯಲು ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸುವ ತಡೆಗಟ್ಟು (ಚೆಕ್ ಡ್ಯಾಮ್)ಗಳನ್ನೇ ಸುಮಾರಾಗಿ ಹೋಲುವ ಕಟ್ಟು (ಒಡ್ಡು) ಇದು. ಮಳೆಗಾಲ ಬೇಸಿಗೆಯ ಬೇಧವಿಲ್ಲದೇ ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದ ನೀರು ಹಳ್ಳದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿಂತಿರುತ್ತದೆ, ಹೆಚ್ಚುವರಿ ನೀರು ಒಡ್ಡಿನ ಮೇಲ್ಭಾಗದಿಂದ ಜಾರಿ ಹರಿಯುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ! ಮಳೆಯ ರಭಸದ ನೀರು ಕಟ್ಟಿನ ಮೇಲೆಕ್ಕೆ ಏರಿ ಕೆಳಕ್ಕೆ ದುಮ್ಮಿಕ್ಕಲು ನೆರವಾಗುವಂತೆ ಇಳಿಜಾರಿನ ರೀತಿ ಕಟ್ಟಿನ ಹೊರಮೈ ರಚನೆ. ಕಲ್ಲು ಕಿತ್ತು ಹೋಗದಂತೆ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕಲ್ಲು ಸೇರಿಸಿ ನಿರ್ಮಾಣ, ಸಿಮೆಂಟ್, ಕಬ್ಬಿಣ ಬಳಸದೇ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಕಲ್ಲು ಕೂಡಿಸಿದ ಬಲವಾದ ಹಿಡಿತ. ನೀರು ನಿಲ್ಲುವ ಕಟ್ಟಿನ ಒಳ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣು ಮತ್ತು ಸೊಪ್ಪು ಹಾಕಿದರೆ ಕಲ್ಲಿನ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ನುಸುಳದು. ಸ್ಥಳೀಯ ಲಭ್ಯ ಸಂಪನ್ಮೂಲ ಬಳಸಿ ನಿರ್ಮಾಣ. ಒಡ್ಡಿನ ತಳ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೧೫ ಅಡಿ ವಿಸ್ತಾರ, ನಿರ್ಮಾಣ ಎತ್ತರಕ್ಕೇರಿದಂತೆ ಕಿರಿದಾಗುತ್ತ ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ೪ ಅಡಿ ಕಿರಿದು.

ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಮುಖೇನ ಬರುವ ಹೂಳು ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡಿನ ಒಳಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿಗೆ ಮೆತ್ತಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಒಡ್ಡಿನ ಮೇಲೆ ನೀರು ಹರಿಯುವಿಕೆಗೂ ಆಸ್ಪದವಿರುವುದರಿಂದ ಹೆಚ್ಚುವರಿ ಹೂಳು ನೀರಿನ ಜತೆ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಹೀಗಾಗಿ ವರ್ಷ ಕಳೆದಂತೆ ಒಡ್ಡಿನ ಪಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೂಳು ಭರ್ತಿಯಾಗುವ ಪ್ರಮೇಯ ಕಡಿಮೆ. ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟುವ ಜಾಗಕ್ಕೂ ಕೆಳಗಡೆ ನೀರು, ಹೊಳೆಗೆ

ಧುಮುಕುವ ಜಾಗಕ್ಕೂ ಎತ್ತರದ ವೃತ್ತಾಸ ಹೆಚ್ಚಿದಷ್ಟೂ ಪ್ರವಾಹದ ನೀರು ಬೇಗ ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದ ಮಳೆಗಾಲದಲ್ಲಿ ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಒಡ್ಡು ಹಾಗೇ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ ನೀರು ದಡ ಮೀರಿ ಕೃಷಿ ನೆಲಕ್ಕೆ ನುಗ್ಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟು ಹಾಕಿದರೆ ಕಾಲುವೆ ಮುಖೇನ ಜಮೀನಿಗೆ ನೀರು ತರಬಹುದು ಎಂಬ ಮಾನಕದ ಆಧಾರದ ಮೇಲೆ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿನ ಜಾಗ ಆಯ್ಕೆ. ನೈಸರ್ಗಿಕ ಕಲ್ಲುಹಾಸಿನ ಆಯಕಟ್ಟಿನ ಜಾಗ ಜಾರುಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಸೂಕ್ತ.

ಮಲೆನಾಡಿನ ಹೊಳೆ ಹಳ್ಳಗಳು ಅಡಿಕೆ ತೋಟ, ಭತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳಿಗಿಂತ ೮ ರಿಂದ ೧೦ ಅಡಿ ಆಳಕ್ಕೆ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಭೂಮಿಗೆ ಅನುಕೂಲ. ಆದರೆ ಗುಡ್ಡಗಾಡಿನಿಂದ ವೇಗವಾಗಿ ಹರಿಯುವ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಭೂ ಸವಕಳಿ ಹೆಚ್ಚಿ ಹೊಳೆಯ ಆಳ ೪೦ ರಿಂದ ೫೦ ಅಡಿಯ ಕಂದಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಸ್ಥಿತಿಯಿದೆ. ಹಳ್ಳದ ದಂಡೆಯೇ ಕೃಷಿ ಭೂಮಿಯಾಗಿರುವ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಹೊಳೆ ಇಷ್ಟೊಂದು ಆಳದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಿಂಡಿ ತಡೆ ಅಣೆಕಟ್ಟು ಹಾಗೂ ತಡೆಗಟ್ಟಗಳಿಂದ ಪ್ರಯೋಜನ ಕಡಿಮೆ. ಹೊಳೆಯಲ್ಲಿ ಪುನಃ ಹೂಳು ತುಂಬುತ್ತ ನೀರನ್ನು ಒಂದು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ ಶೇಖರಿಸಿಡುವ ಜಾರುಕಟ್ಟುಗಳು ತುಂಬಾ ಅನುಕೂಲ. ತಾಂತ್ರಿಕವಾಗಿ ಮಲೆನಾಡಿನ ಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ತಡೆಗಟ್ಟಗಳ ರಚನೆ ಸೂಕ್ತವಲ್ಲ, ಬಯಲು ಸೀಮೆಗೆ ಮಾತ್ರ ಪ್ರಯೋಜನವಾಗಬಲ್ಲದು, ಪ್ರವಾಹದ ವೇಗಕ್ಕೆ ಚೆಕ್‌ಡ್ಯಾಮ್‌ಗಳು ಕೊಚ್ಚಿ ಹೋಗುತ್ತವೆ ಎಂದು ಎಂಜಿನಿಯರ್‌ಗಳು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ವಿಶೇಷವೆಂದರೆ ಹಳ್ಳಿಗಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಜಾರುಕಟ್ಟುಗಳಿಂದ ನೀರಾವರಿ ಲಾಭ ಪಡೆಯುತ್ತಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಗಳಿವೆ. ಆದರೆ ನೆಲ-ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಮಾದರಿಯಾದ ಜಾರುಕಟ್ಟು ನಿರ್ಮಾಣದ ಕೌಶಲ ಮತ್ತು ಆ ಪರಂಪರೆಯ ಪ್ರೀತಿ ಈಗ ನಿಧಾನಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಭೂಮಿ ಹಿಸ್ಸೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಬಾರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ

ಕೆರೆ ಅಥವಾ ಝರಿ ನೀರನ್ನು ಮಾತ್ರ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ ಅವಲಂಬಿಸಿದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಕುಟುಂಬಗಳ ಭೂಮಿ ಹಿಸ್ಸೆ (ಪಾಲು) ನಡೆಯುವಾಗ ನೀರು ಬಾರಿ ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ಪದ್ಧತಿಯನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವಿಭಕ್ತ ಕುಟುಂಬಗಳು ಒಡೆದು ನಾಲ್ಕೈದು ಸಹೋದರರು ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಂಚಿಕೊಳ್ಳುವಾಗ ಪಂಚಾಯ್ತಿದಾರರು ಒಬ್ಬರಿಗೆ ಒಂದೇ ಕಡೆ ಭೂಮಿ ನೀಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯ ಸೂತ್ರ ಅಡಗಿದೆ. ಕೃಷಿ ಬಳಕೆಗೆ ನಿಸರ್ಗದತ್ತವಾದ ನೀರಿನ ಅವಲಂಬನೆ ಇರುವಾಗ ಪರಸ್ಪರ ಸಹಕಾರದಿಂದ ಇರಬೇಕೆಂಬುದು ಇದರ ಉದ್ದೇಶ. ಒಂದೇ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಭೂಮಿ ನೀಡಿದಾಗ ಆತ ನೀರಿನ ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾವಲಂಬಿಯಾಗುತ್ತಾನೆ. ಮೇಲ್ವಾಗದಲ್ಲಿನ ತನ್ನ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಬಳಸಿ ನಂತರ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಇನ್ನೊಬ್ಬ ಸಹೋದರನ ಭೂಮಿಗೆ ಅಗತ್ಯ ನೀರು ಬಿಡದೇ ಹೋದಾಗ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯಿಂದ ಕುಟುಂಬ ಬಳಲುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಒಮ್ಮೆ ಮೇಲ್ವಾಗದ ತನ್ನ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಹರಿಸಿಕೊಂಡ ನಂತರ ಆ ಕೃಷಿಕ ಕೆಳಭಾಗದ ಭೂಮಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡಲು ತಕರಾರು ಮಾಡಿದರೆ ಅದರ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆತನದೇ ಜಮೀನಿರುತ್ತದೆ! ತಕರಾರು ಮಾಡಿದಾತನ ಭೂಮಿಯೇ ನೀರಿಲ್ಲದೆ ಸೊರಗುತ್ತದೆ.

ಈ ರೀತಿ ಒಬ್ಬರ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಭೂಮಿಗೆ ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೀರು ಹರಿಸುವ ಪದ್ಧತಿಗೆ ನೀರುಬಾರಿ ಎಂದು ವಾಡಿಕೆಯ ಹೆಸರಿದೆ. ನೀರುಬಾರಿಯ ಅಲಿಖಿತ ನಿಯಮಕ್ಕೆ ಎಲ್ಲರೂ ಬಾಧ್ಯಸ್ಥರು. ನೀನು ನೀರು ಬಿಡದಿದ್ದರೆ ನಿನಗೇ ನೀರಿಲ್ಲ ಎಂಬ ತತ್ವ ಜಾರಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಹೀಗಾಗಿ ಊರಲ್ಲಿ ನೀರಿನ

ವಿಚಾರದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರೊಂದಿಗೆ ಹೊಂದಿ ನಡೆಯದಿದ್ದರೆ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಮೈಮೇಲೆ ಎಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ.

ನೀರು ಹರಿಯುವಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆದು ಬಂದಿದ್ದು ನಮ್ಮ ಪರಂಪರೆ. ನದಿ ಕೊಳ್ಳಗಳ ನೀರನ್ನು ಸಹಕಾರದ ಜಾಣ್ಮೆಯಲ್ಲಿ ಬಳಸಿ ಕೃಷಿ ಬೆಳೆಸಿದ ಸೋಜಿಗದ ಪರಂಪರೆಯನ್ನು ನೂರಾರು ಹಳ್ಳಿಗರು ಈಗಲೂ ಪಾಲಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿದ್ದಾರೆ.

ನೀರು ತೋಕುವುದು

ತೋಟದ ಕಾಲುವೆಗೆ ಬಾಳೆಯಕುಂಟೆ, ಅಡಿಕೆ ದಬ್ಬೆ ಬಳಸಿ ಚಳಿಗಾಲ ಆರಂಭವಾಗುತ್ತಿದ್ದಂತೆಯೇ ಹಳ್ಳಿಯ ಕೃಷಿಕರೆಲ್ಲ ಸಾಮೂಹಿಕ ಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ಮಣ್ಣಿನ ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟುವ ಪದ್ಧತಿ ಇದೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿ ಹಸಿರಾಗಿರಲು ಹರಿವ ನೀರಿಗೆ ಒಡ್ಡು ಹಾಕಬೇಕೆಂಬ ಅರಿವು ಕೃಷಿಕರ ಸಂಸ್ಕಾರದ ಫಲ. ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಂತೂ ತೋಟದ ಕಾಲುವೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲಿಸಿ ನೀರು ತೋಕುವ ವಿಶೇಷ ಪದ್ಧತಿಯಿದೆ.

ಎರಡು ಅಡಿಕೆ ಮರಕ್ಕೆ ಎಳೆಕಟ್ಟಿ, ಎಳೆಗೆ ಹಗ್ಗ ನೇತು ಬಿಡುವುದು, ಹಗ್ಗದ ತುದಿಗೆ ಬಗಿನೆ ಮರದ ಹಾಳೆ ಕಟ್ಟಿ ಅದರಿಂದ ತೋಟಕ್ಕೆ ನೀರು ತೋಕುತ್ತಾರೆ. ನೀರೆತ್ತಿ ಸೋಕಲು ಹಗ್ಗದ ಆಧಾರವಿರುತ್ತದೆ.

ನಸುಕಿನ ನಾಲ್ಕು ಗಂಟೆಗೇ ಬರಿ ಮೈಯಲ್ಲಿ ಮಾನವಯಂತ್ರಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರತವಾಗುತ್ತವೆ. ತೋಟಕ್ಕೆ ಪ್ರವಾಹ ನುಗ್ಗಿದಂತೆ ನೀರ ಹರಿವಿನ ಸಪ್ಪಳ ಕೇಳುತ್ತಿರುತ್ತದೆ. ಒಂದೊಂದು ಬಾರಿ ಹಾಳೆಯಿಂದ ನೀರೆತ್ತಿ ತೋಕುವಾಗಲೂ ೧೦ ರಿಂದ ೧೫ ಲೀಟರ್ ನೀರು ಸಲಿಸಾಗಿ ಹರಿಯುತ್ತದೆ. ತೋಟದ ಹಸಿರು ಕಾಪಾಡಲು ಇದನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಅನ್ಯ ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ. ತೋಯ್‌ಹಾಳೆ ನೀರಾವರಿಯಲ್ಲಿ ವರ್ಷದ ೭ ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಸತತ ದುಡಿಮೆ. ನೀರು ಹಾಯಿಸುವ ಅನುಕೂಲಕ್ಕೊಂದು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಒಡ್ಡುಗಳು ಅಂತರ್ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣೆಗೂ ಸಹಾಯಕ.

ತೋಯ್‌ಹಾಳೆಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಬಗಿನೆ ಮರಕ್ಕೂ ನೀರಾವರಿಗೂ ಸೋಜಿಗದ ಸಂಬಂಧವಿದೆ. ಬಗಿನೆ ಮರಗಳನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ನಿತ್ಯ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಹಾಗೂ ಅರೆ ಹರಿದ್ವರ್ಣ ಕಾಡುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಇಂತಹ ದಟ್ಟ ಕಾಡು, ಕಣಿವೆಯ ಜಲಮೂಲಗಳೇ ಕೃಷಿಗೆ ಆಧಾರ. ಕರಾವಳಿಯ ತೋಯ್‌ ಹಾಳೆಗೆ ಸಿಗುವ ನೀರೂ ಸಹ ಇಂಥ ಕಾಡಿನ ಬಳುವಳಿ. ಕಾಡು ನಾಶದ ಬಳಿಕ ಈಗ ನೀರಿಗೆ ದೊಡ್ಡ ಅಪತ್ತು ಎದುರಾಗಿದೆ.

ಕುಮಟಾ ತಾಲೂಕಿನ ಮೂರೂರು, ಕಲ್ಲಬ್ಬೆ, ಹೊಸಾಡ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ೧೯೮೦ ರಲ್ಲಿ ೪೦೦ ಎಕರೆ ಅಡಿಕೆ ತೋಟವಿತ್ತು. ಆಗ ಒಟ್ಟು ಇದ್ದದ್ದು ೫೦ ರಿಂದ ೬೦ ನೀರಾವರಿ ಪಂಪುಗಳು ಮಾತ್ರ. ಆಗ ನೂರಾರು ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ರೈತರು ನಿರ್ಮಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ೧೯೯೬ರ ದಾಖಲೆ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ೪೦೦ ಎಕರೆ ತೋಟದ ನೀರಾವರಿಗೆ ೪೫೦ ಪಂಪುಗಳಿದ್ದವು! ಒಂದೆರಡು ಗುಂಟೆ ಭೂಮಿ ಹೊಂದಿದ್ದವರೂ ಪಂಪು ಹಾಕಿ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡಬೇಕು. ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕಣ್ಣೆದುರೇ ಸಾಯುವ ತೋಟ ನೋಡಬೇಕಾದ ಸ್ಥಿತಿ. ಮಳೆಗಾಲ ಮುಗಿದಾಕ್ಷಣ ತೋಟಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಆರಂಭ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ತೋಯ್‌ ಹಾಳೆ ನೀರಾವರಿ ಪದ್ಧತಿ ಇದ್ದಾಗ ತೋಟದ ಹಳ್ಳ, ಕಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ಒಡ್ಡು ಹಾಕಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈಗ ವಿದ್ಯುತ್ ಪಂಪುಗಳು ಬಂದಿರುವುದರಿಂದ ಬಾವಿಯಿಂದ ಅಂತರ್ಜಲ ಎತ್ತುವ ಕೆಲಸ ಮಾತ್ರ ನಡೆಯುತ್ತಿದೆ. ಪರಂಪರೆಯ ನೀರಾವರಿ ಕೈ ತಪ್ಪಿದ ಬಳಿಕ ತೋಟದ ತುಂಬ ವಿದ್ಯುತ್ ತಂತಿಗಳಂತೂ ಜೇಡರ ಬಲೆಯಂತೆ ಹೆಣೆದು ಕೊಂಡಿವೆ. ವಿದ್ಯುತ್ ಇದ್ದರೆ ಮಾತ್ರ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡಬಹುದಾದ ಪರಾವಲಂಬಿತನ ಮನೆ ಮಾಡಿದೆ.

ಬುಕನನ್ ದಾಖಲಿಸಿದ ಜಲಪರಂಪರೆ

ಸಂಕದಹೊಳೆಯ ಉತ್ತರ ದಂಡೆಯಲ್ಲಿ ಭಟ್ಟಳ ಎಂಬ ನಗರವಿದೆ. ಹಳ್ಳಿಗರು ತಮ್ಮ ಸ್ವಂತ ಶ್ರಮದಿಂದ ಇದಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ನವೆಂಬರ್ ೧೭ ರಿಂದ ಡಿಸೆಂಬರ್ ೧೬ ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ೮ ಮಣ್ಣಿನ

ಒಡ್ಡುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಾರೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಾವರಿ ಮುಖೇನ ಇಲ್ಲಿ ಭತ್ತ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ೧೮೦೧ರ ಫೆಬ್ರವರಿ ೧೮ರಂದು ಭಟ್ಟಳಕ್ಕೆ ಬಂದ ಪ್ರವಾಸಿ ಬುಕನನ್ ತಮ್ಮ ಅಧ್ಯಯನ ವರದಿಯಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಸಾಲು ಇದು. ಓಡುವ ನೀರನ್ನು ನಡೆಯುವಂತೆ ಮಾಡುವ ವಿದ್ಯೆ ಕರಾವಳಿಯ ಭಟ್ಟಳದ ಕೃಷಿಕರಿಗೆ ೨೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ತಿಳಿದಿತ್ತು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ನಮ್ಮೆದುರು ಇರುವ ಅಪುರೂಪದ ದಾಖಲೆ ಇದು. ಪಶ್ಚಿಮ ಘಟ್ಟದ ಕಾಡು ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಚರಿಸಿ ಶಿರಸಿಯ ಸೋಂದಾ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಮಾರ್ಚ್ ೧೩ರಂದು ನೋಡಿದ ಇದೇ ಬುಕನನ್ ಇಲ್ಲಿನ ತೋಟದ ಮುಖ್ಯ ಕಾಲುವೆಗಳಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ಹಾಕಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ ತೋಟಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿ ಮಾಡುವ ವಿಧಾನ ದಾಖಲಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬುಕನನ್ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಕಳೆದ ೨೦೦೧ರಲ್ಲಿ ನಡೆಸಿದ ಮರುಪಯಣದಲ್ಲಿ ಜಲಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಅದೇ ಮಾದರಿಗಳು ಪುನಃ ಅದೇ ಭಟ್ಟಳ, ಸೋಂದಾಗಳಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬಂದಿವೆ. ಜಾರುಕಟ್ಟೆ, ಅಡಿಕೆ ದಬ್ಬೆಯ ಕಟ್ಟೆ, ಬಾಳೆಕುಂಟೆಯ ಕಟ್ಟೆ ಹೀಗೆ ಸ್ಥಳೀಯ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸಿ ಕೃಷಿ ನೀರಾವರಿಗೆ ಕಟ್ಟಿ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಪದ್ಧತಿ ಕೆಲವೆಡೆ ಬಳಕೆಯಲ್ಲಿದೆ.

ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ರಾಜ್ಯವಾಳಿದ ಕದಂಬರು ನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯ ಗುಡ್ಡತಟಾಕ ಎಂಬಲ್ಲಿ ೧೬೫ ಎಕರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ ಇದೆ. ಕೆರೆ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಕರ್ನಾಟಕದ ಎರಡನೇ ಕೆರೆ ಇದು. ೮೦೦೦ಕ್ಕೂ ಹೆಚ್ಚು ನೀರನ್ನಾಳುವ ತಂತ್ರ ನಮ್ಮ ರಾಜಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ತಿಳಿದಿತ್ತು. ಶಿರಸಿಯ ಸೋಂದಾ ಇತಿಹಾಸದಲ್ಲಿ ಸುಧಾಪುರ ಎಂದಿತ್ತು. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಕಿಲೋಮೀಟರ್ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಈ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೩ರ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ಜನ ವಾಸವಾಗಿದ್ದರು! ಶಾಲ್ಯಲಾ ನದಿ ತಟದಲ್ಲಿ ನಗರ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಸುಧಾಪುರ ಅರಸರು ಮೂಲಭೂತ ಅಗತ್ಯವಾದ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ನದಿಯನ್ನೇ ಆಶ್ರಯಿಸಿದವರಲ್ಲ, ಬದಲು ಮಳೆ ನೀರಿನ ಸಂಗ್ರಹಕ್ಕೆ ಅಪುರೂಪದ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದ್ದರು.

ಸ್ವರ್ಣವಲ್ಲಿಯ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೫೮ರ ಒಂದು ಶಾಸನ, ಸೋದೆಯ ಅರಸಪ್ಪ ನಾಯಕರು ತನ್ನ ವಂಶಾಭಿವೃದ್ಧಿಯಾಗಲೆಂದು ಹಲವಾರು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗೆ ದತ್ತಿ ನೀಡುವದಲ್ಲದೆ ಕೆರೆ, ಸರೋವರಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಎಂದು ಹೇಳುತ್ತದೆ. ದೇವಾಲಯ, ಮಠಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಅದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸುವುದು ರೂಢಿ. ಜೈನಮಠದ ಮುತ್ತಿನಕೆರೆ, ಮಾಂತ್ರಿಮಠದ ಹತ್ತಿರ ಅಕ್ಕ-ತಂಗಿ ಕೆರೆ ಎಂಬ ಎರಡು ಚಿಲುಮೆಗಳು ಹಾಗೂ ಮುಂಡಗೆಕೆರೆ, ಗದ್ದಿಗೆಮಠದ ಸನಿಹದ ನೀರುಳ್ಳಕೆರೆ, ವಾದಿರಾಜಮಠದ ಸನಿಹ ಧವಳಗಂಗೆ, ಹಯಗ್ರೀವ ಸಮುದ್ರ (ಕೋಟೆ ಕೆರೆ), ಸ್ವರ್ಣವಲ್ಲಿ ಕೆರೆ, ಹೀಗೆ ಕೆರೆಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ. ಐದು ಎಕರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಹಯಗ್ರೀವ ಸಮುದ್ರದಿಂದ ಹಿಡಿದು ಎರಡು ಮೂರು ಗುಂಟೆ ಕ್ಷೇತ್ರದ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಣಿವೆ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಧಿಕ ಮಳೆ ಸುರಿಯುವ ಅರಣ್ಯ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಪುರಾತನ ಕೆರೆಗಳು ನೀರುಳಿಸುವ ನೆಲದ ಕತೆ ಹೇಳುತ್ತವೆ.

ಜೈನ ಧರ್ಮವು ಕ್ರಿ.ಶ. 8 ರಿಂದ 9ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸ್ವಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೆಲೆಯೂರಿತು. ಈ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದ ಸ್ವಾದಿಯ ಜೈನ ಮಠದ ಸನಿಹ ಕಲ್ಲು ಕಟ್ಟಿದ ಸುಂದರ ಕೆರೆಯಿದೆ. ಹೆಸರು ಮುತ್ತಿನ ಕೆರೆ. ಜೈನ ಮಹಾರಾಜನ ಪತ್ನಿ ಬೈರಾದೇವಿ ತನ್ನ ಪತಿಯ ಕಾಯಿಲೆ ವಾಸಿಯಾದಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮೂಗುತಿಯ ಮುತ್ತಿನ ಕಿಮ್ಮತ್ತಿನಿಂದ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸಿಕೊಡುವದಾಗಿ ದೇವರಲ್ಲಿ ಹರಕೆ ಹೊತ್ತಳೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ, ಕಾಯಿಲೆ ವಾಸಿಯಾದ ಪ್ರಯುಕ್ತ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದಳು ಎಂಬ ಕತೆ ಜನಜನಿತ. ಸಾವಿರ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದಿನ ಕೆರೆ ಇಂದಿಗೂ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಕಡು ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲೂ ತುಂಬಿರುವ ಇದು ಇವತ್ತಿಗೂ ಈ ಭಾಗದ ಮುತ್ತಿನಕೆರೆಯೇ ಆಗಿದೆ. ಜೈನರ ಕಾಲದ ಕೆರೆ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲದೇ ಮುಂದೆ ೧೪ ರಿಂದ ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಸೋದೆಯನ್ನಾಳಿದ ವೀರಶೈವ ದೊರೆಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಪರಂಪರೆ ಮುಂದುವರಿಯಿತು. ಅರಸಪ್ಪ ನಾಯಕ ಶ್ರೀವಾದಿರಾಜರ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ ಇಲ್ಲಿನ ಹುಣಸೆಹೊಂಡದಲ್ಲಿ ವೆಂಕಟಮಠ ದೇವಾಲಯ ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅದರ ಎದುರು ಅಪುರೂಪದ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದರು. ಒಂದೂವರೆ ಎಕರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕೆರೆಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕಲ್ಲಿನ ಪಾವಟಿಗೆಗಳಿವೆ. ಕೆರೆ ದಂಡೆಯ ಒಂದು ಪಾರ್ಶ್ವದಲ್ಲಿ ಮಳೆ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವ ಮುಖೇನ ಅಂತರ್ಜಲ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಗೆ ನೆರವಾಗುವ ಇಂಗುಕೆರೆ ಹಾಗೂ ಮಳೆ ನೀರು ಹರಿದು

ಹೋಗಲು ಅಗಳ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯ ಕುರುಹುಗಳು ಕಾಡಿನಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ಕಾಣುತ್ತವೆ. ವೀರಶೈವರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಗೆ ಬಂದ ಮಹಂತರ ಮಠದ ಸನಿಹದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಚಿಲುಮೆಯಿದ್ದು ಇದನ್ನು ಅಕ್ಕತಂಗಿಯರ ಕೆರೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಮಠದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಐದಾರು ಎಕರೆ ವಿಶಾಲವಾದ ಕೆರೆ ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳ ಹಿಂದೆಯೇ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಒನಕೆ ತೂಬು ಎಂಬ ವಿಶಿಷ್ಟ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ತೋಟ-ಮನೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಬಿಡಲು ಈ ತೂಬು ಬಳಕೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು, ನಿಯಮಿತ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಮೂರು ಕಿಲೋ ಮೀಟರ್ ದೂರದತನಕ ನೀರಾವರಿ ಉಪಯೋಗವಿತ್ತು. ಮಣ್ಣಿನ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ ರಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಇಂದು ಕೆರೆ ಹೂಳು ತುಂಬಿದೆ, ಈಗ ಮುಂಡಗೆ ಎಂಬ ಕಳೆಸಸ್ಯ ಇಡೀ ಕೆರೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದೆ.

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೩ರಲ್ಲಿ ಹೈದರನ ಸೈನ್ಯ ಈ ಸುಧಾಪುರವನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡಾಗ ರಾಜ ಕುಟುಂಬ ಮಾರುವೇಷದಲ್ಲಿ ಗೋವಾಕ್ಕೆ ಪಲಾಯನ ಮಾಡಿತು. ಮುತ್ತು, ರತ್ನ, ವಜ್ರ, ವೈಷ್ಣೋರ್ಯಗಳನ್ನು ಹೈದರ ಲೂಟಿ ಹೊಡೆದ ಎನ್ನುತ್ತದೆ ಚರಿತ್ರೆ. ಆದರೆ ಸುಧಾಪುರದ ರಾಜರು, ಮಂತ್ರಿಗಳು, ಸೈನಿಕರು, ನಗರ ಹಾಗೂ ಹಳ್ಳಿಗರಿಗಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆ, ಬಾವಿಯ ಜಲ ಸಂಪತ್ತನ್ನು ಮಾತ್ರ ಯಾರಿಗೂ ಹೊತ್ತೊಯ್ಯಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲ!

ರಾಜರ ಪತನದ ನಂತರ ಊರಿನ ಜನಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿತು. ಜಲಮೂಲಗಳು ಸೂಕ್ತ ನಿರ್ವಹಣೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕಾಲನ ಆಕ್ರಮಣಕ್ಕೆ ತುತ್ತಾಗಿ ಕಾಡು ಪಾಲಾದವು, ಮಣ್ಣೊಳಗೆ ಹೂತು ಹೋದವು. ೨೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಂದು ಲಕ್ಷ ವಸತಿಯಿದ್ದ ಸುಧಾಪುರ ಈಗ ಎರಡು ಸಾವಿರ ಜನಸಂಖ್ಯೆಯಿರುವ ಪ್ರದೇಶ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೫೮ರವರೆಗೆ ತಾಲೂಕಾ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದ ಇದು ಈಗ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಿಯಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಸುಧಾಪುರದ ಜಲ ಸಮೃದ್ಧಿಗೆ ಏನಾಗಿದೆ? ಕೆರೆಗಳು ಹೂಳು ತುಂಬಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆ ಉದ್ಭವಿಸುತ್ತಿದೆ. **ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪಾರಂಪರಿಕ ಜಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಮರುಚೇತನ ನೀಡಿದರೆ ಜಲಸಮೃದ್ಧಿ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ** ಎಂದು ಸೋಂದಾ ಜಾಗೃತಿ ವೇದಿಕೆಯ ರತ್ನಾಕರ

ಹೆಗಡೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಗರವನ್ನೇ ಬದುಕಿಸಿದ್ದ ನಿಶ್ಚಿತ ಜಲನಿಧಿಯ ಅಕ್ಷಯ ಪಾತ್ರಗಳಾದ ಕೆರೆ, ಬಾವಿಗಳತ್ತ ಕನಿಷ್ಟ ಲಕ್ಷ್ಯ ಇಂದಿನ ಆಡಳಿತಕ್ಕಿಲ್ಲ. ಸ್ಥಳೀಯ ಹುಲೇಕಲ್ ಗ್ರಾಮಪಂಚಾಯತ್ ೧೪ ಕೊಳವೆಬಾವಿ, ೧೪ ತೆರೆದಬಾವಿಗಳನ್ನು ತೆಗೆಸಿದೆ. ಕೆಲವೆಡೆ ಕೊಳವೆಬಾವಿಗೆ ಪಂಪು ಹಾಕಿ ನೀರಿನ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲು ಹೆಣಗುತ್ತಿದೆ. ನಿಶ್ಚಿತ ಫಲ ನೀಡುವ ಪುರಾತನ ಜಲಮೂಲಗಳನ್ನು ಹಾಳು ಬಿಟ್ಟು ಕೊಳವೆಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಜಲಸಮೃದ್ಧಿಯ ಕನಸು ಕಾಣಲಾಗುತ್ತಿದೆ.

ಜಲಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಪಾಠ ಮಲೆನಾಡಿಗೆ ಹೊಸತಲ್ಲ. ೧೬೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಲಭ್ಯ ದಾಖಲೆಗಳೂ ನೀರಿನ ಪಾಠ ಹೇಳಿವೆ. ಶಾಸನಗಳ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ, ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ವರದಿಗಳಲ್ಲಿ ನೀರ ನೆಮ್ಮದಿಯ ಕತೆಗಳಿವೆ. ವೇದಿಕೆಯ ಭಾಷಣ, ಸರಕಾರಿ ಸುತ್ತೋಲೆ, ಜನಪ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಕ್ರಮ, ಸಬ್ಬಿಡಿ ಭರಾಟೆಯಲ್ಲಿ ಜನ ಸಹಭಾಗಿತ್ವದ ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಪರಂಪರೆಗಳೆಲ್ಲ ಜಾರುಕಟ್ಟಿನ ಹಾಗೇ ಜಾರಿ ಹೋಗುತ್ತಿವೆ.

ಶಿವಾನಂದ ಕಳವೆ ನಾಡಿನ ಹಿರಿಯ ಬರಹಗಾರರು. ಜಲಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮತ್ತು ಪರಿಸರ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಆಸಕ್ತಿ. ಈ ಕುರಿತು ಹಲವಾರು ಪುಸ್ತಕಗಳು ಪ್ರಕಟ. ಉದಯವಾಣಿಯಲ್ಲಿ ಬಹುಧಾನ್ಯ ಅಂಕಣ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳು - ಐತಿಹಾಸಿಕ ದೃಷ್ಟಿಕೋನ

ವತ್ಸಲ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್

ನಮ್ಮ ರಾಜ-ಮಹಾರಾಜರುಗಳ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಮುಖ್ಯತೆ ಇತ್ತು. ಶಾಸನಗಳು, ಕೈಫಿಯತ್ತುಗಳು ಈ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರವಾದ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ. ಪುರಾಣಗಳೂ ಸಹ ಕೆರೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿ ಹಿಡಿಯುತ್ತವೆ.

ಮಳೆ ಆಧಾರಿತ ಪ್ರದೇಶವಾದ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲದ ಸಮರ್ಪಕ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಿಗಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಗಳು ಸತತವಾಗಿ ನಡೆದಿವೆ. ಕಂಚಿನ ಯುಗ ಮತ್ತು ಮಹಾಶಿಲಾಯುಗದಲ್ಲಿ ದಕ್ಷಿಣ ಭಾರತದ ಜನರು ನದಿ ಮೂಲಗಳು ಮತ್ತು ಹೊಳೆಗಳು ಲಭ್ಯವಿರದಂತಹ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಜಲ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗರಾಗಿದ್ದರು.

ಕ್ರಿ.ಪೂ.೩೦೦೦ ನಂತರ ಕರ್ನಾಟಕದ ಸಮುದಾಯಗಳು ಕೆರೆ ಕುಂಟೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಮತ್ತು ಅವುಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ತಮ್ಮ ತಿಳಿವಳಿಕೆಯನ್ನು ಮೌರ್ಯರ ಮೂಲಕ ಕಲಿತವು. ಅಥವಾ ಸುಧಾರಿಸಿದವು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಪುರಾವೆಗಳಿವೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಈ ಅವಧಿಯ ನಂತರ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸಾವಿರಾರು ಶಾಸನಗಳಿದ್ದು, ಕಾಲುವೆಗಳು, ಕೋಡಿಗಳು, ನೀರಿನ ಆಳ, ಹಣಕಾಸು ನಿರ್ವಹಣೆ ಮುಂತಾಗಿ ಕೆರೆ ಸಂಬಂಧಿತ ಪ್ರತಿ ಅಂಶವನ್ನೂ ಇವು ವಿಶದಪಡಿಸುತ್ತವೆ. ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳೆಂದರೆ ; ನಾಲ್ಕನೆಯ ಶತಮಾನದ ಒಂದು ಬಂಡೆ ಶಾಸನವು “ಕದಂಬಾಣಂ ಮಯೂರಶಮ್ಮಣ ವಿನಿಮ್ಮಿಅಂ ; ತಟಾಕಂ (ಕುಟ) ತೇಕೂಡ ಅಭಿರ ಪಲ್ಲವ ಪರಿ ; ಯಾತಿಕ ಸಕಸ್ಥನ ಸಯಿನ್ನಕ ಪುಣಡಮೊಕರಿಣ” ಎಂದು ಕದಂಬ ರಾಜ್ಯವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದ ಮಯೂರವರ್ಮನು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಚಂದ್ರವಳ್ಳಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಇದೇ ರಾಜವಂಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಕಾಕುತ್ಸ್ಥವರ್ಮನ ಒಂದು ಶಾಸನವು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ತಾಳಗುಂದದಲ್ಲಿ ಪ್ರಣವೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಸಮೀಪ ತಟಾಕವೊಂದನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರ ದಾಖಲೆಯಾಗಿದೆ. ಈಗ ಆಂಧ್ರಪ್ರದೇಶಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜಾಗದಲ್ಲಿನ ಒಂದು ದಾಖಲೆಯು ವಿಜಯನಗರದ ೨ ನೇ ದೊರೆಯಾಗಿದ್ದ ಬುಕ್ಕನ ಆಳ್ವಿಕೆಯ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕಾಗಿ ಕೈಪಿಡಿಯಾಗಿದ್ದ ಏಕೈಕ ಶಾಸನವಾಗಿದೆ. ಮುನಿರಾಬಾದಿನ ಶಾಸನವು ಹೊಸಪೇಟೆಯ ಸಮೀಪ, ತುಂಗಭದ್ರದಿಂದ ಕಾಲುವೆ ಅಗೆದು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದನ್ನು ಕಾವ್ಯಾತ್ಮಕವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದೆ. ಕೋಲಾರದ ಬೇತಮಂಗಲದಲ್ಲಿನ ೧೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಿಗೂ ಹಳೆಯದಾದ ಒಂದು ಕೆರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಅಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಎರಡು ಶಾಸನಗಳು ತಿಳಿಸುವ ಸಮಯದಲ್ಲೇ ಅದೇ ಜಿಲ್ಲೆಯ ರಾಜಗುಂಡ್ಲಹಳ್ಳಿಯ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಇರುವ ವೆಂಕಟರಮಣಸ್ವಾಮಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸಿಕ್ಕ ಶಾಸನವು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವ ವಿಧಾನ ಮತ್ತು ಅದಕ್ಕಾಗಿ ಬಳಸಲಾದ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೇನೆಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ೧೩೭೧ ರ ಬೋಳಕ್ಕಾತನಹಳ್ಳಿ (ಅರಕಲಗೂಡು, ಹಾಸನ ಜಿಲ್ಲೆ) ಶಾಸನವು ನಂಜಾಪುರ ಅಂದರೆ ಹೆಬ್ಬಾಳೆಯ ಅಶೇಷ ಮಹಾಜನಗಳು, ಬೊಮ್ಮೈಗೌಡ ಮತ್ತು ಇತರರಿಗೆ ಕೆರೆಗಾಗಿ ನಾಲ್ಕು ಭಂಡಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸಲು ನೀಡಲಾದ ಹಣ ಸಹಾಯದ ಬಗ್ಗೆ ತಿಳಿಸುತ್ತದೆ. ಕೆಲವು ತೆರಿಗೆಗಳನ್ನೂ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮನ್ನಾ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ಫಲಾನುಭವಿಗಳೆ ಭಂಡಿಗಳಿಗಾಗಿ ಕೋಣ, ಕಿರುಮುಟ್ಟು, ಕಬ್ಬಿಣ ಮತ್ತು ಎಣ್ಣೆಯ ಖರ್ಚನ್ನೂ ಪೂರೈಸಬೇಕೆಂದೂ ಸಹ ಈ ಶಾಸನ ನಿರ್ಬಂಧವನ್ನು ವಿಧಿಸಿತು.

ಹೊಯ್ಸಳ ವೀರಬಲ್ಲಾಳನ ಆಡಳಿತಾವಧಿಗೆ ಸೇರಿದ ೧೩೧೦ ರ ಹೊಳೆನರಸೀಪುರ ಶಾಸನದ ಪ್ರಕಾರ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವ ಸಲುವಾಗಿ ಮಹಾಪ್ರಧಾನ ಮಾದಿಗದೇವ ದಣ್ಣನಾಯಕನು ಪದುಮಲೇಶ್ವರ ದೇವರಿಗೆ ೨೩೦೦ ಗದ್ಯಾಣ (ಚಿನ್ನದ ನಾಣ್ಯ) ಮತ್ತು ೩ ಪಣಗಳನ್ನು (ಗದ್ಯಾಣದ ೧೦ ನೆಯ ಭಾಗ) ಹೊದಕೆಯಾಗಿ (ಸುಂಕ) ನೀಡಿದ ನಂತರ ಆ ದೇವರಿಗೆ ದೇವದಾನವಾಗಿದ್ದ ೪ ಹಳ್ಳಿಗಳನ್ನು ಖರೀದಿಸಿದನು. ಈ ಸಂಬಂಧವಾಗಿ ದೊರೆಯು ಒಂದು ಪತ್ರವನ್ನು ನೀಡಿದ್ದು ಮಹಾಜನರು ಅರಮನೆಗೆ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದ ೨೩೦ ಗದ್ಯಾಣ ಮತ್ತು ೧.೫ ಪಣಗಳ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಸೌಮ್ಯ ಸಂವತ್ಸರದಿಂದ ಅನ್ವಯಿತವಾದಂತೆ ವಿನಾಯಿತಿ ನೀಡಲಾಗುವುದೆಂದು ತನ್ನ ೧೮ ಕಡತಗಳಲ್ಲಿ ದಾಖಲಿಸಿದನು. ಈ ಶಾಸನದ ನಂತರದ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮಹಾ ಪ್ರಧಾನನು ತನ್ನ ಪತ್ನಿ ಮಾಯಿದೇವಿ ದಂಣಾಯಿತಿ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ೩೦೬೦ ಗದ್ಯಾಣ ಮತ್ತು ೮ ಪಣಗಳನ್ನು ವೆಚ್ಚಮಾಡಿ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ಕೆರೆಯನ್ನು ಸಹ ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕೆರೆಕುಂಟೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ರಾಜ್ಯದ ಕೈಫಿಯತ್ತುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ವಿವರಗಳ ಮಹಾಪೂರವೇ ಇದೆ. ಬಳ್ಳಾರಿ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೊಕ್ಕಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಗೊಲ್ಲರು ಕೊಕ್ಕಸಮುದ್ರ ಎನ್ನುವ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿ ನಾಯಿ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಿದ ವಿಷಯ, ನರ್ತಕಿಯೊಬ್ಬಳು ಯುಗಟಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿದ ವಿವರಗಳಿರುವ ಕೈಫಿಯತ್ತು, ನಾಗಮಂಗಲದಲ್ಲಿ ಸೂಳೆಯೊಬ್ಬಳು ಕೆರೆಗೆ ಅಭೂಷಣಪ್ರಾಯದ ಕಥೆ, ನಗರ ಸೀಮೆ ಕೈಫಿಯತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಶೃಂಗಾರಿ ಎನ್ನುವ ಬೆಲೆವೆಣ್ಣು ಕೆರೆ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಮಾಡಿಸಿದ ಉದಾರತೆ, ಹಳ್ಳಿಯ ಒಬ್ಬ ಕಾವಲುಗಾರ ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಗುಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ ವೃತ್ತಾಂತ, ಮಾವಟೆಗನೊಬ್ಬ ತನ್ನ ಹಳ್ಳಿಯು ನೀರಿಗಾಗಿ ಪಡುತ್ತಿದ್ದ ಬವಣೆಯನ್ನು ನೀಗಿಸಲು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಿಸಿದ್ದು ಮುಂತಾದ ದೃಷ್ಟಾಂತಗಳು ಸಮಾಜದ ಎಲ್ಲಾ ವರ್ಗಗಳ ಒಳಿತಿಗಾಗಿ ಕೆರೆ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಔದಾರ್ಯದ ಪ್ರತೀಕವಾಗಿವೆ ಹಾಗೂ ಅವರ ಸಾಮಾಜಿಕ ಪ್ರಜ್ಞೆ ಮತ್ತು ಕಳಕಳಿಯನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಪಡಿಸುತ್ತವೆ.

ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ಕೈಫಿಯತ್ತುಗಳಿಗೆ ಹೊರತಾಗಿ ನಾಡಿನ ಅನೇಕ ಮಾಸ್ತಿಗಲ್ಲುಗಳು ಸಹ ಜನರ ತ್ಯಾಗ ಮನೋಭಾವನೆಯನ್ನು ಸಾರುತ್ತವೆ. ಅಕ್ಕಿನಾಳು ಎನ್ನುವ ಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟುವಾಗ ನೀರು ಬರದಿದ್ದ ಕಾರಣ ಗೌಡರ ಮನೆಯ ಹಿರಿಯ ಸೊಸೆಯಾದ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಎಂಬಾಕೆ ತಾನೇ ಬಲಿಯಾಗಲು ಸಿದ್ಧಳಾದಳು. ಆ ಸಮಯಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಪ್ರವಾಹ ಬಂದು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ತುಂಬಿದಾಗ ಆ ರಭಸಕ್ಕೆ ಅವಳ ಒಂದು ಕೈ ಕಳಚಿದ್ದರಿಂದ ತೋಳ್ಗೆ ಚೆನ್ನಮ್ಮ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಆಕೆ ಗ್ರಾಮದೇವತೆಯಾದಳು.

ಕುಲಗೋತ್ರಗಳ ಬೇಧಭಾವವಿಲ್ಲದೇ ಅನೇಕ ಸಾರ್ವಜನಿಕರು ಸ್ಥಳೀಯ ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸಮಾಜಕ್ಕೆ ಸೇವೆ ಸಲ್ಲಿಸಿದ ಭಾವನೆಯಿಂದ ಧನ್ಯರಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಸಮಯದಲ್ಲೇ, ಬೃಹತ್ ಗಾತ್ರದ ನೀರಾವರಿ ಕೆಲಸಗಳನ್ನು ಬಹುತೇಕ ದೊರೆಗಳು ತಮ್ಮ ಧಾರ್ಮಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಮಾಜಿಕ ಕರ್ತವ್ಯವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಹೊಸ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಲು ಪ್ರೋತ್ಸಾಹಕಗಳು, ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿದವರಿಗಾಗಿ ಭೂದಾನ ಅಥವಾ ಅದರ ಮೇಲಿನ ತೆರಿಗೆಯನ್ನು ಮನ್ನಾ ಮಾಡುವುದು, ಬ್ರಾಹ್ಮಣರಿಗೆ ಮತ್ತು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅಗ್ರಹಾರವನ್ನು ಕೊಡುವಾಗ ಅದರಲ್ಲಿ ಭತ್ತಗಳು ಅಥವಾ ವಸತಿ ಗೃಹಗಳೊಂದಿಗೆ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ದೇವಾಲಯಗಳಿಗಾಗಿ ನಿಧಿ ಒದಗಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಜನಪರ ಕ್ರಮಗಳನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವೆಲ್ಲಾ ಸೌಲಭ್ಯಗಳು ಪರಸ್ಪರ ಪೂರಕವಾಗಿದ್ದು, ಅಗ್ರಹಾರ ರಚನೆಯೊಂದಿಗೆ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ದೇವಸ್ಥಾನವನ್ನೂ ಸಹ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಇತಿಹಾಸದ ಪುಟಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣವು, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರಡಿ (೯೭೩-೧೩೩೬) ಸುವರ್ಣ ಯುಗವನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಿದಂತೆ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಸಂಸ್ಥಾಪಕನಾದ ಇಮ್ಮಡಿ ತೈಲಪನಿಂದ ನಂತರದ ದೊರೆಗಳವರೆಗೆ ಅವರುಗಳ ಆಧಿಪತ್ಯದ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಶೇ. ೫೦ ರಷ್ಟು ಕೆರೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣಗೊಂಡರೆ, ೪ ನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ಆಳ್ವಿಕೆಯಡಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಶೇ. ೫೦ ರಷ್ಟು ಕೆರೆಗಳು ನಿರ್ಮಾಣವಾಗಿ ಧಾರವಾಡ, ಬಳ್ಳಾರಿ, ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಮತ್ತು ಶಿವಮೊಗ್ಗ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಅಪಾರ ಪ್ರಯೋಜನ ಪಡೆದವು. ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿಸುವಲ್ಲಿ ಅಗ್ರರೆನಿಸಿಕೊಂಡ ಹೊಯ್ಸಳರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಸನ, ಚಿಕ್ಕಮಗಳೂರು, ತುಮಕೂರು ಮತ್ತು ಮಂಡ್ಯ ನೀರಿನಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದವು. ಅವರುಗಳು ಕಟ್ಟುತ್ತಿದ್ದ ಕೆರೆಗಳ ವಿಸ್ತೀರ್ಣ ಎಷ್ಟು ಬೃಹತ್ತಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ, ಅವುಗಳನ್ನು ಸಮುದ್ರಕ್ಕೆ ಹೋಲಿಸಿ ಹೊಯ್ಸಳ ಸಮುದ್ರ, ವಿಷ್ಣು ಸಮುದ್ರ ಎಂದು ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಮಹಾಜನರು ಕೆರೆಗಳಿಗಾಗಿ ಕಾಲುವೆಗಳು ಮತ್ತು ಹೊರಹರಿವಿನ ರಿಪೇರಿಗಾಗಿ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ೩೦ ಗದ್ಯಾಣಗಳನ್ನು ಖರ್ಚು ಮಾಡಬೇಕೆಂಬ ಆಜ್ಞೆಯನ್ನು ಸಹ ಈ ರಾಜರು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಇವರುಗಳಲ್ಲದೇ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಗಂಗರು, ಚಾಲುಕ್ಯರು, ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆಗಳು ಮತ್ತು ಸುಲ್ತಾನರು ಆಯೋಜಿಸಿದ ಜಲ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣಕ್ಕೆ ಅಗ್ರಸ್ಥಾನವಿತ್ತು.

ವಿದೇಶಿ ಪ್ರವಾಸಿಗರಾಗಿದ್ದ ಪೇಯಿನ್ ಮತ್ತು ನ್ಯೂನಿಜ್ ವಿಜಯನಗರದ ಕೃಷ್ಣದೇವರಾಯನು ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಬಗ್ಗೆ ಅತ್ಯಂತ ವಿಶದವಾಗಿ ವರ್ಣಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಪೇಯಿನ್ ಹೇಳುತ್ತಾನೆ “ಇಲ್ಲಿ ದೊರೆಯು ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಕೆರೆಯು ನನ್ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ ಗಿಡುಗ-ಬಿಲ್ಲಿನ (ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಷ್ಟು) ಅಗಲವಾಗಿದೆ. ಮತ್ತು ಎರಡೂ ಕಡೆಯಿಂದ ಬರುವ ನೀರು ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿತವಾಗುವಂತೆ ಇದು ಎರಡು ಬೆಟ್ಟಗಳು ಕೂಡುವ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿದೆ. ಇದಲ್ಲದೇ ಹೊರ (ಬೆಟ್ಟ) ಶ್ರೇಣಿಯ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಮೈಲಿ ಉದ್ದಕ್ಕೆ ಇರುವ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕವೂ ನೀರು ಸೇರಿಕೊಳ್ಳುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ನೀರನ್ನು ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಹಳ್ಳಕ್ಕೆ ಸೇರ್ಪಡೆಯಾಗುತ್ತಿದ್ದ ಕೊಳವೊಂದರಿಂದ ತರಲಾಗುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಯು ಅತ್ಯಾಕರ್ಷಕ ಕೆತ್ತನೆಯ ಮೂರು ಬೃಹತ್ ಸ್ಥಂಭಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ ಮತ್ತು ಇವುಗಳನ್ನು ಕೆಲವು ಕೊಳವೆಗಳಿಗೆ ಜೋಡಿಸಲಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವರುಗಳು ತಮ್ಮ ತೋಟಗಳು ಮತ್ತು ಭತ್ತದ ಜಮೀನುಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿಯನ್ನು ಪಡೆಯುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲು ದೊರೆಯು ಪ್ರಸ್ತಾಪಿತ ಕೆರೆಯ ಸ್ಥಳವನ್ನು ಆವರಿಸಿದ್ದ ಒಂದು ಗುಡ್ಡವನ್ನು ಒಡೆದನು. ಕೆರೆಗಾಗಿ ಎಷ್ಟೊಂದು ಜನರು ಕೆಲಸ ಮಾಡಿದ್ದನ್ನು ನಾನು ನೋಡಿದ್ದನೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠ ಹದಿನೈದರಿಂದ ಇಪ್ಪತ್ತು ಸಾವಿರ ಪುರುಷರು ಇದ್ದಿರಬೇಕು. ದೂರದಿಂದ ಇವರು ಇರುವೆಗಳಂತೆ

ಕಾಣುತ್ತಿದ್ದರು ಮತ್ತು ನೆಲವೇ ಕಾಣಿಸದಷ್ಟು ಜನರು ಅಲ್ಲಿದ್ದರು. ಈ ಕೆಲಸವನ್ನು ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಅಧಿಪತಿಗಳ ನಡುವೆ ವಿಂಗಡಿಸಿದ್ದನು. ಕೆರೆಯು ಎರಡು ಅಥವಾ ಮೂರು ಬಾರಿ ಒಡೆದದ್ದರಿಂದ ದೊರೆಯು ಇದಕ್ಕೆ ಕಾರಣವೇನೆಂದು ತನ್ನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣರೊಂದಿಗೆ ಸಮಾಲೋಚಿಸಿದಾಗ, ಅವರು ದೇವರು ಮುನಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆಂದೂ, ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಮಾನವರು, ಕುದುರೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೋಣಗಳನ್ನು ಬಲಿ ಕೊಡಬೇಕೆಂದು ಹೇಳಿದರು. ಕೂಡಲೇ ದೊರೆಯು ಅರವತ್ತು ಪುರುಷರ ತಲೆಗಳನ್ನೂ, ಕೆಲವು ಕುದುರೆಗಳು ಮತ್ತು ಕೋಣಗಳನ್ನೂ ಗೋಪುರದ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಕಡಿದು ಕೆರೆಗೆ ಸುಭದ್ರ ತಳಹದಿ ಒದಗಿಸಿದನು.”

ನ್ಯೂನಿಜ್ ಇದರ ವರ್ಣನೆಯನ್ನು ಮುಂದುವರಿಸಿ, ದೊರೆಯು ತನ್ನ ನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟುವ ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರೋಚುರ್ಗೀಸ್ ಕಲ್ಲುಕುಟಿಗರನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕೆಂದು ಗೋವೆಯಲ್ಲಿನ ರಾಜ್ಯಪಾಲರನ್ನು ಕೋರಿದಾಗ, ರಾಜ್ಯಪಾಲನು ಜೋಆವೊದಲ್ಲ ಪೊಂಟೆ ಎನ್ನುವ ಒಬ್ಬ ಕುಶಲಕರ್ಮಿಯನ್ನು ಕಳುಹಿಸಿಕೊಟ್ಟನು. ಈ ವ್ಯಕ್ತಿಯು (ಮೇಸ್ತ್ರಿ) ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಕೋರಿದಾಗ, ದೊರೆಯು ಜೋರಾಗಿ ನಕ್ಕು ತನ್ನ ದೇಶದಲ್ಲಿ ಜನರು ಮನೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟುತ್ತಾರೆಯಾದರೂ ಸುಣ್ಣವನ್ನು ಬಳಸುವುದು ಹೇಗೆಂದು ಗೊತ್ತಿಲ್ಲ ಎಂದನು. ದೊರೆಯು ಭಾರಿ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲುಬಂಡೆಗಳನ್ನು ಕಣಿವೆಯೊಳಗೆ ಎಸೆಯಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞೆ ನೀಡಿದಾಗ ಎಲ್ಲವೂ ತುಂಡುತುಂಡಾಗಿ, ದಿನವಿಡೀ ಮಾಡಿದ ಕೆಲಸವೆಲ್ಲಾ ರಾತ್ರಿ ಹೊತ್ತಿಗೆ ವ್ಯರ್ಥವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರಿಂದ ಆಶ್ಚರ್ಯಗೊಂಡ ದೊರೆಯು ತನ್ನ ಪಂಡಿತರನ್ನು ಕರೆದು ಕಾರಣ ಕೇಳಿದಾಗ, ದೇವರು ಸುಪ್ರೀತವಾಗಿಲ್ಲವಾದ್ದರಿಂದ ಪುರುಷರು ಅಥವಾ ಮಹಿಳೆಯರು ಅಥವಾ ಕೋಣಗಳ ರಕ್ತವನ್ನು ಸುರಿಸಿದ ಹೊರತು ಈ ಕೆಲಸ ಎಂದೆಂದೂ ಮುಗಿಯುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಅವರು ಹೇಳಿದರು. ಆಗ ದೊರೆಯು ಮರಣದಂಡನೆ ವಿಧಿಸಲಾಗಿದ್ದ ತನ್ನ ಎಲ್ಲಾ ಖೈದಿಗಳ ತಲೆಗಳನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಬಲಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಈ ಕೆಲಸ ಮುಂದುವರೆಯಿತು. ದೊರೆಯು ಕಣಿವೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಅಗಲವಾದ ಮತ್ತು ಭವ್ಯ ದಂಡೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನೆಂದರೆ, ಇದು ಉದ್ದಗಲಗಳಲ್ಲಿ ಅಡ್ಡಬಾಣದೇಟಿನಷ್ಟು ವಿಶಾಲವಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ದೊಡ್ಡ ಕೋಡಿಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿತ್ತು. ಇದರ ಕೆಳಗೆ ದೊರೆಯು ಇರಿಸಿದ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ನೀರು ಹರಿಯುತ್ತಿತ್ತು ಮತ್ತು ಅಗತ್ಯವಾದಾಗ ಅವರುಗಳು ಇದನ್ನು ಮುಚ್ಚುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ನೀರನ್ನು ಸದುಪಯೋಗಪಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವರುಗಳು ನಗರದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಸುಧಾರಣೆಗಳನ್ನು ಜಾರಿಗೊಳಿಸಿದರು ಮತ್ತು ಹಲವಾರು ಕಾಲುವೆಗಳ ಮೂಲಕ ಭತ್ತದ ಗದ್ದೆಗಳು ಮತ್ತು ತೋಟಗಳಿಗೆ ನೀರಾವರಿ ಒದಗಿಸಿದರು.

ಒಡೆಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ೧೭೬೧ ಏಪ್ರಿಲ್ ೧೧ ರಂದು ನರಹರಿ ಶಾಸ್ತ್ರಿ ಎನ್ನುವವರಿಗೆ ಕೊಟ್ಟ ಭೂದಾನವು, ದಾನ ಪಡೆದವರ ಜೀವನೋಪಾಯಕ್ಕಾಗಿ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದರೂ ಸಹ, ಅವರು, ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಸಾಗುವಳಿ ಮಾಡುವ ಮೂಲಕ ಮುಂಬರುವ ಹಲವಾರು ಪೀಳಿಗೆಗಾಗಿ ಈ ದಾನವನ್ನು ಅನುಭವಿಸಬೇಕೆಂದು ಸೂಚಿಸಲಾಗಿತ್ತು. ಗೋಪನಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮಿ-ನಿಧಿ-ತೀರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ ೨ ಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ದಾನವಾಗಿ ಕೊಡುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ತೆರಿಗೆಯಾಗಿ (ಕಟ್ಟು ಕೊಡಗಿ) ದೇವದಾಯ ಜಮೀನಿನ ಪ್ರತಿ ೧೦ ಖಂಡುಗಕ್ಕಾಗಿ ೨ ವರಾಹಗಳನ್ನೂ, ಬೀಜಾವರಿ ಜಮೀನಿನ ಪ್ರತಿ ೧೦ ಖಂಡುಗಕ್ಕಾಗಿ ೧ ವರಾಹವನ್ನೂ ವಿಧಿಸಬೇಕೆಂದು ಆಜ್ಞಾಪಿಸಲಾಯಿತು. ಕೆರೆ ನಿರ್ವಹಣೆಗಾಗಿ ಬೀಜಾವರಿ ಭೂಮಿಯಿಂದ ಸಿಗುವ ೨ ಖಂಡುಗಳ ವರಮಾನ ಮತ್ತು ೨ ಗುತ್ತಿಗೆ ಭೂಮಿಯ ವರಮಾನವನ್ನು ಮನ್ನಾ ಮಾಡಲಾಯಿತು.

ನಮ್ಮ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಬಹಳ ಪ್ರಸ್ತಾವನೆಗಳಿವೆ. ಕೆರೆಗಳ ಮಹತ್ವವನ್ನು ಎತ್ತಿಹೇಳುವ ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವು, ಯಾವುದೇ ರಾಜನು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ, ವರ್ಷವಿಡೀ ನೀರು ಬತ್ತದ ಮೂಲದಿಂದ ಅಥವಾ ಇತರ ಯಾವುದೇ ಮೂಲದಿಂದ ತುಂಬಿರುವ ನೀರಿನ ಸೇತುವನ್ನು ಕಟ್ಟಬೇಕು. ಬದಲಿಯಾಗಿ ಅವನು ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಲು ನಿವೇಶನ, ರಸ್ತೆಗಳು, ಮರದ ದಿಮ್ಮಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಅಗತ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಸ್ವ-ಇಚ್ಛೆಯ ಮೇರೆಗೆ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟುವವರಿಗಾಗಿ ಒದಗಿಸಬೇಕೆಂದು ನಿಗದಿಪಡಿಸಿದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಕರ್ತವ್ಯದಲ್ಲಿ ತಪ್ಪುವವರಿಗಾಗಿ ಕೆಲವು ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಸಹ ವಿಧಿಸುತ್ತದೆ ಯಾವುದೇ

ರೀತಿಯ ಸಹಕಾರಿ ನಿರ್ಮಾಣದಿಂದ (ಸಮಭೂಯ ಸೇತು ಬಂಧತ್) ದೂರ ಉಳಿಯುವವನು ತನ್ನ ಕೆಲಸದ ಪರವಾಗಿ, ತನ್ನ ಕೂಲಿಯಾಳುಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಎತ್ತುಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಬೇಕು ಮತ್ತು ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ಪಾಲು ವಹಿಸಬೇಕು; ಆದರೆ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಯಾವುದೇ ಪ್ರತಿಫಲವನ್ನು ನಿರೀಕ್ಷಿಸಕೂಡದು. ಮೇಲು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕೆರೆಯಿಂದ ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಗೆ ನೀರಿನ ಸ್ವಾಭಾವಿಕ ಹರಿವನ್ನು, ಕೆಳ ಕೆರೆ ಮೂರು ಸತತ ವರ್ಷಗಳಿಗಾಗಿ ನಿರುಪಯುಕ್ತವಾಗಿರದ ಹೊರತು ನಿಲ್ಲಿಸಕೂಡದಾಗಿತ್ತು ಮತ್ತು ಇಂತಹ ಕೃತ್ಯಕ್ಕಾಗಿ ತೀವ್ರ ಶಿಕ್ಷೆಯನ್ನು ವಿಧಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ಖಾಲಿ ಮಾಡಿದಲ್ಲೂ ಇದೇ ರೀತಿಯ ಶಿಕ್ಷೆ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ತಮ್ಮ ಸರತಿಗೆ ಮೊದಲೇ ನೀರು ಸೆಳೆಯುವ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಅಥವಾ ಇತರರ ಗದ್ದೆಗೆ ನೀರನ್ನು ತಡೆಯುವವರ ವಿರುದ್ಧವೂ ಜುಲ್ಮಾನೆಯನ್ನು ಅರ್ಥಶಾಸ್ತ್ರವು ನಿಗದಿಮಾಡಿದೆ.

ಒಂದು ಅಣೆಕಟ್ಟಿನ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪನೆ ಮಾಡುವವನು ಒಂದು ಸಾವಿರ ಅಶ್ವಮೇಧಯಾಗ ಮಾಡುವವನಿಗಿಂತಲೂ ಹತ್ತು ಕೋಟಿ ಪಟ್ಟು ಪುಣ್ಯ ಪಡೆಯುತ್ತಾನೆಂದು ಅಗ್ನಿ ಪುರಾಣ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಇಂತಹ ವ್ಯಕ್ತಿ ದಿವ್ಯ ರಥದಲ್ಲಿ ಸ್ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾನೆ, ನರಕ ಎಂದೂ ಅವನನ್ನು ಕಾಡುವುದಿಲ್ಲ, ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ದನಕರುಗಳು ಮತ್ತು ಇತರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕುಡಿಯುವುದರಿಂದ ಕೆರೆ ಕಟ್ಟಿದವನಿಗೆ ಯಾವ ಪಾಪವೂ ತಗಲುವುದಿಲ್ಲ. ಒಂದು ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹ ಜಲಸಂಪನ್ಮೂಲವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿ ಜಲದಾನ ಮಾಡುವುದು, ಒಂದು ಸಾವಿರ ಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆಯುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ ಅತಿ ಮುಖ್ಯವಾದ ಮತ್ತು ಅತಿ ಪುಣ್ಯದ ಕಾರ್ಯವೆಂದೂ ಸಹ ಭಾವಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು.

ಕೆರೆಗಳ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಣಾ ಸ್ಥಳ ಪವಿತ್ರವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಜನರು ಮಲಮೂತ್ರ ವಿಸರ್ಜನೆ ಮಾಡಕೂಡದು ಮತ್ತು ಪಾದರಕ್ಷೆಗಳನ್ನು ತೊಟ್ಟು ನೀರಿನಲ್ಲಿ ಕಾಲಿಡಕೂಡದೆಂಬ ನಿಯಮಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಬೇಕೆನ್ನುತ್ತದೆ ಗೌತಮ ಧರ್ಮಸೂತ್ರ. ಅಗ್ನಿ ಪುರಾಣದ ಪ್ರಕಾರ ಕೆರೆಗಳಿಗಾಗಿ ಅಗೆಯಲು

ಭಾನುವಾರ ಮತ್ತು ಮಂಗಳವಾರ ಪ್ರಶಸ್ತವಲ್ಲ. ಹಸ್ತ, ಮಾಘ, ಅನುರಾಧ, ಅಶ್ವಿನಿ, ಪುಷ್ಯ, ಜ್ಯೇಷ್ಠ ಹಾಗೂ ಶತಭಿಷ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಫಾಲ್ಗುಣಿ, ಉತ್ತರಾಷಾಢ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಭಾದ್ರಪದ ನಕ್ಷತ್ರಗಳು ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣವನ್ನು ಆರಂಭಿಸಲು ಶುಭದಾಯಕ. ಕೆರೆ ಅಗೆಯುವಾಗಲೂ ಕೆಲವು ವಿಧಿ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ಈ ಪುರಾಣ ನಿರ್ದಿಷ್ಟಪಡಿಸಿದೆ. ವಿಷ್ಣುವು ಜಲಸ್ವರೂಪಿಯೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದರಿಂದ ಅವನ ಮೂರ್ತಿ ಮತ್ತು ವರುಣನ ಪ್ರತಿಮೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ ಆಯತಾಕಾರದ ಅಥವಾ ಅಷ್ಟಾಕಾರದ ಅಥವಾ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಸ್ಥಂಭವನ್ನು ಕೆರೆಯ ಮಧ್ಯೆ ನಿಲ್ಲಿಸಬೇಕು, ಅದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಅದರ ತಳದಲ್ಲಿ ಬಂಗಾರ ಮತ್ತು ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ಇಡಬೇಕು. ಪುಷ್ಕರಣಿಗಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತು ಮೊಳೆಗಳು ಹಾಗೂ ಕೊಳೆಕ್ಕಾಗಿ ಇಪ್ಪತ್ತೈದು ಮೊಳೆಗಳಷ್ಟು ಆಳಕ್ಕೆ ತೆಗೆದು ಮಂತ್ರ ಪಠಣದೊಂದಿಗೆ ಈ ಸ್ಥಂಭವನ್ನು ನೆಡಬೇಕು.

ಕೆರೆ ಕೇವಲ ಒಂದು ನೀರಸ ಮೂಲವಾಗಿ ಉಳಿಯದೆ ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಕ್ಕೂ ಪ್ರೇರೇಪಣೆಯ ಬುಗ್ಗೆಯಾಗಿವೆ. ಸುರಪಾಲನ ಕೃತಿಯಾದ ವೃಕ್ಷಾಯುರ್ವೇದವು ಅನೇಕಟ್ಟುಗಳು ಮತ್ತು ಕೆರೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿವರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕನ್ನಡ ಕೃತಿಗಳಾದ ಲೋಕೋಪಚಾರ (ಕ್ರಿ.ಶ.೧೦೨೫) ಮತ್ತಿತರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೂ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕುರಿತಂತೆ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಮಾಹಿತಿಯಿದೆ. ವಿಜಯನಗರದ ದೊರೆ ಕೃಷ್ಣರಾಯ ತೆಲುಗಿನಲ್ಲಿ ಬರೆದ ಆಮುಕ್ತ ಮೌಲ್ಯದಾ ಕೃತಿಯು ಒಂದು ರಾಜ್ಯ ಗಾತ್ರದಲ್ಲಿ ಕಿರಿದಾಗಿರುವಾಗ ಕೆರೆಗಳು ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ಕಾಲುವೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದಾಗಲೇ ಧರ್ಮ ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗಳೆರಡೂ ವೃದ್ಧಿಸುತ್ತವೆ ಎಂದು ಸಾರುತ್ತವೆ.

ಪುಷ್ಕರಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನಗಳನ್ನು ನಡೆಸಲು ಅಥವಾ ಸ್ನಾನಘಟ್ಟಗಳ ಅನುಕೂಲ ಮಾಡಿಕೊಡಲು ಸುತ್ತಲೂ ಮಂಟಪಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಅವುಗಳ ಕಂಬಗಳ ಮೇಲೆ ರಾಮಾಯಣ, ಮಹಾಭಾರತ, ಭಾಗವತ, ಮುಂತಾದವುಗಳ ದೃಶ್ಯಗಳನ್ನು ಕೆತ್ತಿ ಒಂದು ಕಲಾತ್ಮಕ ಜಗತ್ತನ್ನೇ ಸೃಷ್ಟಿಸಿರುವ ಕೆರೆಗಳೂ ಇವೆ. ಹಿಂದೂ ಪೂಜಾ ಸಂಪ್ರದಾಯದಲ್ಲಿ ಜಲಕ್ಕೆ ಮಹತ್ವಪೂರ್ಣ ಪಾತ್ರವಿದೆ. ಅರ್ಘ್ಯ, ಆಚಮನೀಯ, ಅಭಿಷೇಕ ಮುಂತಾಗಿ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವ್ಯಾಪಕ ಬಳಕೆ ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಕರ್ನಾಟಕದ ಬೃಹತ್ ದೇವಾಲಯಗಳು ಬಹುತೇಕವಾಗಿ ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಕೆರೆ ಅಥವಾ ಪುಷ್ಕರಣಿಯನ್ನು ದೇವಸ್ಥಾನದ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ನಿರ್ಮಿಸಿ ನದಿ ಮತ್ತು ಹೊಳೆ ಹತ್ತಿರವಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಅಲ್ಲಿಂದ ಕಾಲುವೆಯ ಮೂಲಕ ಜಲಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸಿದೆ.

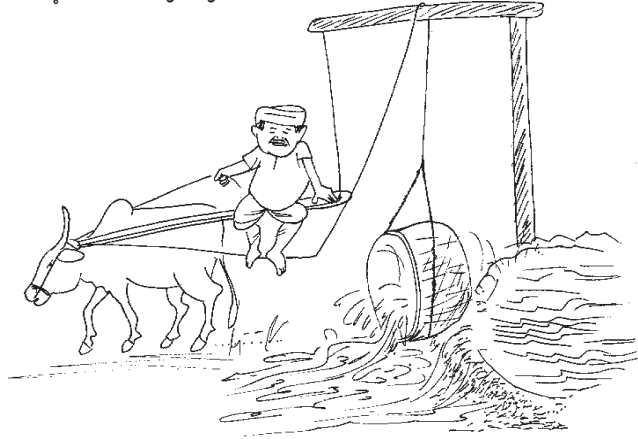
ಕೆಲವು ದೇವಾಲಯಗಳು ಕೆರೆಯ ಮಧ್ಯದಲ್ಲೇ ಗರ್ಭಗುಡಿಯನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು ದಡದಿಂದ ಒಳಹೋಗಲು ಒಂದು ಕಿರು ಸೇತುವೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗಿದೆ. ರಾಜ್ಯದ ಕರಾವಳಿಯಲ್ಲಿ ಇಂಥಹ ಪ್ರಮುಖ ಕೆರೆ, ದೇವಾಲಯಗಳಿವೆ, ಅವುಗಳೆಂದರೆ; ಉಡುಪಿಯ ಮಧ್ವ ಸರೋವರ, ಕುಂಭಾಷಿಯ ಮಹಾದೇವಾಲಯ, ಕಾರ್ಕಳದ ಚತುರ್ಮುಖ ಬಸದಿ, ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಅನಂತ ಪದ್ಮನಾಭ ದೇಗುಳ ಮುಂತಾದವು. ಮಧ್ವ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಗಂಗೆ ಭಾಗೀರಥಿಯು ೧೨ ವರ್ಷಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಉದ್ಭವವಾಗುತ್ತಾಳೆಂದು ಮಧ್ವ ವಿಜಯ ಹೇಳುತ್ತದೆ. ಹದಿನಾರನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಇದರ ಸುತ್ತಲೂ ಶಿಲಾಪಾವಟಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿ ಸರೋವರಗಳನ್ನು ಮತ್ತಷ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಿಸಲಾಯಿತು. ಇಲ್ಲಿ ಕಾರ್ತೀಕ ಮಾಸದಲ್ಲಿ ತೆಪ್ಪೋತ್ಸವ ಬಹಳ ವಿಜೃಂಭಣೆಯಿಂದ ನಡೆಯುತ್ತದೆ.

ಮೈಸೂರಿನಲ್ಲಿರುವ ಚಾಮುಂಡಿ ದೇವಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ವಿಜಯದಶಮಿಯ ನಂತರ ಬೆಟ್ಟದಲ್ಲಿರುವ ದೇವಿಕೊಳೆ ಎನ್ನುವ ಜಲಕುಂಡದಲ್ಲಿ ತೆಪ್ಪೋತ್ಸವ ನಡೆಯುತ್ತದೆ. ಕುಂದಾಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ಕೋಟೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ೪.೫ ಎಕರೆ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದ ಕೋಟೀರ್ಥ ಸರೋವರವು, ತುಳುನಾಡಿನಲ್ಲೇ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು ಕಾರ್ತೀಕ ದೀಪೋತ್ಸವ, ರಥೋತ್ಸವ ಮತ್ತು ತೆಪ್ಪೋತ್ಸವಗಳಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಯ ಕೇಂದ್ರ ಬಿಂದುವಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿನ ಸರೋವರದಲ್ಲಿ ಕೋಟೆ ತೀರ್ಥಗಳು ನೆಲೆಸಿವೆ ಎನ್ನುವ ನಂಬಿಕೆ ಇದೆ.

ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಅವುಗಳ ಗಾತ್ರದ ಪ್ರಕಾರ, ಹಿರಿಯ ಕೆರೆ, ಹೆಗ್ಗರೆ, ಪಿರಿಯ ಕೆರೆ, ಚಿಕ್ಕ ಕೆರೆ ಎಂದೂ, ಹೊಸಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕನ್ನೆರೆ ಎಂದೂ ಕರೆಯಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದಲ್ಲದೇ ಹಳ್ಳಿಕೆರೆ,

ಹರಳುಕೆರೆ, ಗೋಟೆಕೆರೆ, ತಟ್ಟೆಕೆರೆ ಎಂದು ಹಳ್ಳಿಗೆ ಅದರ ಕೆರೆಯ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೇ ಕರೆದು, ಬ್ರಹ್ಮದೇಯ ಮತ್ತು ದೇವದಾಯ ದಾನಗಳಾಗಿ ಕೊಟ್ಟ ಪರಿಪಾಠವೂ ಇದೆ. ಮೈಸೂರು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಕೃಷ್ಣರಾಜ-ಸಮುದ್ರ-ಅಗ್ರಹಾರ ಎನ್ನುವ ಹೆಸರು ಅಗ್ರಹಾರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಬೃಹತ್ ಕೆರೆಯೊಂದರ ಸ್ಥಾಪನೆಯನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತದೆ. ಈ ಅಮೂಲ್ಯ ಸ್ಥಳೀಯ ಜಲ ಸಂಗ್ರಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಯಾವ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕರೆದರೂ ಸಹ, ಪ್ರಜೆಗಳು, ರಾಜ-ರಾಣಿಯರೂ, ಪಾಳೆಯಗಾರರೂ ಜಮೀನುದಾರರೂ ಶತ-ಶತಮಾನಗಳಿಂದ ಕೈಗೊಂಡ ಕೆರೆ ನಿರ್ಮಾಣ ಕಾರ್ಯದಿಂದಾಗಿ ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತಮಾನದ ಅಂತ್ಯದ ವೇಳೆಗೆ ಮೈಸೂರು ಸಂಸ್ಥಾನದ ವ್ಯಾಪ್ತಿಗೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದ ೨೭.೨೬ ಚದುರ ಮೈಲಿಗಳ ಪೈಕಿ ಶೇ. ೬೦ ರಷ್ಟು ಪ್ರದೇಶವು ರಾಜ್ಯದ ನಿವಾಸಿಗಳ ಸತತ ಪರಿಶ್ರಮದ ಕಾರಣ ಕೆರೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆಗೆ ಸೇರಿದ್ದವು. ಇದನ್ನು ದಾಖಲಿಸಿರುವ ಮೈಸೂರಿನ ಮುಖ್ಯ ಇಂಜಿನಿಯರ್ ಆಗಿದ್ದ ಮೇಜರ್ ಆರ್.ಹೆಚ್.ಸ್ಯಾಂಕಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ “ಅಸಾಧಾರಣ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಈ ೧೬.೨೮ ಚದುರ ಮೈಲಿಗಳಲ್ಲಿನ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ನೀರು ಹೊರಗೆ ಹರಿದುಹೋಗಲು ಬಿಡುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸಂಗ್ರಹಣೆಯ ತತ್ವವನ್ನು ಎಷ್ಟು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಅನುಸರಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತೆಂದರೆ, ಈ ಬೃಹತ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಹೊಸ ಕೆರೆಗಾಗಿ ಸೂಕ್ತವಾದ ನಿವೇಶನವನ್ನು ಪತ್ತೆಹಚ್ಚಲು ಬುದ್ಧಿವಂತಿಕೆಯ ಅಗತ್ಯವಿತ್ತು. ಈ ಕೆರೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಮಾನವರು ಮತ್ತು ಪಶುಗಳಿಗಾಗಿ ಸಾಕಷ್ಟು ಆಹಾರ ಉತ್ಪತ್ತಿಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ನಾಡಿಗಾಗಿ ಸಂಪತ್ತು ಕಲ್ಪಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಅನಾವೃಷ್ಟಿ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹದ ವಿರುದ್ಧ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಸಿಗುತ್ತಿತ್ತು. ಕೆರೆಗೆ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿನ ಬಾವಿಗಳಲ್ಲಿ ವಿಫಲ ಭೂ ಜಲವಿರುತ್ತಿತ್ತು, ಮಣ್ಣುಸವೆತವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗೂ ಸ್ವಚ್ಛ ಪರಿಸರ ನಿರ್ಮಿತವಾಗುತ್ತಿತ್ತು.”

ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ಒಂದು ಪತ್ರಿಕಾ ವರದಿಯ ಪ್ರಕಾರ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿನ ನೈಸರ್ಗಿಕ ಮೂಲಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರಿಂದ ಜಲ ಸಂಗ್ರಹಣೆಗಾಗಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗಿತ್ತು. ಒಮ್ಮೆ ೫೬ ಕೆರೆಗಳಿಂದ ಸಮೃದ್ಧವಾಗಿದ್ದ ನಗರದಲ್ಲಿ ಈ ಸಂಖ್ಯೆ ಈಗ ೬೪ ಕ್ಕೆ ಇಳಿದಿದೆ. ಎರಡು ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕೆರೆಗಳು ಕೊನೆಯುಸಿರು ಎಳೆಯುತ್ತಿವೆ. ಭೂಜಲ ಕುಗ್ಗಿದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರವಾಹ ಸಂಭವಿಸುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಇತರಡೆಯೂ ಇದೇ ಪರಿಸ್ಥಿತಿ ಇದೆ ಎನ್ನುವುದು ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ. ರಾಜ್ಯದ ಜನತೆ ಮತ್ತು ಆಡಳಿತ ಇತಿಹಾಸ ಮತ್ತು ಸಂಪ್ರದಾಯದಿಂದ ಕಲಿತು ಕೆರೆ ಕುಂಟೆಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ನಿರ್ವಹಿಸುವಲ್ಲಿ ತುರ್ತು ಕ್ರಮ ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಅತ್ಯಗತ್ಯವಾಗಿದೆ.

ವತ್ಸಲ ಅಯ್ಯಂಗಾರ್ ಹಿರಿಯ ಬರಹಗಾರರು. ಆಕಾಶವಾಣಿ ದೆಹಲಿ ಹಾಗೂ ಬೆಂಗಳೂರಿನಲ್ಲಿ ಸುದ್ದಿವಾಚಕಿ ಮತ್ತು ಅನುವಾದಕಿಯಾಗಿದ್ದರು. ಕರ್ನಾಟಕದ ದೇವಸ್ಥಾನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಸಂಶೋಧನಾ ಪುಸ್ತಕ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ನೀಕುಣಿಸುವ, ನೀಕುಳಿಸುವ ನೀಕಗಂಟಿಗಳು

ಡಾ.ಎಸ್.ಟಿ.ಸೋಮಶೇಖರ ರೆಡ್ಡಿ

ನೀರಗಂಟಿ ಅಂದರೆ ನೀರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದರ್ಥ. ಇದು ಸ್ಥಳೀಯ ಸಮುದಾಯಗಳೇ ರೂಪಿಸಿಕೊಂಡ ಅತ್ಯಂತ ಸರಳವಾದ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣಾ ವ್ಯವಸ್ಥೆ. ಕೆರೆಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿರುವ ಎಲ್ಲಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ ಒಂದಲ್ಲಾ ಒಂದು ರೂಪದಲ್ಲಿ ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಹೆಸರು ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಇರಬಹುದು ಆದರೆ ಉದ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಕಾರ್ಯ ವಿಧಾನ ಮಾತ್ರ ಹೆಚ್ಚು-ಕಡಿಮೆ ಒಂದೇ ಆಗಿರುತ್ತದೆ.

ನೀರಗಂಟಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ನೀರನ್ನು ವ್ಯವಸಾಯಕ್ಕೆ ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಹಾಗೂ ಸರಿಸಮಾನವಾಗಿ ಹಂಚಲು ನಮ್ಮ ಹಿರೀಕರು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದ ಒಂದು ಪದ್ಧತಿ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಯಾವ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವಾಗಿನಿಂದ ಉದ್ಭವವಾಯಿತು ಎನ್ನುವುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಪ್ರತಿ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿಯೂ ಸಹ ಇದು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ.

ನೀರಗಂಟಿ ಅಂದರೆ ನೀರನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸುವ ವ್ಯಕ್ತಿ ಎಂದು ಅರ್ಥೈಸಬಹುದು. ಅಥವಾ ಕೆರೆ ನೀರನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವವ ಎಂದರ್ಥ. ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಎಲ್ಲಾ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಗಂಟಿಗಳೇ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆಯನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದು ಕಡೆ ಮಳೆ ಇಲ್ಲದೆ ನೀರಿಲ್ಲ, ಇನ್ನೊಂದು ಕಡೆ ಒತ್ತುವರಿ ಹಾವಳಿಯಿಂದಾಗಿ ಕೆರೆಗಳೇ ಕಣ್ಮರೆಯಾಗುತ್ತಿರುವ ಈ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ನಮ್ಮೂರ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರಿದೆ ಎಂದರೆ ಅದಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ತಾತನ ಕಾಲದಿಂದಲೂ ನಾವು ಅನುಸರಿಸಿಕೊಂಡು ಬಂದಿರುವ ನೀರಗಂಟಿ ಪದ್ಧತಿ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಆನೇಕಲ್ ಬಳಿಯ ಚೂಡಸಂದ್ರದ ಮಾರೇಗೌಡರು.

ಕೆರೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶದ ಎಲ್ಲಾ ಕಾನಿಗಳಿಗೂ ಸಮನಾಗಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದು. ಕೆರೆ ತೂಬಿನ ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಕೆರೆ ಹಿಂದಿನ ಬೆಳೆಗಳಿಗೆ ರೋಗ ಕೀಟ ಇತ್ಯಾದಿ ಬಂದರೆ ರೈತರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವುದು, ಕಾಲುವೆ ರಿಪೇರಿಗೆ ದಿನ ಗೊತ್ತು ಮಾಡುವುದು, ನೀರಿನ ಪ್ರಮಾಣಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಬೆಳೆ ನಿರ್ಧರಿಸುವುದು, ಕೆರೆ ತುಂಬಿದಾಗ ಗಂಗೆ ಪೂಜೆಗೆ ಅಣಿ ಮಾಡುವುದು, ನೀರು ಬಿಡುವ ಮತ್ತು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ದಿನಾಂಕ ನಿಗದಿಪಡಿಸುವುದು ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ತಮಟೆ ಹೊಡೆಯುವ ಮೂಲಕ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ತಿಳಿಸುವುದು... ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ನೀರಗಂಟಿಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಬಡವ - ಬಲ್ಲಿದ, ಮೇಲ್ವಾತಿ-ಕೆಳಜಾತಿ ಎಂಬ ಭೇದ-ಭಾವವಿಲ್ಲದೆ ಎಲ್ಲರಿಗೂ ಸಮನಾಗಿ ನೀರು ಹಂಚುವ ಬಾಧ್ಯತೆ ನೀರಗಂಟಿಯದಾಗಿತ್ತು. ನೀರಗಂಟಿ ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಬೇರೆ ಯಾರಿಗೂ ಸಹ ನೀರು ಬಿಡುವ, ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಹಕ್ಕಿರಲಿಲ್ಲ. ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ನೀರಗಂಟಿಗೆ ಗೌರವಾನ್ವಿತ ಸ್ಥಾನವಿತ್ತು. ನೀರಗಂಟಿಗಳೂ ಸಹ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದ ಮೇಲೆ ಅಷ್ಟೇ ನಿಷ್ಠೆ, ಕಳ-ಕಳಿ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿರುತ್ತಿದ್ದರು.

ನೀರಗಂಟಿಗಳ ಆಯ್ಕೆ

ನೀರಗಂಟಿಗಳಾಗಿ ಆಯ್ಕೆಯಾಗುವವರು ಬಹುತೇಕ ಪರಿಶಿಷ್ಟ ಜಾತಿಯವರಾಗಿರುತ್ತಾರೆ. ಬೇರೆ

ಜಾತಿಯವರೂ ಸಹ ಈ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ನಿದರ್ಶನಗಳಿವೆ. ಹೆಣ್ಣು ಮಕ್ಕಳೂ ಸಹ ನೀರಗಂಟಿಗಳಾಗಿರುವ ಉದಾಹರಣೆಯನ್ನು ಕಾಣಬಹುದು. ಒಂದು ಕೆರೆಗೆ ಒಬ್ಬ ನೀರಗಂಟಿಯನ್ನು ನೇಮಿಸುವುದು ರೂಡಿಯಾದರೂ ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ಜನರನ್ನೂ ನೇಮಿಸುತ್ತಾರೆ. ನೀರಗಂಟಿ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯು ವಂಶ ಪಾರಂಪರ್ಯವಾಗಿ ತಂದೆಯಿಂದ ಮಗನಿಗೆ ಬದಲಾಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರ ಮತ್ತು ನೀರಗಂಟಿಯ ಒಪ್ಪಿಗೆಯಂತೆ ಬೇರೆಯವರಿಗೂ ಸಹ ಈ ಜವಾಬ್ದಾರಿ ವರ್ಗಾವಣೆಯಾಗಬಹುದು.

ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು

ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆಯಲ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದ ಮುಖಂಡರು ಹಾಗೂ ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ಕೈಕೊಂಡ ತೀರ್ಮಾನಗಳನ್ನು ನಿರ್ವಹಿಸುವುದು ನೀರಗಂಟಿಯ ಜವಾಬ್ದಾರಿ, ಮತ್ತು ಅದನ್ನು ಅವರು ಸಮರ್ಪಕವಾಗಿ ಕೈಗೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಆದರೆ ಅಷ್ಟಕ್ಕೇ ಸುಮ್ಮನಾಗುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರಿರುವಾಗ, ವಿಶಾಲವಾದ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟು ಪ್ರದೇಶವಿದ್ದಾಗ ತಮ್ಮ ಕೆಲಸ ಸುಸೂತ್ರವಾಗಿ ನಡೆಯುವಂತಾಗಲು ಹಾಗೂ ಸಕಲರಿಗೂ ಸಮಾನ ನೀರು ಹಂಚಿಕೆಯಾಗಲು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ರೂಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು.

ಈ ವಿಧಾನಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯತೆ ಎಂದರೆ ಅವು ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಆಚರಣೆಗೆ ಬರುವಂತಹವು. ನೀರಗಂಟಿಗಳು ಬಹುತೇಕ ಅನಕ್ಷರಸ್ಥರೇ ಆದರೂ ಅವರು ಬಳಕೆಗೆ ತಂದಿರುವ ವಿಶಿಷ್ಟ ನೀರು ನಿರ್ವಹಣಾ ತಂತ್ರಗಳನ್ನು ನೋಡಿದಾಗ ಅವರ ಅರಿವಿನ ಮೌಲ್ಯ ಅಚ್ಚರಿ ಮೂಡಿಸುತ್ತದೆ.

ನೀರಿನ ಕೊರತೆ ಇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸಾಯದಾರರು ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಕಾತುರದಿಂದ ತಮ್ಮ ಹೊಲಗಳಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು - ಹೆಚ್ಚು ನೀರುಣಿಸುವ ಮಹದಾಸೆ ಹೊಂದಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ತಡೆಗಟ್ಟಲೆಂದು ನೀರುಗಂಟಿಗಳು ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದನ್ನು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ರಾತ್ರಿ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಸೂರ್ಯೋದಯದೊಳಗೆ ಮುಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರ ಉದ್ದೇಶವೆಂದರೆ ಯಾವ ರೈತರೇ ಆಗಲಿ ನೀರಗಂಟಿಗಳ ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಚಣೆ ಮಾಡುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸುವುದೇ ಆಗಿದೆ. ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ನೀರು ಇರುವ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಕಾಪಾಡಲು ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳನ್ನು ನೀರಗಂಟಿಗಳು ಸ್ವತಃ ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಕೆಲವು ಉದಾಹರಣೆಗಳನ್ನು ನೋಡುವುದಾದರೆ;

ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆ ಧಳಕು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿರುವ ನೀರಗಂಟಿಯು ಅನುಸರಿಸುವ ಮೂರು ಉಪಾಯಗಳು ಗಮನಾರ್ಹ, ಅವುಗಳೆಂದರೆ, ಹೆಬ್ಬೆರಳು ತೇವಾಂಶ, ತೆಳು ಹರಡುವಿಕೆ ಮತ್ತು ವಾರಾವರ್ತಿ.

೧. ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಕಾಲು ಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ನೀರಿದ್ದಾಗ ಹೆಬ್ಬೆರಳು ತೇವಾಂಶ ಜಾರಿಗೊಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಪದ್ಧತಿಯ ಪ್ರಕಾರ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿದ ಹೊಲದಲ್ಲಿ ಹೆಬ್ಬೆರಳನ್ನು ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಊರಿದಾಗ ಅದು ಉಗುರಿನವರೆಗೆ ಮಣ್ಣಿನಲ್ಲಿ ಇಳಿದರೆ ಆ ಹೊಲಕ್ಕೆ ಅಷ್ಟು ನೀರು ಸಾಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಾರೆ ಹಾಗೂ ಕಡಿಮೆ ನೀರು ಕೇಳುವ ತರಕಾರಿಗಳನ್ನು ಬೆಳೆಯುವಂತೆ ಆದೇಶಿಸುತ್ತಾರೆ.
೨. ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಕಾಲುಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಮತ್ತು ಅರ್ಧಭಾಗಕ್ಕಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಇದ್ದಾಗ ವಾರಾವರ್ತಿಯನ್ನು ಜಾರಿಗೆ ತರುತ್ತಾರೆ. ಅಂದರೆ ವಾರಕ್ಕೊಂದು ಬಾರಿ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದು ಎಂದರ್ಥ. ವಾರಾವರ್ತಿಯು ಜಾರಿಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ರಾಗಿ ಮತ್ತು ಶೇಂಗಾ ಬೆಳೆಗಳನ್ನು ಮಾತ್ರ ಹಾಕಲು ನೀರಗಂಟಿ ಸೂಚಿಸುತ್ತಾನೆ.
೩. ಅರ್ಧಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನೀರಿದ್ದಾಗ ತೆಳು ಹರಡುವಿಕೆಯನ್ನು ಚಾಲ್ತಿಯಲ್ಲಿ ತರುತ್ತಾರೆ. ಇಲ್ಲಿ ಭತ್ತವನ್ನು ಬೆಳೆಯಬಹುದು, ಆದರೆ ಭತ್ತದ ಗದ್ದೆಯಲ್ಲಿ ಭರ್ತಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲುವಿಕೆಗೆ ಅವಕಾಶ ಕೊಡದೆ ಕೇವಲ ತೆಳುವಾಗಿ ನೀರು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ನೀರಗಂಟಿ ಸೂಚಿಸಿದ ಈ ಪದ್ಧತಿಗಳಿಗೆ ಎಲ್ಲರೂ ಒಪ್ಪಿ ನಡೆಯುತ್ತಾರೆ.

ಅಲ್ಲದೆ ಕೆರೆಯ ನೀರನ್ನು ಉಳಿತಾಯ ಮಾಡಲು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ಕೊನೆಯಿಂದ ನೀರುಣಿಸಲು

ಮೊದಲು ಮಾಡಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ಮೊದಲ ಭಾಗದ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಕೊನೆಯದಾಗಿ ನೀರುಣಿಸುತ್ತಾರೆ. ಇದರಿಂದ ಮೊದಲ ಭಾಗದ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ಕೇವಲ ತೇವಾಂಶವೇ ಸಾಕಾಗುತ್ತದೆ. ಅಲ್ಲದೆ ಈ ಗದ್ದೆಗಳು ಜೌಗು ಹೆಚ್ಚಾಗುವ ಅಪಾಯದಿಂದಲೂ ಪಾರಾಗುತ್ತವೆ. ಇಂತಹ ಹಲವಾರು ಉಪಾಯಗಳು ನೀರಗಂಟೆಗಳ ಬತ್ತಳಿಕೆಯಲ್ಲಿವೆ.

ಕಾಲುವೆ ಬೀಗ

ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ರೈತರು ಸ್ವತಃ ತಾವೇ ನೀರು ಹಾಯಿಸುವುದನ್ನು ಮತ್ತು ನೀರು ಕಡಿಯುವುದನ್ನು ತಪ್ಪಿಸಲು ಧಳಕು ಗ್ರಾಮದ ನೀರಗಂಟೆ ಕಾಲುವೆಬೀಗ ತಂತ್ರವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಗದ್ದೆಗೆ ನೀರು ಹಾಯಿಸಿದ ನಂತರ ಕಾಲುವೆ ಬಾಯಿಯಲ್ಲಿ ಜೇಡಿ ಮಣ್ಣಿನ ದಿಡ್ಡೆ ಮಾಡಿ ಅದರ ಮೇಲೆ ಕಾ ಮತ್ತು ಬೀ ಎಂಬ ಅಕ್ಷರಗಳ ಮುದ್ರೆ ಒತ್ತುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಮುರಿದರೆ ರೈತರು ತಪ್ಪಿತಸ್ಥರಾಗುತ್ತಾರೆ.

ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಕಡಿಮೆ ಬಿದ್ದಾಗ ಗದ್ದೆಗಳಿಗೆ ನೀರು ಹಂಚಲು ಅನುಸರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಅನೇಕ ವಿಧಾನಗಳಲ್ಲಿ ಕೊರಟಗೆರೆ ತಾಲೂಕಿನ ಗಟ್ಟಿ ಗೊಲ್ಲಹಳ್ಳಿಯಲ್ಲಿನ ಪದ್ಧತಿ ವಿಶಿಷ್ಟವಾಗಿದೆ. ಒಂದು ಕಾಲುವೆಗೆ ಇಂತಿಷ್ಟೇ ಸಮಯ ನೀರು ಹರಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಆದರೆ ಸಮಯವನ್ನು ನೋಡಲು ಆಗ ಗಡಿಯಾರಗಳಿರಲಿಲ್ಲ, ಅದಕ್ಕಾಗಿ ನೀರಗಂಟೆಯು ಹಾಡುಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಕಾಲುವೆಗೆ ನಿರ್ದಿಷ್ಟ ಹಾಡು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು, ದೊಡ್ಡ ಕಾಲುವೆಗೆ ದೊಡ್ಡ ಹಾಡು, ಚಿಕ್ಕ ಕಾಲುವೆಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಹಾಡು. ನೀರು ತಿರುವಿದಾಗ ಹಾಡಲು ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ ಹಾಡು ಮುಗಿದಾಗ ಆ ಕಾಲುವೆಯನ್ನು ಮುಚ್ಚಿ ಬೇರೆ ಕಾಲುವೆಗೆ ನೀರು ತಿರುವುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಹಾಡುಗಳಂತೂ ಧೀರ್ಘವಾಗಿರುತ್ತಿದ್ದವು. ಈಗೀಗ ಇದಕ್ಕಾಗಿ ಗಡಿಯಾರಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಮುಳಬಾಗಿಲಿನ ಮುಡಿಯನೂರು ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟನ್ನು ನಾಲ್ಕುಭಾಗಗಳಾಗಿ ವಿಂಗಡಿಸಿ ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಶೇಖರಣೆಯಾದ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಯಾವ ಭಾಗಕ್ಕೆ ನೀರು ಹರಿಸಬೇಕೆಂದು ನೀರಗಂಟೆಗಳು ತೀರ್ಮಾನಿಸುತ್ತಿದ್ದರು.

ನೀರುಣಿಸುವ ಮತ್ತು ನೀರುಳಿಸುವ ಕಾರ್ಯಗಳ ಜೊತೆಗೆ ನೀರಗಂಟೆಗಳು ಕೆರೆಯ ಹಾಗೂ ಕಾಲುವೆಗಳ ರಕ್ಷಣೆ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ನಿರ್ವಹಿಸಬೇಕಾಗಿತ್ತು. ಇಂತಹ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರೈತರನ್ನು ತಮಟೆ

ಹೊಡೆಯುವ ಮೂಲಕ ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಒಂದುವೇಳೆ ಬಾರದವರಿಗೆ ಶಿಕ್ಷೆ ನೀಡುವಂತೆ ಗ್ರಾಮದ ಹಿರಿಯರಿಗೆ ಮನವರಿಕೆ ಮಾಡುವುದೂ ಇವರ ಜವಾಬ್ದಾರಿಯಾಗಿತ್ತು. ನೀರು ನಿರ್ವಹಣೆ ಇವರ ಮುಖ್ಯ ಕೆಲಸವಾದರೂ ಕೆರೆಯ ಹಿಂದೆ ಕಬ್ಬು ಬೆಳೆದಾಗ ಆಲೆಮನೆಯಲ್ಲಿ ಕೊಪ್ಪರಿಗೆಗೆ ಬೆಂಕಿಹಾಕುವ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ನೀರಗಂಟಿಗಳು ನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಪ್ರದೇಶಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ ಈ ಜವಾಬ್ದಾರಿಗಳು ಬದಲಾಗುತ್ತಿದ್ದವು.

ಕೊಳಲು, ಚಕ್ರ, ಶಂಖು

ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಯಾವ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಎಷ್ಟು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ಹೊರಗೆ ಬಿಡಬೇಕೆನ್ನುವ ಬಗ್ಗೆ ಗೊಂದಲಗಳಿರುವುದು ಸಹಜ. ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಿದ್ದಾಗಲೂ, ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದಾಗಲೂ ಒಂದೇ ಸಮನೆ ನೀರು ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವಲ್ಪ ದಿನಕ್ಕೆಲ್ಲಾ ಕೆರೆ ಖಾಲಿಯಾಗುವುದು ಬಹುತೇಕ ಕಡೆ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಪರಶುರಾಂಪುರದ ಹಳೇಕೆರೆಯ ನೀರಗಂಟಿಯೊಬ್ಬರ ಜಾಣ್ಮೆ ನೋಡಿ; ಅಲ್ಲಿ ಕೆರೆಯ ತೂಬಿನ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಮೂರು ಚಿತ್ರ ಬರೆಯಲಾಗಿದೆ. ಕೆಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಕೊಳಲು, ಮಧ್ಯಭಾಗದಲ್ಲಿ ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಮೇಲ್ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಶಂಖು. ಕೊಳಲಿಗೆ ಏಳುತೂತುಗಳಿವೆ, ಅಂದರೆ ನೀರು ಈ ಹಂತದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ವಾರಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ಮಾತ್ರ ತೂಬಿನಿಂದ ನೀರು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥ. ಚಕ್ರಕ್ಕೆ ಐದು ಕಡ್ಡಿಗಳಿವೆ, ಅಂದರೆ ಐದು ದಿನಕ್ಕೊಮ್ಮೆ ನೀರು ಬಿಡಬೇಕೆಂದು ಅರ್ಥ. ನೀರು ಶಂಖುವಿನ ಮಟ್ಟದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಕೆರೆ ತುಂಬಿದ್ದು ಪ್ರತಿದಿನ ನೀರು ಬಿಡಲಾಗುತ್ತದೆ. ಅಕ್ಷರ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದ ನೀರಗಂಟಿಯ ಉಪಾಯ ನೋಡಿ! ಇಲ್ಲಿ ಯಾವುದೇ ಗೊಂದಲಕ್ಕೆ ಕಿಂಚಿತ್ತೂ ಅವಕಾಶವಿಲ್ಲ.

ಮಹಾರಾಜರಿಗೆ ದೂರು!

ಆನೇಕಲ್ ತಾಲೂಕು ಸಕಲವಾರ ಗ್ರಾಮದ ಭುಜಂಗಯ್ಯನ ಕೆರೆಯು ತೂತು ಬಿದ್ದು ಅದನ್ನು ಗ್ರಾಮಸ್ಥರು ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಿದ್ದರು. ಆ ಕೆರೆಯ ನೀರಗಂಟಿಯಾದ ಶ್ರೀ ಮುನಿಸ್ವಾಮಪ್ಪ ಹತ್ತಿರದ ಹೆನ್ನಾಗರ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿನ ದೇವರ ಪೂಜೆಗೆಂದು ಅಂದಿನ ಮೈಸೂರು ಮಹಾರಾಜರಾದ ಶ್ರೀ ಜಯಚಾಮರಾಜೇಂದ್ರ ಒಡೆಯರವರು ಬಂದಿದ್ದಾಗ ಅವರ ದಾರಿಗೆ ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ತನ್ನ ಲಾಠಿಯನ್ನು ಇಟ್ಟು ತನ್ನ ಅಹವಾಲನ್ನು ಅರ್ಪಿಸಿ ಕೆರೆಯನ್ನು ದುರಸ್ತಿ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಕೀರ್ತಿಗೆ ಪಾತ್ರರಾದರು.

ನೀರಗಂಟಿಯ ಕೈಯಲ್ಲಿರುವ ಲಾಠಿಗೆ ಅಧಿಕ ಶಕ್ತಿ ಇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದು ಅವರಿಗೆ ಹಲವಾರು ಅಧಿಕಾರಗಳನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿತ್ತು. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ರೈತರ ನಡವಳಿಕೆಗಳನ್ನು ನಿಯಂತ್ರಿಸಲು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಯಾರದೇ ದಾರಿಯಲ್ಲಿ ನೀರಗಂಟಿ ತನ್ನ ಲಾಠಿಯನ್ನು ಅಡ್ಡ ಇರಿಸಿದಲ್ಲಿ ಅದನ್ನು ದಾಟುವ ಶಕ್ತಿ ಯಾರಿಗೂ ಇರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ.

ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಕೆರೆಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ನೀರಗಂಟಿಗಳು ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ಕಾಲು ವೇಗೆ ಒಬ್ಬರಂತೆ ನೀರಗಂಟಿಗಳಿರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಸೇರಿ ಒಬ್ಬ ಹಿರಿಯರು ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರನ್ನು ಹಿರಿಕಾರರು ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದರು. ಎಲ್ಲರ ಉಸ್ತುವಾರಿ ಈ ಹಿರಿಕಾರರದಾಗಿತ್ತು.

ಸಂಭಾವನೆ

ನೀರಗಂಟಿಗಳಿಗೆ ನೀಡುವ ಸಂಭಾವನೆಯು ವಸ್ತು ರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತಿತ್ತು. ಅವರಿಗಾಗಿ ಕೆರೆ ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನ ಮುಂಭಾಗ, ಮಧ್ಯಭಾಗ ಹಾಗೂ ಕೊನೆಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಜಮೀನನ್ನು ಮಾನ್ಯವೆಂದು ನೀಡಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಇದರೊಂದಿಗೆ ಪ್ರತಿಯೊಬ್ಬ ರೈತನು ತಾನು

ಬೆಳೆದ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಆಯಾ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಏರ್ಪಟ್ಟ ಕರಾರಿನಂತೆ ಬೆಳೆಯಲ್ಲಿ ಭಾಗವನ್ನು ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೆಲವು ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಗದ್ದೆಯ ಮಧ್ಯಭಾಗದಿಂದ ಬದುವಿನ ಅಂಚಿಗೆ ಹೊರಬಹುದಾದ ಹೊರಗಳು ಆ ರೈತನು ನೀಡಬಹುದಾದ ಸಂಭಾವನೆಯಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಗದ್ದೆಯಿಂದ ಗಾಡಿಗೆ ಭತ್ತದ ಹೊರೆಯನ್ನು ಸಾಗಿಸುವಾಗ ಹಾಗೂ ಅವನ್ನು ಗಾಡಿಗೆ ಹೇರುವಾಗ ಉದುರಿದ ಮತ್ತು ಕೆಳಗೆ ಬೀಳಲ್ಪಟ್ಟ ಧಾನ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ನೀರಗಂಟಿಗೆ ಸೇರುತ್ತಿತ್ತು. ಅದೇ ರೀತಿ ಕಣದಿಂದ ರಾಶಿ ಸಾಗಿಸುತ್ತಿದ್ದಾಗ ರಾಶಿಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಅಳತೆಯನ್ನು ಹಾಗೂ ತಳದ ಭಾಗವನ್ನು ನೀರಗಂಟಿಗಳಿಗೆ ಸಂಭಾವನೆಯಾಗಿ ನೀಡುತ್ತಿದ್ದರು.

೧೯೬೨ರಲ್ಲಿ ಅಖಂಡ ಕರ್ನಾಟಕಕ್ಕೆಂದು ಏಕರೂಪದ ನೀರಾವರಿ ನೀತಿಯನ್ನು ರೂಪಿಸಿದಾಗ ಬೃಹತ್ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ನೀರಗಂಟಿಗಳನ್ನು ಮೇಟಿಗಳಾಗಿ ಸರಕಾರಿ ಉದ್ಯೋಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಆದರೆ ಸಣ್ಣ ಕೆರೆಗಳಿಗೆ ಸೇರಿದ ನೀರಗಂಟಿ ಗಳನ್ನು ಯಾವುದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಮಾನ್ಯ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಗ್ರಾಮಲೆಕ್ಕಿಗರನ್ನು ನೇಮಿಸಿದಾಗಲೂ ಸಹ ಇವರನ್ನು ಗಣನೆಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ನೀರಗಂಟಿಗಳು ಬದಲಾದ ಗ್ರಾಮಾಡಳಿತದಲ್ಲಿ ಜಾಗ ಪಡೆಯದೆ ಹೋದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಕೃಷಿ ಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಆದ ಬೆಳೆಗಳ ಬದಲಾವಣೆಗಳೂ ಸಹ ನೀರಗಂಟಿಗಳಿಗೆ ಮುಳ್ಳಾದವು. ಅಡಿಕೆ ಮತ್ತು ತೆಂಗನ್ನು ಅಚ್ಚುಕಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಬೆಳೆದಾಗ ನೀರಗಂಟಿಗಳಿಗೆ ಯಾವ ರೀತಿಯ ಸಂಭಾವನೆಯನ್ನು ನೀಡಬೇಕೆಂದು ತೀರ್ಮಾನಿಸಲು ಯಾವುದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇರಲಿಲ್ಲ. ಹಾಗಾಗಿ ಅವರು ತಮ್ಮ ಕೆಲಸದಿಂದ ಹಿಂತೆಗೆಯುವಂತಾಯಿತು.

ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ಕೆರೆಯನ್ನು ತಮ್ಮ ಜೀವದಂತೆ ಪೋಷಿಸಿ, ಅದರ ಒಂದು ಭಾಗದಂತೆಯೇ ಬದುಕಿದ್ದ, ಹಗಲು ರಾತ್ರಿಯೆನ್ನದೆ ಕೆಲಸ ನಿರ್ವಹಿಸಿದ್ದ, ಕೆರೆಯ ಸಮಸ್ತ ವಿವರಗಳನ್ನೂ ತಿಳಿದಿದ್ದ ನೀರಗಂಟಿಗಳು ೧೯೬೨ ರಲ್ಲಿ ಕೆರೆಗಳನ್ನು ಸರ್ಕಾರದ ಆಸ್ತಿಗಳೆಂದು ಘೋಷಿಸಿದ ನಂತರ ನಿರ್ಲಕ್ಷಿಸಲ್ಪಟ್ಟರು. ಅವರ ಅನುಭವ, ಜ್ಞಾನ, ಕೌಶಲ್ಯ ಮತ್ತು ನೀರ ಪ್ರೀತಿಗೆ ಯಾವುದೇ ಬೆಲೆ ಇಲ್ಲದಂತಾಯಿತು.

ಡಾ .ಎಸ್. ಟಿ. ಸೋಮಶೇಖರ ರೆಡ್ಡಿ ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ನೀರಾವರಿ ತಜ್ಞರು. ಇಂಡಿಯನ್ ಇನ್‌ಸ್ಟಿಟ್ಯೂಟ್ ಆಫ್ ಮೇನೇಜ್‌ಮೆಂಟ್ (ಐ. ಐ. ಎಂ.) ಬೆಂಗಳೂರು, ಇಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಧ್ಯಾಪಕರು. ಗ್ರಾಮೀಣ ಕರ್ನಾಟಕದ ಜಲ ಸಂಪನ್ಮೂಲಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಅಪಾರ ತಿಳಿವಳಿಕೆ ಹೊಂದಿದವರು.

ಪಾರಂಪರಿಕ ಕಟ್ಟಡಗಳು; ಜಲಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳು

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಏತಡ್ಡ

ಜನರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವಕ್ಕೆ ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು. ರೈತರೇ ಇದರ ನಿರ್ಮಾತೃಗಳು. ಡಿಸೆಂಬರ್ ವೇಳೆಗೆ ನದಿ, ಹಳ್ಳ, ತೋಡುಗಳಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ಹರಿವು ಕಡಿಮೆಯಾದಾಗ ಸರಣಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಕೃಷಿಗೆ, ಕುಡಿಯುವ ನೀರಿಗೆ ಇದೇ ಮುಖ್ಯ ಆಧಾರ.

ಬೇರ್ಕಡವು ಸೀತಾರಾಮಭಟ್ಟರಿಗೀಗ ೮೫ರ ಹರೆಯು. ೨೫ನೆಯ ವಯಸ್ಸಿನಿಂದ ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ನೀರಿನ ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿಸುತ್ತಾ ಬಂದವರು. ಈ ಭಾಗದ ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟವಾದ ಬೇರ್ಕಡವು ಕಟ್ಟ ತುಂಬಿದಾಗ ೧೨ ಕೋಟಿ ಲೀಟರ್ ನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬಲ್ಲದು. “ಸುಮಾರು ೬೦ ಬಾರಿ ಈ ಕಟ್ಟ ಕಟ್ಟಿದ್ದೇನೆ, ಕಟ್ಟ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಕೃಷಿಕರು ಊರು ಬಿಡಬೇಕಾದೀತು” ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಭಟ್ಟರು.

“ಕಟ್ಟ ಇದ್ದೆ ಚಿಂತೆ ಇಲ್ಲ, ನದಿ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಬೋರ್‌ವೆಲ್ ಯುಕ್ತವಲ್ಲ, ಹಾಕಿದ ಬಂಡವಾಳ ಹುಟ್ಟದು” ಇದು ಕುದುರಿಗಲ ಕಟ್ಟದ ಮಾಲೀಕರಾದ ೭೫ರ ಹರೆಯದ ಶ್ರೀ ಮಾಧವ ಭಟ್‌ರವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ. ಇವರು ಬೋರ್‌ವೆಲ್ ಹಾಕಿಸಿದ್ದರೂ ಈವರೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಆರಂಭಿಸಿಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಕಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಅವರ ನಂಬಿಕೆ ಧೃಢವಾದದ್ದು.

ಏನಿದು ಕಟ್ಟ?

ನದಿ, ತೋಡು, ಹಳ್ಳ, ಹೊಳೆಗಳಿಗೆ ಅಡ್ಡವಾಗಿ ತಡೆಬಿಡುಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ. ಹರಿಯುವ ನೀರನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಿಲ್ಲಿಸುವ ಇವು ತಾತ್ಕಾಲಿಕ ರಚನೆಗಳು ಮಾತ್ರ. ಸ್ಥಳೀಯವಾಗಿ ಲಭ್ಯವಿರುವ ಕಲ್ಲು, ಮಣ್ಣನ್ನು ಬಳಸಿ ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ. ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಮೂರ್ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳು ಅಸ್ತಿತ್ವದಲ್ಲಿದ್ದರೂ ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಅವು ನಿರ್ವಹಿಸುವ ಪಾತ್ರ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ್ದು. ಕಟ್ಟಡಗಳು ತಡೆಹಿಡಿದ ಕೋಟಿಗಟ್ಟಲೆ ನೀರು ಹೊಳೆಯ ಎರಡೂ ಬದಿಯ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಹಲವಾರು ತಿಂಗಳು ನೀರಲ್ಲಿ ತೋಯುವಂತೆ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹಿಂಗಿದ ಈ ನೀರು ಅಗತ್ಯಕ್ಕೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಕೃಷಿ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೆ ನಿಧಾನವಾಗಿ ಬಿಡುಗಡೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲು ಇಡೀ ಸಮುದಾಯವೇ ಸಂಘಟಿತವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಮೂಹಿಕ ಜಲ ಸಂರಕ್ಷಣೆಯ ಪ್ರಯತ್ನಕ್ಕೆ ಏನಿಲ್ಲವೆಂದರೂ ಹಲವು ಶತಮಾನಗಳ ಇತಿಹಾಸವಿದೆ. ಅನೇಕ ಭೂದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪಾಲುದಾರಿಕೆಯ ಬಗ್ಗೆ ಕಟ್ಟುಪಾಡುಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡ ಮತ್ತು ಕೇರಳದ ಕಾಸರಗೋಡು ಜಿಲ್ಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸಂಪ್ರದಾಯವಿದೆ. ಹಿಂದೆ ಕಾಸರಗೋಡಿನಲ್ಲಿ ೫೦೦ ಕ್ಕೂ ಮಿಕ್ಕಿ ಚಿಕ್ಕ ದೊಡ್ಡ ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆ ಪ್ರತಿವರ್ಷ ಅಗುತ್ತಿದ್ದು. ಈಗ ಅದರ ಕಾಲಂಶ ಮಾತ್ರ ಆಗುತ್ತಿದೆ.

ಕಾಂತಪ್ಪ ವರ್ಕಾಡಿಯವರು, ತಮ್ಮ ಊರಿನಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟವಾದಾಗ ೫-೬ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದ ಪಾವೂರಿನಲ್ಲಿ

ಕೆರೆಬಾವಿ ತುಂಬಿದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಕಟ್ಟಿದ ನೀರು ನದಿ, ಹಳ್ಳಗಳ ಇಕ್ಕಲಗಳಲ್ಲಿರುವ ಭೂಮಾಲೀಕರಿಗೆ ನೇರ ಪ್ರಯೋಜನವಾದರೆ ಊರವರಿಗೆ ಮತ್ತು ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ತನ್ನ ಕೊಡುಗೆ ನೀಡುತ್ತದೆ. ಕಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ನಿಂತ ನೀರು ನೆಲದಡಿಯ ಸಂದು-ಗೊಂದುಗಳಲ್ಲಿ ಪಯಣಿಸುವುದು ವಿಸ್ಮಯಕಾರಕ. ಬ್ಯಾಟಿಂಗ್ ಪೇಪರ್ ನೀರನ್ನು ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ಹೀರುವಂತೆ ಕಟ್ಟಿದ ನೀರು ಒಣ ಮಣ್ಣಿನ ಸಂಪರ್ಕದಲ್ಲೂ ಅದೇ ರೀತಿ ಮೇಲ್ಮುಖವಾಗಿ ನೀರಿನ ಮಟ್ಟವನ್ನು ಏರಿಸುತ್ತಾ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ದೊಡ್ಡ-ದೊಡ್ಡ ವೇಗದ ತೂತುಕೊರಕ ಯಂತ್ರಗಳು ಹೋಗದಲ್ಲಿಗೂ ಈ ನೀರು ಕಿರಿ-ಕಿರಿ ಮಾಡದೆ ನೆಲದಡಿಯಲ್ಲಿ ಸಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಕೇರಳ ಜಲನಿಗಮದ ಮುಖ್ಯ ಅಭಿಯಂತರ ಶ್ರೀ ಟಿ. ಎನ್.ಎನ್. ಭಟ್ಟಂಶಿಪಾಡ್. ಎತ್ತರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಜಲಮೂಲಗಳು ಕಟ್ಟಿದ ನೀರನ್ನು ಆಧರಿಸಿಯೇ ಇವೆ.

ಏತಡ್ಯ: ಜನ ಸಹಭಾಗಿತ್ವಕ್ಕಿದು ಶ್ರೇಷ್ಠ ಉದಾಹರಣೆ

ಕರ್ನಾಟಕ - ಕೇರಳ ಗಡಿಯಲ್ಲಿರುವ ಕಾಸರಗೋಡು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಏತಡ್ಯ ಒಂದು ಪುಟ್ಟ ಊರು. ಏರು-ತಗ್ಗಿನ ಭೂಪ್ರದೇಶ. ಕೆಂಪು ಮಿಶ್ರಿತ ಮರಳುಯುಕ್ತ ಲ್ಯಾಟರೈಟ್ ಮಣ್ಣು. ಸೀರೆಹೊಳೆ ಈ ಊರನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದು ಮುಂದುವರಿಯುತ್ತದೆ. ಈ ಹೊಳೆಗೆ ಸರಣಿಯಂತೆ ಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಲಾಗುತ್ತದೆ. ಏತಡ್ಯದ ಬದುಕಿನ ಆಸರೆಯೇ ಕಟ್ಟಿಗಳು. ಏತಡ್ಯದ ಐದಾರು ಕಿ.ಮೀ. ವ್ಯಾಪ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೨೪ ಕಟ್ಟಿಗಳು ಪ್ರತಿವರ್ಷ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಸುಮಾರು ೨೦೦ ಕುಟುಂಬಗಳು ಕಟ್ಟಿಗಳ ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತೊಡಗಿಸಿಕೊಳ್ಳುತ್ತವೆ. ಪ್ರತಿಯೊಂದು ಕಟ್ಟಕ್ಕೆ ೨೫,೦೦೦ ರುಪಾಯಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಹೆಚ್ಚಿನ ವೆಚ್ಚ. ವೆಚ್ಚ ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರಿನ ಸದ್ಭಳಕೆಯ ಕುರಿತು ಅನೇಕ ಸೂತ್ರಗಳು ರೂಪುಗೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ಎಕರೆ ಲೆಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಹಂಚಿದರೆ ಕೆಲವೊಮ್ಮೆ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಾಗುತ್ತದೆ. ಮೊದಲೇ ಹೇಳಿದಂತೆ ಕಟ್ಟಿಗಳು ಸೀರೆ ಹೊಳೆಗೆ ಸರಣಿಯೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಒಂದರ ಹಿಂದೆ ಒಂದರಂತೆ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ. ಒಂದು ಕಟ್ಟಿದಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹವಾದ ನೀರು ಅದರ ಹಿಂದಿನ ಕಟ್ಟಿದ ಏರಿಗೆ ತಾಗುತ್ತಿರುತ್ತದೆ.

ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಟ್ಟಗಳ ರಚನೆ ಸ್ಥಳೀಯ ಲಭ್ಯ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಿಂದಲೇ ಆದರೂ ಪ್ರತಿ ವರ್ಷ ಕಟ್ಟಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ ಎನ್ನುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಕಲ್ಲಿನ ಅಡ್ಡಗೋಡೆ ಖರಿಸುವುದು, ಮಣ್ಣಿನ ಸಾಗಾಟ, ಮಣ್ಣನ್ನು ಒದ್ದೆ ಮಾಡಿ ಅಂಟು ಬರಿಸುವ ಪ್ರಕ್ರಿಯೆ ಮುಂತಾದ ಕೆಲಸಗಳಿಗೆ ಕೂಲಿಯಾಳುಗಳು ಅತ್ಯವಶ್ಯ. ಒಂದೊಂದು ಕಟ್ಟಗಳಿಗೂ ೨೦೦ ರಿಂದ ೩೦೦ ಕೂಲಿಗಳ ಅವಶ್ಯಕತೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಕೌಶಲ್ಯದ ಕೆಲಸಗಾರರಿಗೆ ಕೂಲಿಯೂ ಜಾಸ್ತಿ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲಾ ಕಷ್ಟಗಳಿದ್ದರೂ ಜನತೆ ಕಟ್ಟ ನಿರ್ಮಿಸಲು ಮುಂದಾಗುತ್ತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಸರ್ಕಾರ ನಿರ್ಮಿಸುವ ಕಿಂಡಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳಲ್ಲಿ ನಂಬಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಏಕೆಂದರೆ ಇವು ನೂರಕ್ಕೆ ತೊಂಭತ್ತರಷ್ಟು ಸೋರುತ್ತವೆ. ಉದಾಹರಣೆಗೆ ಏತಡ್ಡದ ಸಮೀಪದ ಕುಂಬ್ಲಾಜೆ ಪಂಚಾಯ್ತಿಯಲ್ಲಿರುವ ೧೧ ಈ ರೀತಿಯ ಕಿಂಡಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ನಿರುಪಯೋಗಿಯಾಗಿವೆ. ಕಾರಣ ಸ್ಪಷ್ಟ; ಕಟ್ಟಗಳು ರೈತರ ಸಹಭಾಗಿತ್ವದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಾಣವಾದರೆ ಕಿಂಡಿ ಅಣೆಕಟ್ಟುಗಳು ಗುತ್ತಿಗೆದಾರರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತವೆ.

ಕೇಂದ್ರೀಯ ಪ್ಲಾಂಟೇಶನ್ ಬೆಳೆಗಳ ಸಂಶೋಧನಾ ಕೇಂದ್ರದ ಅಂಗ ಸಂಸ್ಥೆಯಾದ ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಕೃಷಿ ವಿಜ್ಞಾನ ಕೇಂದ್ರದ ತಾಂತ್ರಿಕ ಅಧಿಕಾರಿ ಶ್ರೀ ಮನೀಷ್ ಸ್ಯಾಮ್ಯುಯಲ್ ಪ್ರಕಾರ ಅತ್ಯಂತ ಕಡಿಮೆ ವೆಚ್ಚದಲ್ಲಿ ನೀರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಪಾರಂಪರಿಕ ಕಟ್ಟಗಳೇ ಸೂಕ್ತ. ಈ ವ್ಯವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಒಂದು ಸಾವಿರ ಲೀಟರ್ ನೀರು ಹಿಡಿದಿಡಲು ಬರುವ ವೆಚ್ಚ ಕೇವಲ ೪೦ ಪೈಸೆ. ಏತಡ್ಡದ ಕಟ್ಟಗಳು ಅನೇಕ ಅಧ್ಯಯನಕಾರರ ಜಲಪಾಠದ ತೊಟ್ಟಿಲುಗಳಾಗಿವೆ. ಈಗಾಗಲೇ ಮಂಗಳೂರು ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ವಾರಣಾಶಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾನ ಮುಂತಾದ ಅನೇಕ ಸಂಸ್ಥೆಗಳು ನೀರ ಪಾಠ ಹೇಳುವ ಕಟ್ಟಗಳ ಕುರಿತು ಅಧ್ಯಯನ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿವೆ.

ಕಟ್ಟಗಳ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ

ಕಾಸರಗೋಡು ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದಲ್ಲಿ ವಾರ್ಷಿಕ ೩೫೦೦ ರಿಂದ- ೪೦೦೦ ಮಿ.ಮಿ. ನಷ್ಟು ಮಳೆ ಬೀಳುತ್ತದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಹೆಚ್ಚಿನ ಪಾಲು ಕೇವಲ ೨೦ ರಿಂದ ೨೫ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸುರಿಯುತ್ತದೆ.

ಅದರಲ್ಲಿಯೂ ಶೇ ೬೫ ರಷ್ಟು ಕೇವಲ ೭ ರಿಂದ ೧೦ ದಿನಗಳಲ್ಲಿಯೇ ಬರುವುದು ವಾಡಿಕೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ನೀರು ಕೇವಲ ೨೪ ಗಂಟೆಗಳಲ್ಲಿ ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಸೇರುತ್ತದೆ. ಅದುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿನ ನದಿಗಳನ್ನು ಜೀವಂತವಾಗಿಡಲು ಕಟ್ಟಿಗಳು ಬಹು ಮುಖ್ಯ. ಕಟ್ಟಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ದೊಡ್ಡ ಇಂಗು ಗುಂಡಿಗಳಂತೆ ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಿಸುತ್ತವೆ. ಸರಣಿ ಕಟ್ಟಿಗಳು ನದಿಯನ್ನು ಸದಾ ಜೀವಂತವಾಗಿಡುವ ಉತ್ತಮ ಉಪಾಯ. ಇನ್ನು ಕಟ್ಟಿಗಳಿಂದ ರೈತರ ಬದುಕಿಗೆ ಆಗುವ ಅನುಕೂಲ ಎಷ್ಟು ಮಹತ್ವದ್ದು ಎಂಬ ಬಗ್ಗೆ ಈಗಾಗಲೇ ತಿಳಿದಿದ್ದೇವೆ.

ಮರತ ಕಟ್ಟಿಗಳಿಗೆ ಮರುಜೀವ

ಕಾಸರಗೋಡು ಜಿಲ್ಲೆ ಹಾಗೂ ದಕ್ಷಿಣಕನ್ನಡದ ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹಿಂದೆ ನೂರಾರು ಕಟ್ಟಿಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಒಂದು ಅಂದಾಜಿನ ಪ್ರಕಾರ ಕಾಸರಗೋಡಿನ ಹತ್ತು ಪಂಚಾಯಿತಿಗಳಲ್ಲಿ ೫೦೦ ಕ್ಕಿಂತಲೂ ಮಿಕ್ಕಿ ಕಟ್ಟಿಗಳು ರೈತರಿಂದ ನಿರ್ಮಾಣವಾಗುತ್ತಿದ್ದವು. ಆದರೆ ಕ್ರಮೇಣ ಆರ್ಥಿಕ ಮುಗ್ಗಟ್ಟು, ಜನರ ಅಸಹಕಾರ, ಬೋರು ಸಾಕೆಂಬ ಅಹಂಕಾರಗಳಿಂದಾಗಿ ಕಟ್ಟಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಕ್ಷೀಣಿಸಿದವು. ತೂತು ಬಾವಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ಹೆಚ್ಚಾಯಿತು. ಪರಿಣಾಮ; ೧೯೮೩ ರಲ್ಲಿ ಕಾಸರಗೋಡು ಜಿಲ್ಲೆ ಏತಡ್ಡದ ಆಸುಪಾಸಿನಲ್ಲಿ ಆವರೆಗೆ ಕಂಡುಕೇಳರಿಯದ ಜಲಕ್ರಾಮವನ್ನೆದುರಿಸಿತು. ಇಲ್ಲಿನ ಮುಖ್ಯ ಬೆಳೆಗಳಾದ ತೆಂಗು, ಅಡಿಕೆ, ಬಾಳೆ, ಕರಿಮೆಣಸು, ಭತ್ತದ ಕೃಷಿ ಮುರುಟಿ ಹೋಗಿತ್ತು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಅಡಿಕೆ ಪತ್ರಿಕೆ ನಡೆಸಿದ ಸಮೀಕ್ಷೆಯೊಂದು ತೂತುಬಾವಿಗಳ ವೈಫಲ್ಯವನ್ನು ಎತ್ತಿ ತೋರಿಸಿತು. ಇವುಗಳಿಂದ ಪಾರ ಕಲಿತ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಕಟ್ಟಿದ ಪ್ರಸ್ತುತತೆ ಮನವರಿಕೆಯಾಯಿತು.

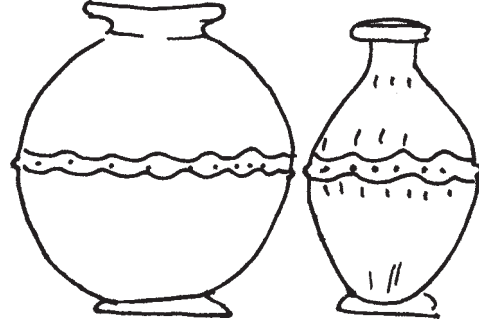
ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕ ಕಟ್ಟಿಗಳ ಪುನರಚನೆಯಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ಸುಧಾರಣೆಯ ಬಗೆಗೂ ಚರ್ಚೆ ಪ್ರಾರಂಭವಾಯಿತು. ಅನೇಕ ಸಮಸ್ಯೆಗಳ ಬಗ್ಗೆ ರೈತ-ರೈತರ ಮಟ್ಟದ ಸಂವಹನವು ಅತ್ಯಂತ ಯಶಸ್ವಿಯಾದವು. ಪಕ್ಕದ ರೈತರಲ್ಲೇ ಇದ್ದ ಅನೇಕ ಪರಿಹಾರ ಸೂತ್ರಗಳು ಆವರೆಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಅರಿವಿಗೆ ಬಂದಿರಲಿಲ್ಲ.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ; ಮಣ್ಣು ಕಲ್ಲಿನ ನಡುವೆ ಪ್ಲಾಸ್ಟಿಕ್ ಶೀಟು ಅಳವಡಿಕೆ...ಇತ್ಯಾದಿ. ಅನೇಕ ಜಲಜಾಧಾಗಳು, ಸಂವಾದ ಗೋಷ್ಠಿಗಳು, ಮಾಧ್ಯಮದವರ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳ ಸಾಧ್ಯತೆಯ ಕುರಿತು ಜನರ ಕಣ್ಣು ತೆರೆಸಿದವು.

ಈಗ ಮತ್ತೆ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಮರುಜೀವ ಪಡೆಯುತ್ತಿವೆ. ದಕ್ಷಿಣ ಕನ್ನಡದ ಇಡ್ಲಿ ಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಹೊಸಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆ ರೂಪುಗೊಂಡಿದೆ. ಡಾ. ವಾರಣಾಶಿ ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿಯವರ ಮುಂದಾಳತ್ವದಲ್ಲಿ ನಾಲ್ಕೈದು ಕಟ್ಟಡಗಳ ರಚನೆಯಾಗಿದೆ. ಕಡಿಂಜಿ ತೋಡಿನಲ್ಲಿ ೨೨ ವರ್ಷಗಳ ನಂತರ ಪುನರಚನೆಯಾದ ಕಟ್ಟಡ ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಿನ ವೆಂಕಟ್ರಮಣಭಟ್ಟರು ಕಳೆದು ಹೋದ ವಸ್ತು ಮರಳಿ ಪಡೆದ ಸಾರ್ಥಕ ಭಾವನೆ ತಾಳುತ್ತಾರೆ. ಅವರ ಪ್ರಕಾರ ಕಟ್ಟಡಗಳು ಕೃಷಿ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಭಾಗ. ಕಟ್ಟಡಗಳ ಪುನರುಜ್ಜೀವನದೊಂದಿಗೆ ಹಳೆಯ ಕಾಲದ ಒಗ್ಗಟ್ಟು, ಪಾಲುದಾರಿಕೆಗಳು ಮತ್ತೆ ನೂತನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಪಡೆದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿವೆ.

ಜಲತಜ್ಞರಾದ ಶ್ರೀಪದ್ಮಯವರ ಈ ಮಾತುಗಳು ಕಟ್ಟಡಗಳನ್ನು ಕಡೆಗಣಿಸುವವರಿಗೆ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ನೀಡುತ್ತವೆ. “ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ನಿಮ್ಮ ತಲೆಯ ಮೇಲೆ ಸುರಿಯುವ ಮಳೆ ಸುಲಭ ಲಭ್ಯವಿದ್ದೇನೆ, ಬೇಕಿದ್ದರೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊ ಎಂದು ಉಸುರುತ್ತದೆ ಮತ್ತೆ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ನಮ್ಮ ತೋಡು-ಹಳ್ಳ-ಹೊಳೆಗಳು ಒಂದು ಒಡ್ಡು ಕಟ್ಟಿದರೆ ನಾವು ನಿಮ್ಮವರಾಗಿತ್ತೇವೆ ಬೇಕಿದ್ದರೆ ಹಿಡಿದಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಿ ಎಂದು ಉಲಿಯುತ್ತವೆ. ಈ ಎರಡು ಸಂದೇಶಗಳಿಗೂ ಬೆಲೆ ಕೊಡದಿದ್ದರೆ ನೀವು ನಿಮ್ಮ ನಿಷ್ಠೆಯತೆಗೆ ಮುಂದಿನ ನಾಲ್ಕು ತಿಂಗಳ ಕಾಲ ಬೆಲೆ ತೆರಬೇಕಾಗುತ್ತದೆ.”

ಚಂದ್ರಶೇಖರ ಏತಡ್ಡ ಕೃಷಿಕರು. ಏತಡ್ಡ ಗ್ರಾಮದ ಕಟ್ಟಡಗಳ ಬಗ್ಗೆ ವಿಸ್ತೃತ ಅಧ್ಯಯನ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. ಹವ್ಯಾಸಿ ಬರಹಗಾರರು.

ಬಿಜಾಪುರದ ಬಾವಡಿಗಳು

ಸುಮಂಗಲಾ

ಆದಿಲ್ ಷಾಹಿ ಆಡಳಿತದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದ ಪ್ರಮುಖ ನೀರಿನ ಮೂಲವೇ ಬಾವಡಿಗಳು. ಇವುಗಳ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಆಕರ್ಷಕ ಕುಸುರಿ ಕೆತ್ತನೆ, ಗಾತ್ರ, ಸೌಂದರ್ಯ, ಭವ್ಯತೆಗಳು ಅತ್ಯಪೂರ್ವ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನಳನಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಮೋಹಕ ಬಾವಡಿಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ದಶಕದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಹಾಳುಗಡವಲಾಗಿದೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನವನವೀನ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಮ್ಮದಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ನಾವು ಬಾವಡಿಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ಧನಾತ್ಮಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಬೇಕಿದೆ.

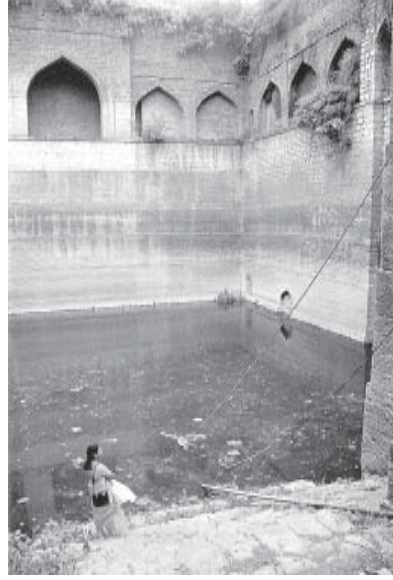
ಆದಿಲ್ ಷಾಹಿ ಅರಸರು ಉತ್ತಮ ಆಡಳಿತ, ಕಲೆ ಮತ್ತು ಸಂಗೀತಾಭಿಮಾನಕ್ಕೆ ಹೆಸರಾದಂತೆ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಪೂರೈಕೆ ಯೋಜನೆಗಳನ್ನೂ ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದ್ದರು. ಅವರಿಗೆ ನೀರು ದೈನಂದಿನ ಬದುಕಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಅವಶ್ಯಕ ವಸ್ತು ಮಾತ್ರವಾಗಿರಲಿಲ್ಲ. ಮನಸ್ಸು ತಣಿಸುವ ಜಲಕ್ರೀಡೆಯ ಭೋಗವಸ್ತುವೂ ಆಗಿತ್ತು. ಜತೆಗೆ ನಾವು ಈಗ ಹೇಳುವ ವಾಟರ್ ಹಾರ್ವೆಸ್ಟಿಂಗ್ ಕಲ್ಪನೆ ಅವರಲ್ಲಿ ಅದಾಗಲೇ ರೂಢಿಯಲ್ಲಿತ್ತು ಎನ್ನುವುದಕ್ಕೆ ಈಗಲೂ ಕುರುಹುಗಳು ಸಿಗುತ್ತದೆ. ಊರ ಹೊರಗಿನ ಗುಡ್ಡಗಳಲ್ಲಿ ನೀರನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಒತ್ತಡದ ಮೂಲಕ ಸುರಂಗದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಗರದ ಒಳಭಾಗಗಳಿಗೆ ನೀರು ಪೂರೈಸಲಾಗುತ್ತಿತ್ತು. ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಆದಿಲ್ ಷಾ ಮತ್ತು ಎರಡನೆಯ ಮಹಮ್ಮದ್ ಆದಿಲ್ ಷಾನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಎಷ್ಟು ದಟ್ಟವಾಗಿತ್ತೆಂದರೆ ಬಹುಶಃ ಈಗಿನ ನಗರಕ್ಕೆ ಬೇಕಾಗುತ್ತಿರುವ ಎರಡು ಪಟ್ಟು ನೀರನ್ನು ಆಗ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರಬಹುದು ಎಂದು ಇತಿಹಾಸ ತಜ್ಞರು ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಡುತ್ತಾರೆ. ಬಿಜಾಪುರ ನಗರದಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ೩೦ಕ್ಕಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಬಾವಡಿಗಳನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅವುಗಳ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯಲ್ಲಿ ತುಸು ಮಟ್ಟಿನ ಹೋಲಿಕೆಯಿದ್ದರೂ ಭಿನ್ನತೆ ಕೂಡ ಇದೆ. ತಾಜ್ ಬಾವಡಿ, ಚಾಂದ್ ಬಾವಡಿ, ಇಬ್ರಾಹಿಂಪುರ ಬಾವಡಿ, ನಗರ್ ಬಾವಡಿ, ಮಾಸ್ ಬಾವಡಿ, ಆಲಿಖಾನ್ ಬಾವಡಿ, ಲಂಗರ್ ಬಾವಡಿ, ಆಲಿಖಾನ್ ಬಾವಡಿ, ಅಗಜರ್ ಬಾವಡಿ, ದೌಲತ್ ಕೋಠಿ ಬಾವಡಿ, ಬಸ್ತಿ ಬಾವಡಿ, ಸಂದಲ್ ಬಾವಡಿ, ಮುಖಾರಿ ಮಸ್ಜಿದ್ ಬಾವಡಿ, ಸೋನಾರ್ ಬಾವಡಿ ಒಂದೇ ಎರಡೇ.. ಬಾವಡಿಗಳ ಪಟ್ಟಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಲೇ ಹೋಗುತ್ತದೆ. ಈ ಎಲ್ಲವುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಜ್ ಬಾವಡಿ ಹಾಗೂ ಚಾಂದ್ ಬಾವಡಿಗಳು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು, ಮೋಹಕ ವಾಸ್ತು ಶಿಲ್ಪವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ಇಂದಿಗೂ ಪ್ರವಾಸಿಗರನ್ನು ಆಕರ್ಷಿಸುವಂತಿದೆ. ಗಾತ್ರ ಮತ್ತು ಭವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ತಾಜ್ ಬಾವಡಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಂತರೆ ಚಾಂದ್ ಬಾವಡಿ ಮತ್ತು ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಬಾವಡಿ ಎರಡು ಮತ್ತು ಮೂರನೆಯ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿದೆ.

ಬಾವಿ ಎಂದಾಕ್ಷಣ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವೃತ್ತಾಕಾರದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿರುವ ಅಥವಾ ಮೆಟ್ಟಿಲುರಹಿತ ಬಾವಿಯ ಚಿತ್ರ ಮೂಡುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಸಾಧಾರಣ ಬಾವಿಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಬಾವಡಿಗಳಿಗೂ ತುಂಬ ವ್ಯತ್ಯಾಸವಿದೆ. ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸ ಮೂಲಭೂತವಾಗಿ ವಾಸ್ತು ರಚನೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಇದೆ. ಹೆಚ್ಚಿನ ಬಾವಡಿಗಳು ಚೌಕವಾಗಿರುತ್ತವೆ. ಬಾವಡಿಯ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವಂತೆ ಒಳಗೋಡೆಯ ಮಗ್ಗುಲಲ್ಲಿ ಕಾಲುದಾರಿಗಳು (ಪ್ಯಾಸೇಜ್), ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಎಡ, ಬಲ ಹಾಗೂ ಎದುರಿಗೆ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ದಾಣಗಳು(ಹಾಲ್ವಿಂಗ್ ರೂಂ) ಇವೆ. ಕಾಲುದಾರಿ ಮತ್ತು ನಿಲ್ದಾಣಗಳಿಲ್ಲದ ಚಿಕ್ಕ ಬಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಅಥವಾ ಕೆಲವೇ ಕೆಲವು ಬಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಪಕ್ಕಕ್ಕೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿವೆ. ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರಕ್ಕೆ ಸರಿಯಾಗಿ ಎದುರು ಇರುವ ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ (ಪ್ಯಾರಾಪೆಟ್ ವಾಲ್‌ನಲ್ಲಿ) ಕಮಾನುಗಳು, ಕುಸುರಿ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕೆಲಸ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದು ಸ್ಥೂಲವಾಗಿ

ಎಲ್ಲ ಬಾವಡಿಗಳ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಸ್ತುರಚನೆ. ಈ ಮೂಲಭೂತ ವಾಸ್ತುರಚನೆಯಿದ್ದರೂ ಪ್ರತೀ ಬಾವಡಿಯ ಒಟ್ಟಾರೆ ವಾಸ್ತುಶೈಲಿ ತುಸು ಭಿನ್ನತೆಯನ್ನೂ ಒಡಮೂಡಿಸಿಕೊಂಡು ಇರುವುದರಿಂದಲೇ ಈ ಎಲ್ಲ ಬಾವಡಿಗಳು ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವದ್ದೆನ್ನಿಸುತ್ತದೆ.

ಚಾಂದ್ ಬಾವಡಿ

ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೫೪೯ರಲ್ಲಿ ಆಲಿ ಆದಿಲ್ ಷಾನು ತನ್ನ ರಾಣಿ ಚಾಂದ್ ಬೀಬಿಯ ಗೌರವಾರ್ಥ ಈ ಬಾವಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದಾನೆ. ವಿಜಾಪುರ ನಗರದ ಶಹಪುರ ಅಗಸಿಯಿಂದ ಸುಮಾರು ೪೦೦ ಅಡಿಗಳ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಬಾವಡಿಯ ಅಳತೆ ಪೂರ್ವ ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ೧೪೪ ಅಡಿ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ೧೫೬ ಅಡಿಗಳು. ಚೌಕೋನಾಕಾರದ ಬಾವಡಿಯ ಸುತ್ತಲೂ ಕಟ್ಟಿದ ಕಲ್ಲಿನ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು ಕೆಳಗೆ ಹೋಗುತ್ತ ಕ್ರಮೇಣ ಸಣ್ಣದಾಗಿವೆ. ದೊಡ್ಡ ಕಮಾನಿನ ಮಹಾದ್ವಾರ ಬಾವಡಿಯ ಗೋಡೆಗಳಿಗೇ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿದೆ. ಉಳಿದ ಮೂರು ಕಡೆ ಕಮಾನಿನ ದೊಡ್ಡ ಕಿಂಡಿ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಾಗೂ ಚಿಕ್ಕ ಕಮಾನುಗಳು ಗೋಡೆಗುಂಟ ಇದ್ದು ಬಾವಡಿಯ ಕಡೆ ಮುಖಮಾಡಿದೆ. ಸುಮಾರು ನಾಲ್ಕು ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕಾಲುದಾರಿಯು ಬಾವಡಿಯ ಒಳಗೋಡೆಗೆ ಅಂಟಿಕೊಂಡಿದೆ. ಇದು ತದನಂತರ ಕಟ್ಟಿಸಿದ ತಾಜ್ ಬಾವಡಿಗೆ ಮಾದರಿಯಾಗಿರಬಹುದು.

ತಾಜ್ ಬಾವಡಿ

ಮೊದಲ ಆದಿಲ್ ಷಾನ ನಂತರ ಪಟ್ಟಕ್ಕೆ ಬಂದ ಎರಡನೆಯ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಆದಿಲ್ ಷಾನು ತನ್ನ ಹೆಂಡತಿ ತಾಜ್ ಸುಲ್ತಾನಾಳ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೨೦ರಲ್ಲಿ ಗಾತ್ರ ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಭವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಮೊದಲ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವಂತಹ ಈ ಬಾವಡಿಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಮಕ್ಕಾ ಮಹಾದ್ವಾರದಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕಿರುವ ಇದು (ಇಂದಿನ ಬಸ್‌ಸ್ಟಾಂಡಿನ ಹಿಂಭಾಗದಲ್ಲಿ) ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ೩೫ ಎತ್ತರವಾದ ಭವ್ಯವಾದ ಕಮಾನಿನ ಮಹಾದ್ವಾರವನ್ನು ಹೊಂದಿದೆ. ಮಹಾದ್ವಾರದ ತುದಿಯಲ್ಲಿ ಎರಡೂ ಕಡೆಯೂ ಅಷ್ಟಕೋನಾಕೃತಿಯ ಗುಮ್ಮಟ ಗೋಪುರಗಳಿವೆ. ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರದ ಎದುರಾಗಿ ಪ್ಯಾರಾಪೆಟ್‌ವಾಲ್ ಇದೆ. ಈ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಇರುವ ಒಂದು ವಿಶಾಲ ನಿಲ್ದಾಣದ ಎರಡೂ ಬದಿಯಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭವಾದ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು ನೀರಿನ ತಳದವರೆಗೂ ಮುಟ್ಟಿದೆ. ಗೋಡೆಯ ಒಳಮಗ್ಗಲಿನ ಮೂರು ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಆರು ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕಾಲುದಾರಿ (ಪ್ಯಾಸೇಜ್) ಇದೆ. ಪೂರ್ವ, ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕುಗಳಲ್ಲಿ ಬಾವಿಯ ಗೋಡೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡು ಇರುವ ಈ ಕಾಲುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ವಿಶ್ರಾಂತಿಧಾಮಗಳಿವೆ. ಅವುಗಳನ್ನು ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಉಪಯೋಗಕ್ಕೇಂದು ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದ ಎರಡೂ ಬದಿಗೆ ಇರುವ ಗ್ಯಾಲರಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತು ಬಾವಡಿಯ ಪೂರ್ಣ ನೋಟವನ್ನು ಕಣ್ಣು ತುಂಬಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು. ಗ್ಯಾಲರಿಯ ಎಲ್ಲ ಕಮಾನುಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕೆತ್ತನೆಯ ಕುಸುರಿ ಕೆಲಸವನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಬಾವಡಿಯು ೧೨೦ ಅಡಿ ಉದ್ದ, ೧೦೦ ಅಡಿ ಅಗಲ ಹಾಗೂ ೫೩ ಅಡಿ ಆಳವಿದೆ.

ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಬಾವಡಿ

ಮೇಲಿನ ಎರಡು ಬಾವಡಿಗಳ ಹೊರತಾಗಿ ಉಳಿದ ಬಾವಡಿಗಳನ್ನು ಯಾರು ಯಾವಾಗ ಕಟ್ಟಿದರೆಂಬ ಖಚಿತ ಮಾಹಿತಿ ದೊರಕುವುದಿಲ್ಲ. ಗಾತ್ರ, ಸೌಂದರ್ಯ ಮತ್ತು ಭವ್ಯತೆಯಲ್ಲಿ ಅನಂತರದ ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಬಾವಡಿ ನಿಲ್ಲುತ್ತದೆ. ಇಬ್ರಾಹಿಂಪುರದ ರೈಲ್ವೆ ಗೇಟಿನಾಚೆ ಇರುವ ಈ ಬಾವಡಿಗೆ ಚಿಕ್ಕ ಕಾಂಪೌಂಡನ್ನು

ಕಟ್ಟಲಾಗಿದೆ. ಹೊರಗಿನಿಂದ ನೋಡಿದರೆ ಕಾಂಪೌಂಡ್ ಒಳಗೆ ಭವ್ಯವಾದ ಬಾವಡಿ ಇರಬಹುದೆಂದು ಕಲ್ಪನೆ ಕೂಡ ಬಾರದಂತಿರುವ ಇಲ್ಲಿ ಒಳ ಹೋಗುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿಯೇ ಕೆಳಗೆಹೋಗಲು ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿದ್ದು, ಚೌಕಾಕಾರದ ಆಳವಾದ ವಿಶಾಲವಾದ ಬಾವಡಿ ಕಣ್ಣಿನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅರ್ಧ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಅನಂತರ ಎಡಕ್ಕೆ, ಬಲಕ್ಕೆ ಗೋಡೆಯ ಒಳಮಗ್ಗುಲಿನಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ಮೂರು ಅಡಿ ಅಗಲದ ಕಾಲುದಾರಿ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈ ಕಾಲುದಾರಿಯಿಂದ ಬಾವಿಯ ಎಡ ಮತ್ತು ಬಲ ಮಗ್ಗುಲಿಗಿರುವ ಚಿಕ್ಕ ನಿಲ್ದಾಣವನ್ನು ತಲುಪಬಹುದು. ಬಲಭಾಗದ ನಿಲ್ದಾಣದಲ್ಲಿ ನೀರೆತ್ತಲು ನಗರಸಭೆಯವರು ಪಂಪ್‌ಸೆಟ್ ಅಳವಡಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಲಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಎಡಭಾಗದಲ್ಲಿ ಏನೂ ಇಲ್ಲದ್ದರಿಂದ ಅಲ್ಲಿ ಹೋಗಿ ನಿಂತು ಇಡೀ ಬಾವಡಿಯನ್ನು ವೀಕ್ಷಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಹೀಗೆ ಕಮಾನಿನ ಕೆಳಗೆ ಕಣ್ಣೆರೆಗೆ ನಿಂತಾಗ ಸಿಗುವ ನೋಟ ಮುದವೆನ್ನಿಸುವಂತಿದ್ದು, ಆಳವಾದ, ವಿಶಾಲವಾದ ಬಾವಡಿ, ಎದುರಿನ ಕಮಾನಿನ ಗೋಡೆ, ಅದರ ಸುತ್ತಲಿನ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪ, ಬಾವಿಯ ಗೋಡೆಯ ಮೇಲ್ಭಾಗಕ್ಕೆ ಬೆಳೆದ ಕುರುಚಲು ಗಿಡಗಳ ಬಳ್ಳಿ, ಹಾರಾಡುವ ಪಾರಿವಾಳ ಮತ್ತಿತರ ಹಕ್ಕಿಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ ನೋಟ ನಿಜಕ್ಕೂ ವಿಹಂಗಮ.

ಈ ಮೂರು ದೊಡ್ಡ ಬಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಚಾಂದ್ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಕಸ, ಕಡ್ಡಿ, ಎಲ್ಲ ರೀತಿಯ ಹೊಲಸು ತುಂಬಿ ಅದು ಸಾರ್ವಜನಿಕ ಕಸದ ತೊಟ್ಟಿಯಾಗಿದ್ದು ಕೊನೆಯುಸಿರೆಳೆದಿದೆ. ತಾಜ್ ಬಾವಡಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಉಸಿರಾಡುತ್ತಿದೆ. ಆದರೆ ತಾಜ್ ಬಾವಡಿಯ ನೀರು ಪಾಚಿಗಟ್ಟಿದ್ದು ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದ ಬಳಿಯೇ ಬಟ್ಟೆ, ಪಾತ್ರೆ ತೊಳೆಯುವುದರಿಂದ ನೀರು ಗಲೀಜಾಗಿದೆ. ಇಲ್ಲಿಯ ಹಿಂಬದಿಯ ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ಎರಡೂ ಕಾಲಾರಿಗಳೂ ಮಲಮೂತ್ರದಿಂದ ಗಲೀಜಾಗಿದೆ. ಹಿಂಬದಿಯ ನಿಲ್ದಾಣದ ಬಳಿಯ ನೀರು ಸ್ವಲ್ಪ ತಿಳಿಯಾಗಿದೆ. ಆರೇಳು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ನಗರಸಭೆಯವರು ಹೂಳೆತ್ತಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿದ್ದರೂ ಸುತ್ತಲಿನವರ, ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಮನೋಭಾವದಿಂದ ಮತ್ತೆ ಹೊಲಸಾಗಿದೆ. ತಾಜ್ ಬಾವಡಿಯ ಸುತ್ತಮುತ್ತ ಹಾಗೂ ಗ್ಯಾಲರಿಗಳನ್ನು ಸ್ವಚ್ಛಪಡಿಸಿ, ಬಟ್ಟೆ, ಪಾತ್ರೆ ತೊಳೆಯದಂತೆ, ಕಸಕಡ್ಡಿ ಚೆಲ್ಲದಂತೆ ನಿಷೇಧಿಸಿದರೆ ಅದು ಒಳ್ಳೆಯ ಪ್ರವಾಸಿ ತಾಣವಾಗಬಲ್ಲದು.

ಚಾಂದ್ ಬಾವಡಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲೇ ವಾಸವಾಗಿರುವ ಖಾಜೀ ಪಟೇಲ್ ಹೇಳುವಂತೆ ಬಾವಡಿಯ ನೀರು ಪಾಚಿಗಟ್ಟಿ ಉಪಯೋಗಿಸಲು ಬಾರದಂತಿರುವುದು ಕಳೆದ ಎಂಟು ಹತ್ತು ವರ್ಷಗಳಿಂದ. ಹೂಳೆತ್ತದೇ ಸ್ವಲ್ಪ ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತಿರುವಂತೆಯೇ ಕಸದ ಗುಂಡಿಯಂತೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಮನೆಯವರು ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಬಾವಡಿ ಹೀಗಾಗಿದೆ ಎನ್ನುವುದು ಅವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯಲ್ಲಿದ್ದು, ತಾಜ್ ಬಾವಡಿಯ ಮೇಲ್ವಿಚಾರಣೆ ನೋಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಶಂಕರ ನಾಯಕ್ ಅವರು ಹೇಳಿದಂತೆ ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ನಗರಸಭೆಯವರು ಹೂಳೆತ್ತಿಸಿರುವುದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯ ನೀರು ಚಾಂದ್‌ಬಾವಡಿಯಷ್ಟು ಕೆಟ್ಟಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಬಾವಡಿಯ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳ ಮೇಲೆ ಕುಳಿತು ಅಕ್ಕಪಕ್ಕದವರು ಪಾತ್ರೆ, ಬಟ್ಟೆ ತೊಳೆಯುವುದು ಇತ್ಯಾದಿ ಸಕಲ ಕೆಲಸಗಳಿಗೂ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದರಿಂದ ಮತ್ತು ಕಾಲುದಾರಿಯಲ್ಲಿ ಗಲೀಜು ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮತ್ತೆ ಹಾಳಾಗಿದೆ. ಸುತ್ತಲಿನ ಜನರಲ್ಲಿ ಆ ಸ್ಮಾರಕಗಳು ನಮ್ಮದು, ಬಾವಡಿಯೊಂದು ಜೀವಂತವಾಗಿದ್ದರೆ ನಮ್ಮ ನೀರಿನ ಸಮಸ್ಯೆಯನ್ನು ಸಾಕಷ್ಟು ಬಗೆಹರಿಸಿಕೊಳ್ಳಬಹುದು ಎಂಬ ಅರಿವು ಮೂಡಬೇಕು, ಬರೀ ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯವರು ಏನೂ ಮಾಡಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ ಎಂಬ ನಿಲುವು ಅವರದ್ದು.

ಇನ್ನುಳಿದ ಬಾವಡಿಗಳು

ಲಂಗರ್ ಬಾವಡಿ ಮತ್ತು ಅಜಗರ್ ಬಾವಡಿಗಳೆರಡೂ ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರೋಜಾದ ಬಲಭಾಗದ ಹೊಲದಲ್ಲಿವೆ. ಲಂಗರ್ ಬಾವಡಿ ಚಿಕ್ಕದಾದರೂ ಬಾವಿಯ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿರುವ ಚಂದದ ಕಮಾನು, ಅಲ್ಲಿಂದ ಬಾವಿಗಳಿಯಲು ಇರುವ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳು ಮತ್ತು ಕಮಾನಿನ ನಿಲ್ದಾಣದ ಮೇಲ್ಭಾಗದ

ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದಿಂದಾಗಿ ಗಮನ ಸೆಳೆಯುತ್ತದೆ. ಅಜಗರ್ ಬಾವಡಿ ಈಗ ಖಾಸಗಿ ಒಡತನದಲ್ಲಿದ್ದು, ಲಂಗರ್ ಬಾವಡಿಗಿಂತ ದೊಡ್ಡದಿದ್ದರೂ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂತಹ ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪವನ್ನೇನೂ ಹೊಂದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಎರಡರ ನೀರೂ ಉತ್ತಮ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದು, ಕುಡಿಯಲು ಮತ್ತು ಕೃಷಿಗೆ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಇಬ್ರಾಹಿಂ ರೋಜಾಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ದಾರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುವ ಆಲಿಖಾನ್ ಬಾವಡಿಯನ್ನು ಸುತ್ತಲಿನ ಜನರು ತಿಪ್ಪೆಯಂತೆಯೇ ಬಳಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಬಾವಡಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡತೆಯೇ ಒಂದು ಮಸೀದಿಯಿದ್ದು, ಕಡೆಗೆ ಮಸೀದಿಯವರಾದರೂ ಇದರ ಹೂಳೆತ್ತಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಮಾಡಿದರೆ ನಮಾಜಿಗೆ ಬರುವವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗವಾದೀತು.

ಆಲಿಖಾನ್ ಬಾವಡಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಕೊಳವೆಬಾವಿ ಇದ್ದು, ಬಹುಶಃ ಬಾವಡಿಯ ಅಂತರ್ಜಲದ ಸೆಲೆ ಬೋರ್‌ವೆಲ್ ಕಡೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು ಮತ್ತು ಬಾವಡಿಯ ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಾಗಲು ಇದೂ ಒಂದು ಕಾರಣವಿರಬೇಕು ಎಂದು ಅಲ್ಲಿ ಬಹಳ ವರ್ಷಗಳಿಂದ ವಾಸಿಸುತ್ತಿರುವ ರಿಕ್ನಾ ಚಾಲಕ ಲತೀಫ್ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಬಡೇಕಮಾನಿನ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ನಗರ್ ಬಾವಡಿಯ ನೀರು ಸಾಕಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದ್ದು, ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯಲು, ಪಾತ್ರೆ ತೊಳೆಯಲು ಮತ್ತು ಪಕ್ಕದ ಹೊಲಕ್ಕೆ ನೀರಾವರಿಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತದೆ.

ಇನ್ನು ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿಯ ಪ್ರವೇಶದಲ್ಲಿ ಎಂಟು ಹತ್ತು ಬಾವಡಿಗಳಿವೆ. ಬಗದಾದಿ ಬಾವಡಿಯು ಮಸೀದಿಯೊಂದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಕಸಕಡ್ಡಿ ತುಂಬಿದೆ. ಡಾ. ಮುನೀರ್ ಭಾಂಗಿಯವರ ಮನೆಯ ಆವರಣದಲ್ಲಿರುವ ಝಾನ್ಸಾ ಬಾವಡಿಯು ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಿದೆ ಮತ್ತು ನೀರೂ ಸಾಕಷ್ಟಿದೆ. ಮುನೀರ್ ಭಾಂಗಿಯವರ ಕೆಲಸದ ಸಹಾಯಕ ಹೇಳಿದಂತೆ ಈ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನೀರು ಬತ್ತುವುದಿಲ್ಲ.

ನಾಲಬಂದ ಬಾವಡಿಯ ಕತೆಯೂ ಇದೇ. ದೌಲತ್ ಕೋರಿ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ನೀರೇ ಇಲ್ಲದೆ ಕಸದ ತೊಟ್ಟಿಯಾಗಿದೆ. ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿಯ ಹಿಂದಿರುವ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಪಾಚಿಗಟ್ಟಿದ ನೀರಿದ್ದು, ಸುತ್ತಲಿನ ಪ್ರದೇಶ ಸಾರ್ವಜನಿಕರ ಮೂತ್ರಾಲಯದಂತಿದೆ. ಪೇರಿ ಬಾವಡಿಯ ನೀರು ಪಾಚಿಗಟ್ಟಿದ್ದರೂ ನಗರ ಸಭೆಯವರು ಅಲ್ಲಿಂದ ನೀರೆತ್ತುವ ವ್ಯಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದು ಟ್ಯಾಂಕ್ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಬಟ್ಟೆ ಒಗೆಯುವ ಕಲ್ಲು ಹಾಕಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಬಸ್ಸಿ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇದೇ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಇದೆ. ಜುಮ್ಮಾ ಮಸೀದಿಯ ಸುತ್ತ ಮುತ್ತಲಿನ ಎಲ್ಲ ಬಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ

ಬಸ್ತಿ ಬಾವಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡದಾಗಿದ್ದು, ನೀರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಬಸ್ತಿ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಾದರೂ ಇನ್ನುಳಿದ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಸುತ್ತಲಿನ ತಾವೆಲ್ಲ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತೇವೆ ಎಂದು ಅಲ್ಲಿಯೇ ವಾಸಿಸುವ ಮೆಹರುನ್ನೀಸಾ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಅದನ್ನು ಚೆನ್ನಾಗಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಬೇಕೆಂಬ ಕುರಿತು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಯೋಚಿಸದಿದ್ದರೂ ಯಾರೋ ಪುಣ್ಯಾತ್ಮರು ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಕಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ, ನಮಗೆ ಈಗಲೂ ನೀರುಣಿಸುತ್ತಿದೆ ಎಂದು ಇಲ್ಲಿನವರ ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇನ್ನು ನಗರದ ಮಧ್ಯದ ಮಾರ್ಕೆಟ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂದಲ್ ಮಸ್ಜಿದ್ ಬಾವಡಿ, ಮಂತ್ರಿ ಬಾವಡಿ, ಮುಖಾರಿ ಮಸ್ಜಿದ್ ಬಾವಡಿ (ಪೋಸ್ಟ್ ಆಫೀಸ್ ಆವರಣದಲ್ಲಿ) ಇತ್ಯಾದಿ ಬಾವಡಿಗಳಿವೆ. ಸಂದಲ್ ಮಸ್ಜಿದ್ ಬಾವಡಿ ಹಾಗೂ ಮುಖಾರಿ ಮಸ್ಜಿದ್ ಬಾವಡಿಯ ನೀರು ಚೆನ್ನಾಗಿದೆ. ಮುಖಾರಿ ಮಸ್ಜಿದ್ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿರುವ ಪ್ರಾಸೇಜಿನಲ್ಲಿ ಬಾವಿಯ ಮುಂದಿರುವ ಹನುಮಂತ ದೇವರ ಗುಡಿಯಿಂದ ತೆಂಗಿನಕಾಯಿ, ಹಾರಗಳು ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಸರ್ಜಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಹಾಕುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಗಲೀಜಾಗಿದ್ದು, ಗುಡಿಗೆ ಬರುವವರು ಏನೂ ಎಸೆಯದಂತೆ ಕ್ರಮ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವುದು ಅಗತ್ಯವಿದೆ. ಇನ್ನು ಎಸ್‌ಎಸ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಇರುವ ಬರೀದ ಬಾವಡಿ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಹೆಸರಿಗೆ ತಕ್ಕಂತೆ ಬರಿದಾಗಿದೆ. ಅದರಲ್ಲೇಗೆ ಕೆಸರು ತುಂಬಿದೆ. ಇದರ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಇನ್ನೊಂದು ಬಾವಡಿಯಿದ್ದು ಈಗ ಆ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಕೊಂಚವೂ ನೀರಿಲ್ಲ. ಸುತ್ತಲೂ ನಾಲ್ಕಾರು ಕೊಳವೆ ಬಾವಿಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ನೀರು ಬತ್ತಿಹೋಗಿರಬಹುದು.

ಗೋಲಗುಂಬಜ್‌ನ ಹಿಂದಿರುವ ಮಾಸ್ ಬಾವಡಿಯು ಚೌಕಾಕಾರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಒಂದು ಭಾಗದಲ್ಲಿ ಸಾಕಷ್ಟು ದೊಡ್ಡ ಕಮಾನು ಇದೆ. ನೀರೂ ಸಾಕಷ್ಟು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಗೋಲಗುಂಬಜ್‌ನ ಗಾರ್ಡನ್‌ಗೆ ಈ ನೀರನ್ನು ಬಳಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸ್ಟೇಷನ್ ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಹಾಸೀಮ್‌ಪೀರ್ ಬಾವಡಿ ಮತ್ತು ರಿಮ್ಯಾಂಡ್ ಹೋಮ್‌ನ ಒಳಗಿರುವ ಎರಡು ಬಾವಡಿಗಳು, ಮುಬಾರಕ್‌ಖಾನ್ ಮಹಲ್ ಬಳಿ ಇರುವ ಮುಬಾರಕ್‌ಖಾನ್ ಬಾವಡಿ ಇವುಗಳ ಕಥೆಯೂ ಮೇಲಿನದಕ್ಕಿಂತ ಭಿನ್ನವೇನಲ್ಲ.

ಬಸ್‌ನಿಲ್ದಾಣಕ್ಕೆ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿರುವ ನವಾಬಾಗ್‌ನ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಸಂದಲ್ ಬಾವಡಿ, ಮಂಟೆ ಬಾವಡಿ, ರಾಮಬಾಯಿ ಬಾವಡಿ ಇದ್ದು, ಮಂಟೆ ಬಾವಡಿ ದೊಡ್ಡ ಹೊಂಡದಂತಿದೆ. ರಾಮಬಾಯಿ ಬಾವಡಿ ನೀರನ್ನು ಕುಡಿಯಲು ಬಿಟ್ಟು ಇನ್ನುಳಿದ ಮನೆಬಳಕೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸಲಾಗುತ್ತಿದೆ. ಸಂದಲ್ ಬಾವಡಿ ಇನ್ನುಳಿದ ಭಾವಡಿಗಳಂತೆ ಚೌಕಾಕಾರದ ಬಾವಡಿಗಳನ್ನು ಹೋಲುವಂತಿದ್ದು, ಪಾಚೆಗಟ್ಟಿದ ನೀರನ್ನು ಬಟ್ಟೆಗೆ ಪಾತ್ರೆಗೆ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಾರೆ. ಬಾವಡಿಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಮಸೀದಿಯ ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯೇ ಕೊಳವೆಬಾವಿ ಇರುವುದರಿಂದ ಈಗ ಬಾವಿಯಲ್ಲಿ ಅಂತರ್ಜಲ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರಬಹುದು.

ಈ ಎಲ್ಲ ಬಾವಡಿಗಳು ಚೆಚ್ಚಿಕವಾಗಿದ್ದು, ಗೋಡೆಯಲ್ಲಿ ಕಮಾನುಗಳನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದರೆ ಮೀನಾಕ್ಷಿಚೌಕ್ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿರುವ ಸೋನಾರ್ ಬಾವಡಿ ಮತ್ತು ಗುಂಡ ಬಾವಡಿಗಳು ವೃತ್ತಾಕಾರದಲ್ಲಿದೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿಯ ಕಾಳಿಕಾ ದೇವಸ್ಥಾನದ ವಿಸರ್ಜಿತ ವಸ್ತುಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಗುಂಡಬಾವಡಿಗೆ ಎಸೆಯುವುದರಿಂದ ಅದು ನೀರೇ ಕಾಣದಂತೆ ಮುಚ್ಚಿಕೊಂಡಿದೆ.

ಬಾವಡಿಗಳ ಮಹತ್ವ ಹಾಗೂ ಸಂರಕ್ಷಣೆ

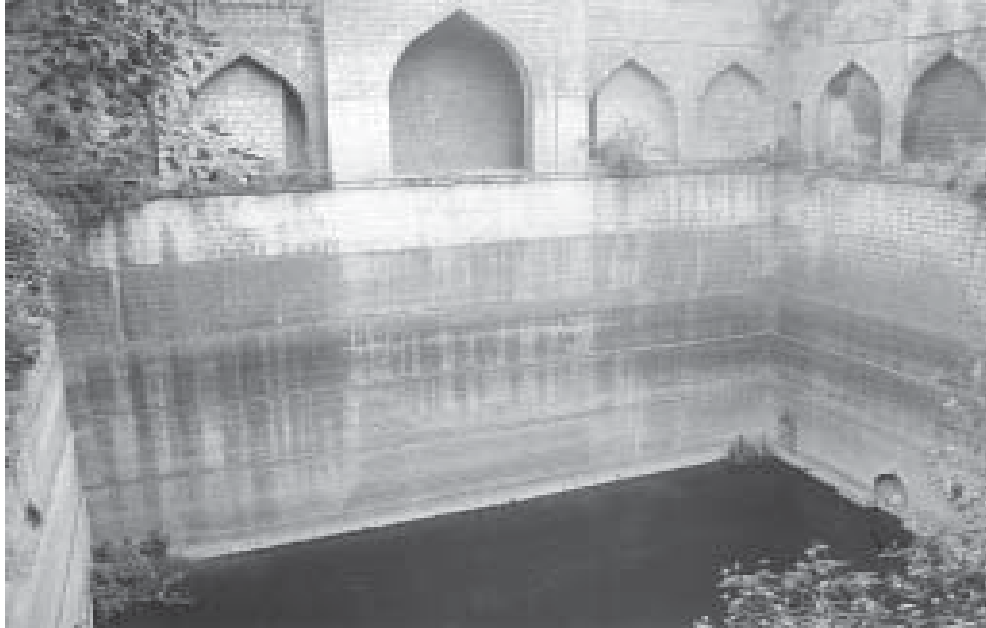
ವಾಸ್ತುಶಿಲ್ಪದ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವವನ್ನಿಸುವ ಬಾವಡಿಗಳೆಂದರೆ ತಾಜ್‌ಬಾವಡಿ, ಚಾಂದ್‌ಬಾವಡಿ, ಮತ್ತು ಇಬ್ರಾಹಿಂ ಪುರ ಬಾವಡಿ. ಜನವಸತಿಯಿಂದ ತುಸು ದೂರಕ್ಕಿರುವುದರಿಂದ ನೀರು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ಇಬ್ರಾಹಿಂಪುರ ಬಾವಡಿ, ಲಂಗರ್ ಬಾವಡಿ, ಅಜಗರ್ ಬಾವಡಿ, ಮುಖಾರಿ ಮಸ್ಜಿದ್ ಬಾವಡಿ, ಮಾಸ್ ಬಾವಡಿ. ಈ ಬಾವಡಿಗಳಲ್ಲಿ ಜಲಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಮತ್ತು ಸಸ್ಯಗಳು ಇರುವುದರಿಂದ ಖರೇ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಇವು ಜೀವಂತ ಬಾವಡಿಗಳು. ಸುತ್ತಲೂ ಮನೆಯಿದ್ದರೂ ನೀರು ಚೆನ್ನಾಗಿರುವುದೆಂದರೆ ಸೋನಾರ್ ಬಾವಡಿಯಲ್ಲಿ ಮಾತ್ರ. ಸುತ್ತಲೂ ಗಲೀಜಿದ್ದರೂ ತುಂಬ ಮೀನುಗಳಿಂದ ಕೂಡಿ ಸಾಕಷ್ಟು ನೀರು ಹೊಂದಿರುವುದು ಬಸ್ತಿ ಬಾವಡಿ.

ಬಾವಡಿಗಳ ನೀರು ಕೆಡಲು ಮುಖ್ಯ ಕಾರಣವೆಂದರೆ ಅಲ್ಲಿಯೇ ಪಾತ್ರೆ ಮತ್ತು ಬಟ್ಟೆ ತೊಳೆಯುವುದು, ಜತೆಗೆ ತೆಂಗಿನ ಕಾಯಿಗಳು, ಹೂವಿನ ಹಾರಗಳು, ಮದುಮಕ್ಕಳ ಬಾಸಿಂಗದಿಂದ ಗಣಪತಿಯವರೆಗೆ ಏನೆಲ್ಲವನ್ನೂ ನೀರಿನಲ್ಲಿಯೇ ವಿಸರ್ಜಿಸಬೇಕೆಂಬ ಸುತ್ತಲಿನ ಜನರ ನಂಬಿಕೆ. ಇತ್ತೀಚಿನ ವರ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ನೀರು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತ ಬಂದ ಹಾಗೆ ಅದನ್ನು ಹೂಳೆತ್ತಿಸಿ ಸ್ವಚ್ಛ ಪಡಿಸಿ, ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ನೀರನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಬೇಕೆಂಬ ಅರಿವಿನ ಬದಲಾಗಿ ಅದನ್ನು ಕಸದ ತೊಟ್ಟಿಯಂತೆ ಉಪಯೋಗಿಸುವುದು ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಜತೆಗೆ ನಗರಸಭೆಯ, ಪುರಾತತ್ವ ಇಲಾಖೆಯ ಹಾಗೂ ಪ್ರವಾಸೋದ್ಯಮ ಇಲಾಖಾ ಅಧಿಕಾರಿಗಳ ದಿವ್ಯ ನಿರ್ಲಕ್ಷ್ಯ ಹಾಗೂ ನಿಷ್ಕಾಳಜಿ, ಬಾವಿಯ ಗೋಡೆಯನ್ನೇ ಆಧರಿಸಿಕೊಂಡು ಒತ್ತುವರಿ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಕಟ್ಟಡ ಎಬ್ಬಿಸಿರುವುದು, ಗಲೀಜಾದ ಗಟಾರದ ನೀರನ್ನು ಬಾವಡಿಗೆ ಬಿಡುವುದು ಹೀಗೆ ಬಾವಡಿಗಳ ಅವಸಾನಕ್ಕೆ ಅನೇಕ ಕಾರಣಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿ ಮಾಡಬಹುದಾಗಿದೆ.

ಬಾವಡಿಗಿಂತ ಭಿನ್ನವಾಗಿರುವ ನೀರಾವರಿ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ತಾಲಾಬ್. ತಾಲಾಬ್ ಎಂದರೆ ಕೆರೆ. ಆದಿಲ್‌ಷಾಹಿ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನೀರು ಪೂರೈಕೆಗೆ ಆ ಕಾಲಘಟ್ಟದಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ನವೀನವೆನ್ನಿಸಬಹುದಾದ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ಅವರು ಆವಿಷ್ಕಾರ ಮಾಡಿದ್ದರು ಎಂಬುದಕ್ಕೆ ಬೇಗಂ ತಾಲಾಬ್ ಒಂದು ಮಾದರಿಯಾಗಿದೆ.

ಬೇಗಂ ತಾಲಾಬ್

ಬಿಜಾಪುರದಿಂದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ಎರಡು ಮೈಲಿ ದೂರದಲ್ಲಿರುವ ಎತ್ತರದಲ್ಲಿರುವ ಕೆರೆಯೇ ಬೇಗಂ ತಾಲಾಬ್. ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೬೫೦ರಲ್ಲಿ ಅಫ್ಘಲ್‌ಖಾನನ ಉಸ್ತುವಾರಿಯಲ್ಲಿ ಮಹಮ್ಮದ್ ಆದಿಲ್‌ಷಾ ಇದನ್ನು ಕಟ್ಟಿದನು. ಇದಕ್ಕಿಂತ ಮೊದಲು ಇವನ ಅಜ್ಜ ಅಂದರೆ ಮೊದಲ ಆಲಿ ಆದಿಲ್‌ಷಾನು ತೊರವಿ ನೀರು ಯೋಜನೆಯನ್ನು ಕಾರ್ಯಗತಗೊಳಿಸಿದ್ದನು. ಇದೂ ಕೂಡ ನಗರದ ನೀರಿನ ಬೇಡಿಕೆಯನ್ನು ಪೂರೈಸಲು ಸಾಕಾಗದಿದ್ದಾಗ ಮಹಮ್ಮದ್ ಆದಿಲ್‌ಷಾನು ದಕ್ಷಿಣ ದಿಕ್ಕಿನಲ್ಲಿ ಈ ಕೆರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದನು. ಈ ಕೆರೆಗೆ ಸಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಖ್ವಾಜಾಪುರದಿವು ಹಳ್ಳಿಗಳು ಹರಿದು ಬರುವಂತೆ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಲಾಗಿತ್ತು. ತಾಲಾಬ್‌ನ ಬಲಮೂಲೆಯಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಒಂದು ಚಿಕ್ಕ ಕೊಠಡಿಯ ರೀತಿಯದು ಕಾಣುತ್ತೆ. ಹತ್ತಿರ ಹೋಗಿ ಒಳಗಣಿಕಿದರೆ ಕೆಳಗೊಂದು ನೆಲಮಾಳಿಗೆ ಕಾಣುತ್ತೆ. ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಈಗ ಹೂಳು ತುಂಬಿದೆ. ಈ ಹೂಳಿನ ಕೆಳಗಿದೆ

ಕ್ರಿಶ. ೧೮೧೫ರಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಪುರಕ್ಕೆ ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಿದ್ದ ಕ್ಯಾಪ್ಟನ್ ಸೈಕ್ ಎನ್ನುವವರು ತಾವು ಕಂಡ ಎಲ್ಲ ಬಾವಡಿಗಳ ಕುರಿತಾಗಿ ದಾಖಲಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಅವರು ಭೇಟಿ ಕೊಟ್ಟಾಗ ಆದಿಲ್ ಷಾಹಿ ಕಾಲದ ವಿಜಾಪುರ ಹಾಳಾಗಿ ಅದಾಗಲೇ ಒಂದು ಶತಮಾನ ಕಳೆದಿತ್ತು. ಅವರು ವರದಿ ಮಾಡಿರುವಂತೆ ಆಗ ಕೋಟೆಯ ಒಳಗೆ ಮೆಟ್ಟಿಲುಗಳಿದ್ದ ೨೦೦ ಬಾವಡಿಗಳು ಹಾಗೂ ೩೦೦ ಸೇದುವ ಬಾವಿಗಳು ಇದ್ದವು.

ಸುಮಾರು ೩೫೦ ವರ್ಷಗಳ ಇತಿಹಾಸ. ಕೆರೆಯಲ್ಲಿ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ ನೀರನ್ನು ಈ ನೆಲಮಾಳಿಗೆಯ ಮೂಲಕ ನೆಲದಾಳದ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊಳವೆಗಳ ಮೂಲಕ ನಗರದೊಳಕ್ಕೆ ತರುವ ವ್ಯವಸ್ಥೆ ಮಾಡಿದ್ದರು. ಕೋಟೆಯ ಒಳಗೆ ನೀರು ಬಂದ ನಂತರ ಅದನ್ನು ಸಂಗ್ರಹಿಸಲು ಎತ್ತರದ ಚೌಕೋನಾಕಾರದ ಗಂಜ್(ನೀರುಗೋಪುರ)ಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿದ್ದರು. ಈ ಗಂಜ್‌ಗಳನ್ನು ಕಟ್ಟಿಸಿದ್ದರ ಉದ್ದೇಶ ಮಣ್ಣಿನ ಕೊಳವೆಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಸರು ಮಣ್ಣು ತುಂಬಿ ನೀರಿನ ಪ್ರವಾಹ ಕುಂಠಿತವಾಗಬಾರದು ಎಂದು. ಕೊಳವೆಗಳ ಮುಖಾಂತರ ಕೊಳೆ ಕೆಸರು ಬಂದರೂ ಅದು ತಳಭಾಗದಲ್ಲಿ ಉಳಿದು ತಿಳಿ ನೀರು ಎತ್ತರದಿಂದ ವಿತರಣೆ ಆಗುತ್ತಿತ್ತು. ಈ ನೀರು ಗೋಪುರಗಳು ಸುಮಾರು ೨೫ರಿಂದ ೪೦ ಅಡಿ ಎತ್ತರವಿದೆ. ಈಗಿನ

ಬಾಗಲಕೋಟೆ ಕ್ರಾಸಿನ ಬಳಿ ಬಲಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪಿಡಿಜೆ ಶಾಲೆಯ ಹತ್ತಿರದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಗಂಜ್‌ಗೆ ಭೂಗತ ಕಾಲುವೆಯ ಸಂಪರ್ಕ ಕೊಡಲಾಗಿತ್ತು. ಈ ಗಂಜ್‌ಗೆ ಕೆಲ ವರ್ಷಗಳ ಕೆಳಗೆ ನಲ್ಲಿಯನ್ನು ಕೂಡಿಸಲಾಗಿದ್ದು ಅಲ್ಲಿ ಈಗಲೂ ನೀರು ಬರುತ್ತದೆ. ಅಂದರೆ ಈ ಭೂಗತ ಕಾಲುವೆಯು ಇನ್ನೂ ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ ಎಂದಾಯಿತು.

ಈಗ ಸಣ್ಣ ನೀರಾವರಿ ಇಲಾಖೆಯ ಸುಪರ್ದಿನಲ್ಲಿರುವ ಈ ಕೆರೆ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬತ್ತುತ್ತದೆ. ಕೆರೆಯ ಒಟ್ಟು ಸಾಮರ್ಥ್ಯ ೨೩-೩೫ ಮಿಲಿಯನ್ ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್ ಅಡಿ. ಕೆರೆ ಪೂರ್ಣ ತುಂಬಿದ ನಂತರ ಹೊರಹರಿವು ೧೬೫೭ ಕ್ಯೂಸೆಕ್ಸ್‌ಗಳು. ಈಗ ಏಳೆಂಟು ವರ್ಷದ ಹಿಂದೆ ಒಮ್ಮೆ ಹೂಳು ತೆಗೆಸಲಾಗಿದೆ. ಮತ್ತೆ ಹೂಳು ತೆಗೆಸಬೇಕೆಂದರೆ ಹೂಳು ತೆಗೆಯುವ ವಿಧಾನವನ್ನು ಅವಲಂಬಿಸಿ ೧.೫ ಕೋಟಿಯಿಂದ ೫ ಕೋಟಿ ರೂಪಾಯಿ ವೆಚ್ಚವಾಗಬಹುದು ಎನ್ನುತ್ತಾರೆ ಮುಖ್ಯ ಎಂಜಿನಿಯರ್ ವಿಜಯ್ ಹಲ್ಕುಡಿಯವರು. ನಗರದಿಂದ ದೂರ ಇರುವುದರಿಂದ ಒಳಚರಂಡಿ ನೀರು ಸೇರುವುದಿಲ್ಲ. ಜತೆಗೆ ಕಲುಷಿತ ನೀರನ್ನು ಕೆರೆಗೆ ಬಿಡಬಲ್ಲ ಯಾವ ಕೈಗಾರಿಕೆಯೂ ಬಿಜಾಪುರದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. ಹೀಗಾಗಿ ಸ್ವಲ್ಪ ಮಟ್ಟಿನ ಏಫೋಮಿಯಾ ಪಾಮೆಟ್ ಕಳೆ ಗಿಡಗಳು ಬೆಳೆದಿದ್ದನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ ಈ ತಾಲಾಬ್ ಸಾಕಷ್ಟು ಸುಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದೆ.

ಈ ಎಲ್ಲ ಬಾವಡಿಗಳ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವೆಂದರೆ ಸುತ್ತಲಿನ ಜನರು ಹೇಳುವಂತೆ ಬೇಸಿಗೆಯಲ್ಲಿಯೂ ನೀರು ಸಾಕಷ್ಟಿರುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಬಾವಡಿಗಳು ಹಾಳಾಗತೊಡಗಿ ೮-೧೦ ವರ್ಷಗಳಾಗಿವೆ ಅಷ್ಟೇ. ಕೊಳವೆಬಾವಿಗೂ ಮತ್ತು ಈ ಪುರಾತನ ಬಾವಡಿಗಳಿಗೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವನ್ನು ಮತ್ತು ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸದ ಮಹತ್ವವನ್ನು ನಾವು ಇನ್ನಾದರೂ ಅರಿಯಬೇಕಿದೆ. ಮೂರು ನಾಲ್ಕು ಶತಮಾನಗಳ ಕಾಲ ನೀರು ತುಂಬಿಕೊಂಡು ನಳನಳಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಈ ಎಲ್ಲ ಮೋಹಕ ಬಾವಡಿಗಳನ್ನು ಕೇವಲ ಒಂದು ದಶಕದ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ನಾವು ಹಾಳುಗಡವಿದ್ದೇವೆ. ಇಷ್ಟೆಲ್ಲ ನವನವೀನ ತಂತ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು ನಮ್ಮದಾಗಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ನಾವು ಅವುಗಳ ರಕ್ಷಣೆಗೆ ನಿಜಕ್ಕೂ ಮೊದಲಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು ಧನಾತ್ಮಕ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಿದೆ ಮತ್ತು ಪ್ರಯತ್ನಿಸಲೇಬೇಕಿದೆ ಕೂಡ.

ಸುಮಂಗಲಾರವರು ಕಥೆಗಾರ್ತಿ, ಜುಮುರುಮಳೆ ಇವರ ಕಥಾಸಂಕಲನ. ರಸಾಯನ ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಸ್ನಾತಕೋತ್ತರ ಪದವಿ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಬೆಂಗಳೂರಿನ ಮಾಯಾ ಸಂಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಉದ್ಯೋಗಿ.

